ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ

5

Р А

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

Суспільно-політичний і науково-літературний місячник
Видає
Українська Видавнича Спілка

LIBERATION PATH

Ukrainian Political, Social, Scientific & Literary Magazine
Published monthly by
Ukrainian Publishers Ltd.

No. 5 (314), May, 1974, Vol. XXVII

Головний редактор Г. Драбат

Редакція і Адміністрація
200, Liverpool Road, London, N1 1LF Great Britain
Tel.: 01-607-6266/7

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ» НА 1973 РІК

Країна	річна передплата	піврічна передплата	чвертьрічна передплата	окреме число
Австралія	12,50 дол.	7 дол.	3,60 дол.	1,25 дол.
Австрія	270 шіл.	150 шіл.	80 шіл.	27 шіл.
Аргентіна	60 н. песів	32 н.п.	16 н.п.	6 н.п.
Бельгія	540 б. фр.	280 б.фр.	150 б.фр.	54 б.фр.
В. Британія	5 ф.	2,75 ф.	1,40 ф.	50 п.
Канада	15 дол.	8 дол.	4,20 дол.	1,50 дол.
США	15 дол.	8 дол.	4,20 дол.	1,50 дол.
Німеччина	45 н.м.	25 н.м.	13 н.м.	4,50 н.м.
Франція	65 фр.	35 фр.	18 фр.	6,50 фр.
Швеція	65 кор.	35 кор.	18 кор.	6,50 кор.

В інших країнах — рівновартість американських долярів.

Адреси наших Заступництв на стор. 2.

Обкладинка роботи проф. Р. Лісовського

Printed in Great Britain by Ukrainian Publishers Ltd., 200 Liverpool Rd., London, N1 1LF

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК

Кн. 5 (314) ТРАВЕНЬ, 1974 Річник XXVII

Зміст -V-ої книжки

Д-р Юліян Вассиян: В РІЧНИЦЮ... (Дві постаті — Симон і Євген) 451

Д-р Михайло Кушнір: НА МАРҐІНЕСІ СЬОМОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СВІТОВОЇ АНТИКОМУНІСТИЧНОЇ ЛІҐИ 467

АВБ: СЬОМА КОНФЕРЕНЦІЯ СВІТОВОЇ АНТИКОМУНІСТИЧНОЇ ЛІҐИ 472

СПІЛЬНИЙ КОМУНІКАТ СЬОМОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВАКЛ 480

Я. Вільшенко: ЖЕРТВИ МОСКОВСЬКОГО ТЕРОРУ В УКРАЇНІ, 1970-73 РОКИ (закінчення, 2) 486

НА ФОНД ОБОРОНИ УКРАЇНИ 508

Невідомий: СТО ПІСЕНЬ КАЛИНІ (З тюремних поезій, 7) . . . 514

*

Наддніпрянка: БУРЕВІЙ НАД ДНІПРОМ (Уривки з недрукованого роману, 3) 524

Богдан Мазепа: ЛЬВІВ, МІСТИКА, ЧОРНЕ МОРЕ, НАД НІЯҐАРОЮ, ІМПРОВІЗАЦІЯ, ДО МУЗИ (поезії) 537

Андрій Легіт: ПОЕТИ, ДОКИ СОНЦЕ... (поезії) 539

Герман Гессе (переклад *І. Ставничого):* ІРИС 540

*

О. Питляр: АМЕРИКАНСЬКІ МІРКУВАННЯ (IX. Еміґранти — чи поселенці?) 552

Леонід Полтава: ПОЕЗІЯ ЛИЦАРСТВА (До 40-річчя літературної діяльности Ярослава Курдидика) 555

*

З РЕЗОЛЮЦІЙ СЬОМОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВАКЛ (В обороні України, її права на незалежність; Резолюції АБН про народи, уярмлені советсько-російським імперіялізмом і комунізмом) 568

ЩОБ НЕ БУЛО ЗАПІЗНО! (Звернення Управи УФВ) . . . 572

СЛ. П. ІВАН ВАРАНИЦЯ (Замість некрологу) 575

Пожертви на Пресовий фонд »Визвольного Шляху« . . . 576

Приєднали нових передплатників »В.Ш.« 574

Передрук дозволений за поданням джерела

ВИДАЄ »УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА«

ЛОНДОН

ЗАСТУПНИКИ »ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ«

АВСТРАЛІЯ:

Folkshan Library & Book Supply
16 a, Prospect Street,
GLENROY, W. 9, Vic., Australia.

Mr. W. Lytwyn
c/o Dnister
928 Mt. Alexander Rd
Essendon, Vic. 3040.

АВСТРІЯ:

M. Petruszczak
Watzmannstr. B. A/Z. 2,
Salzburg-Aigen.

АРҐЕНТІНА:

W. Zastawnyj
Soler 5039,
Buenos Aires.

БЕЛЬҐІЯ:

Omelan Kowal
Bd. Charlemagne, 72, Bruxelles, 4.

КАНАДА:

W. Makar
140, Bathurst Str.,
Toronto, 2 B, Ont.

НІМЕЧЧИНА:

"Shlach Peremohy"
München, 8.
Zeppelinstr. 67.

ПАРАҐВАЙ:

I. Lytwynowych
Casilla de Correo, 70,
Encarnation.

ФРАНЦІЯ:

Union des Ukrainiens de France
186, Bld. St.-Germain
75—Paris, 9e.

США:

Mr. H. Cebrij
315 E. 10th St.,
New York, N.Y. 10009,
U.S.A.

Чікаґо і околиця:

Bohdan Kaszuba
1147 N. Mason Ave.,
Chicago, Ill. 60651.

Філядельфія і околиця:

Mykola Tymczuk
9788, Cowden Street,
Philadelphia, 19115 Pa.

Дітройт і околиця:

Mr. Ilko Rozak
5051, Sobieski
Detroit, Mich. 48212

Ціна цього числа в Кольпортерів і Заступників — 60 пен. або 1,60 дол. Всіх Кольпортерів і Передплатників поза Великобританією просимо розраховуватися з нашими Заступниками. Про кожну зміну адреси просимо повідомляти головну Адміністрацію в Лондоні.

»ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ« — ЦЕ НАЙКРАЩИЙ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК ДЛЯ ВСІХ: КОЖНОГО УКРАЇНЦЯ І КОЖНОЇ УКРАЇНКИ. СЛУЖИТЬ ТІЛЬКИ ІНТЕРЕСАМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ І ЙОГО БЕЗКОМПРОМІСОВІЙ БОРОТЬБІ ЗА УССД!

СПОВНІТЬ СВІЙ ОБОВ'ЯЗОК: ВПЛАТІТЬ ПЕРЕДПЛАТУ, ПРИЄДНАЙТЕ НОВИХ ЧИТАЧІВ І ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ТА РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ ЙОГО ВСЮДИ, ДЕ ЖИВУТЬ УКРАЇНЦІ.

Д-р Юліян ВАССИЯН

В РІЧНИЦЮ...
ДВІ ПОСТАТІ — СИМОН І ЄВГЕН*

Чарівна *Батьківщина* наша — благословенна ласкою високого неба і — беззахисна на землі. Відкрита для вітрів Сходу, безборонна на Захід, золотом нив простелена на Північ, звідки рушиться і звалиться на неї найлютіша завірюха, записана в пам'яті прадідів і внуків.

Казкова земля на грані суходолів і на перехресних дорогах — зазнала твердих ударів долі, яким і по цей день нема ще кінця. Призначена вона сталась тому, хто на ній завжди *залишався*, а був ним той, хто від непам'ятних днів припав до неї серцем і *душею* вселився в неї, — той, що лихоліття налетів і облог *перший витримав та зважився жити тут у похмурій тіні меча.*

Якого був *роду* і кров яких *предків* пливла в його тілі, з якої сторони світу сюди прибився і розбив свій намет, чи може родився тут на зорі людського світанку і *е первозаконний* і *первозванний?* Важко на це відповісти звичаєм людської науки, яка жадає доказів, пам'яток і свідків *матеріяльної* правди. Від первопочатків таких нема. Та є один багатющий посвід, велетенська скарбниця — *сам живий народ-автохтон.* Він держить у своїй душі *єдиний ключ*, яким уява розкриває час до минувшини і джерел. Власне серце і почуття кажуть йому, що на цій землі він мусів із давніх-давен бути, вкорінений у неї немов дерево, переплестися з нею так глибоко і неподільно, щоб перетривати кожну бурю, навіть і ту, що покотом виложила людський ліс, *але коріння його не вирвала.* Довго не росла після неї трава і не дихала земля, — проте, здавлене лоно її таки врешті випрямлялося і починало знову буйно родити. А ті, що росли з предвічного посіву, вкінці виростали дужі і згодом пізнавали, з якого вони народу.

Батьківщина наша — за волею ворогів своїх — не повинна мати власного імени, носити на собі пам'яткових окрас, пишатися знаками давньої слави, бути гордою на синівське плем'я людське, що його вона виховала теплом матері. Усі її вороги сходилися на одній думці: робити її безіменною, переназивати її та, немов окраєць якийсь, долучати її до своїх державних просторів. Усе, що нагадувало б історичну давність і своєрідність тієї країни, кожний вираз краси і сили її народу, — треба

*) Доповідь, виголошена весною 1950 р. в Чікаґо. У течці, в якій мислитель зберігав чорновик і поширений для друку чистопис доповіді, були теж часописи з жовтня і листопада 1950 р. з першими вістками про смерть Командира УПА, ген. Тараса Чупринки — Романа Шухевича. Немає сумніву: поруч Симона й Євгена — мислитель ставив і третю постать — Романа.

стерти з її лиця, зарівняти сліди святих місць, спустошити і сплюгавити цілість. Славне її ім'я залізом пекло їхню заздру, жадібну і мстиву душу загарбників, і вони рвали і мстилися. Але нищівна воля бездомного номада безсильна боротися з вічним духом природи, неспроможна накинути ім'я тій, що давно *називалася* і носить свій законний знак від зарання свого буття.

Де, в яку глибину заховала чудодійний талісман свій, з якого джерела струмлять її воскресні сили? Бож наглядно видно, що *невмируща* вона, коли — побита, зруйнована і з усього окрадена, — підводиться знову і феніксом злітає із попелу пожарищ. Воскресає в красі минулих віків і грядучих подій. У вінку із квітів весни іде в зелений луг, немов наречена молода. Пісню виводить давню, іде над кручу Дніпрову, вінок кидає на воду. У мріях ясноволоса палає голова. Кого чекає, кому назустріч весільно вийшла прекрасна діва степова?

Так було завжди. Виходила кликати долі, — *лицаря* звала із води, щоб вийшов і землю велику з полону неволі звільнив. Ніколи не кликала марно. У тузі вимріяний, болем виколисаний, оспіваний серцем... приходив — у шоломі і з мечем. Або серед глухої ночі Бояном з'являвся і словом віщим будив »мертвих, живих і ненароджених«. А мову пророчу кінчив громом заповіту, і... клався в могилу поблизу святої води.

Ось *вічне ім'я її,* перелите кров'ю землі із молоком матері в душу *сина,* духом його як скарб найцінніший відчуте, голосно вимовлене, вірно повторене, і ще раз побожно устами пророка-мученика прославлене. — Як легко співна душа виспівала чарівну звучність рідного слова! Воно не передається нікому, хто не здібний бути *дружинником і лицарем своєї землі.* І тільки тому дає вона свою красу і славу, своє багатство, хто в її оборону відважний підняти руку і тоді, коли вона, земля рідна, ограбована та осквернена, а він — її оборонець — сам один проти ворожої пітьми. Нехай бадьориться вірою в її містичну силу, бо має вона в собі нерукотворний скарб, якого ніколи не відкриє ніяке око здобичника і ніяка загребуща рука його не торкнеться. Не ізживається цей скарб у часи голоду і смути, але могутніє саме в трудну хвилину розпачі і безнадії. Сміливий *самотній* оборонець і не оглянеться, як довкола нього виросте із землі молода рать вершників — йому на підмогу в боротьбі з потворою.

Від непам'ятного часу заповзав у соняшну землю *страшний змій* — жадний квітучого її добра, спраглий її гарячої крови і нестямно жаждущий її — *душі.* Хто він, з якого насіння виклюнувся, де набрався невиданої подоби, бо виріс великий, незугарний, страхітний. Родовід і пору його появи годі встановити, можна здогадуватися, що він споріднений з мітичними потворами передвіку, а прародич його жив на дереві райського саду та спокушував овочем зла першу людину. Бліди є біблійний гад супроти сучасного воплочення злого, що ось кинуло свою тінь на половину світу, а на другу, ще в сонці, дивиться холодним зором жадоби. Якими нетрями праісторії мандрував сучасний гад, того може

й сам він не знає, — досить, що поглинув життєве жниво не однієї землі і стравив кровну спадщину не одного племени. Йому пощастило перетривати добу лютого панування свого старшого брата, підглянути таємницю його сили, перейняти увесь досвід ординної життєвої мудрости і вкінці перелити ціле його наслідця у свою молоду подобу.

Природа гада незмінна, і недарма володар темноти уподобав собі його та вчинив із нього свій видимий лик. Панування, влада — холодна, жорстока, безмежна, — визначає породу земного і світового зла. Колись живу видність злого розуміли як чинну спокусу для людини, сьогодні ширше і глибше розкрились челюсті його печери. В них пропадає не сам достаток людської праці, туди спливає виточена із ран живої жертви кров, там побудовані досвідні місця для страшних тортур, яким підпадають найшляхетніші зразки людської породи. Найбільша бо насолода для гада — *образ мук*. Спокійно приглядається, як повільно ломиться, ячить і конає небезпечна йому *шляхетна людина*. Не лише окремі люди, — цілі суспільні стани і навіть народи сталися приречені загинути з коренем. Нехай ніхто не потішає себе логікою нормального думання. *Червоний гад, доки буде живий, не насититься*, бо голод влади не має меж, і гад знає, яка небезпека йому від власної нечинности та скільки треба боятися йому, коли є ще бодай одна, не поневолена ним *вільна* людина.

Червоний гад, викликав Божий світ на двобій. Кості кинені, і вороття нема нікому.

Світ приглядався несамовитій з'яві на Сході, але не зовсім розумів її походження та історичне значення. Він первісно уявляв собі, що з'ява тільки *явище*, яке швидко минеться. А втім, це »явище« — глибоко *законний* вияв, відосновний голос своєї землі, який мусів *прорватися назверх* і пролунати *на ввесь світ*. *Корінна сила московського ґрунту* піднялася із глибів природи у простір історії і стала на її обріях *обличчям страшного призначення*. Про те, що боротьба із сучасним сатанізмом є тільки продовженням безконечного змагу між Києвом і Москвою, та має в своїй основі завсіди той сам характер протилежности між ідеалом свобідної людини-особи і рабством безособової людської маси, — про те мало хто в західньому світі має чітке уявлення.

Перша ближча зустріч нашої країни із північним московським сусідом була лише *сповидно* добровільна, бо насправді вона була тактичним ходом творця козацької держави, який шукав помочі у затяжній і виснажливій боротьбі із польським заходом. Хибність цього кроку в очах українського *поета* — невибачливий вчинок »нерозумного сина«, що відкрив Москві дорогу у свою землю, якій від тієї хвилини вже нема життя. Сучасна поетові Україна забула часи колишньої слави і вже не відчувала, який глибокий її душевний і фізичний полон. Тут мусів *вирішно* встрянути *національний геній*. Так, на шляху історичних катастроф український нарід над берегом певної пропасти був *своєчасно* остережений *внутрішнім голосом*, який відкрився йому і промовив як

його власна совість, самопочуття і воля. Заціління національної окремішности і поновне, третє з ряду у своїй історії — ставання в державну націю завдячує український нарід *власній істоті*, бо поява рідного генія, — не випадок, а *внутрішня конечність*, його виростання і творча жертва не плід умовин, а невхильна доля, розповита з душі генія, який її свідомо сприймає і стверджує.

Доба молодечого пробудження, освідомного виростання і мужнього дозрівання потребувала одного сторіччя, щоб досягнути свого виразу *історичним чином*. *Весна* прийти мусіла і підтвердити своє неписане право. Для тих, що її ще не чекали — прийшла несподівана, стала перед ними нага і кинула їх у нестямний переляк; тим же, що надіялися від неї для голодної своєї плоті *молока і хліба*, вона показала *обоюдний меч і мечоносців у бою за її правду;* а тим, що марили про прихід щасливої доби вселюдської рівности і мирного існування серед дарів земного раю, велика весна принесла криваві прапори бурі, у якій громи запалювали землю, а люди своїм тілом душили вогонь і власною кров'ю гасили пожежу рідної матері-землі.

Літопис української весни відкрився зачинним ініціялом військового чину на далекій півночі, але був перерваний *рідними літописцями*, що округлим словом ліричної проповіді братання в одній мирній сім'ї народів поваленої імперії — змінили його стрункий стиль і почали своє довжелезне і розв'язле строкате писання в усяких жанрах і стилях. Тяжкий гріх »літератів« нашої національної революції в тому, що вони *знехтували живу мову історії*, а довірилися сліпо силі доктрин і теорій. Віра в голошені міражі полонила наших чільних провідників такою мірою, що вони вступили у *словний бій* із супротивником, думаючи перемогти його радикалізмом гасел соціяльної справедливости, і це в час, коли він — прикритий мрякою дурманного слова — *думав про владу* і гострив кривий ніж степового номада. Вийшло не зовсім так, як стояло у плянах нового володаря, що з царського Петербурґу перекочував у рідний собі *московський* Кремль.

Творець »Заповіту« знайшов відданих собі слухачів і надхнув їх своїм духом. Вони вирішили: до визволу нема різних доріг, тільки один шлях веде до нього певно, — той, що на ньому зібрані сили народу спливають спільною волею в рух озброєної руки. Той, битий історією змаговий шлях української зброї, увірвався на соняшних полях під Полтавою і замовк у звитяжному вереску московських полчищ. Над безоднею двох сторіч треба ось перекинути *місток сили* і розірване злучити, щоб здушене під поріг історії живе буття духовою силою випрямилося і фізично змело з поверхні рідного краєвиду *чуже гала-пасне тіло*.

Поворотний похід у бій на підняття зламаного меча почала *білокрила юнацька горстка*, яка весняною ластівкою вилетіла назустріч тяжким полчищам червоної орди і в нерівній зимовій січі, смертельно ранена, упала на сніг і... замерзла. Юнацький вихід на славне Марсове поле героїчно відкрив лицарський епос наших днів. *Україна вважає цей день воскресінням і першим хрещенням лицарської чести нового воїнства*

свого, і тим набуває моральне право — поріднитися з найсвітлішими чинами людської *посвяти* в історії народів. Її *Термопіли* — не був неприступний просмик у гористій Греції, це було на всі сторони відкрите поле, між її крутянськими херувимами не було місця на Ефіяльта, а її противником не був королівський помазаник пророка Зороастра, *а слуга пекла і земний сатана.*

Із животворчих дарів першої світлої жертви причастилися ряди рідного війська і вели свій титанічний змаг до кінця. Останнім зусиллям нездоланного духу створили вони завершення воєнної епопеї — героїчний епілог, безсмертний Базар. Їхнє ім'я — 359.

Суворий пророк дивився з високої своєї могили на одних і других, він бачив початок і кінець. До слів »Заповіту« він не має нічого додати, ані від нього щонебудь відняти.

Між Крутами і Базаром замкнулась дорога воєнного походу, вистелена червоною китайкою. Тих, що простерті долею на ній *простелились* нащадкам у слід і напрям — нема. Нема теж багатьох із тих, що нею ішли, її пережили і бачили здалека, як горить вона ясним полум'ям. Між ними було ще *двох,* що з гуртом побратимів цю заповітну дорогу будували, її унапрямлювали, чинним зусиллям трудноші її ізміряли і духом опікунчим над нею нічну сторожу несли... Тих *двох,* що живим словом її увічнили, щоб на сонці і дощах буднів не звітріла її кривава краса. Тих *двох, що готували* прихід нового дня і чекали знаку — дзвону із Божої вежі світу, щоб ступити на свою дорогу, почату скрутою лютих Крут, верстати *ще раз* її грізні провалля, *перейти* Базар, відшукати Конотоп і... зайти далеко, — стати святим Юрієм-лицарем у вході до печери-пропасти, де в лігві кремлівської ночі — потворний змій червоний. Дати йому останній бій, щоб захлиснувся від власної крови.

Яка прекрасна, яка ж рідна мрія на битій дорозі зійшла і веселкою української правди зацвіла! На добре зораному лані — на боєвищі вояцької душі знайшла собі теплу ласку пухкого поля. Це ж бо квітка вічної казки і пахне вона — як у полоні воля. Тому лицареві, що вже в поході царством ночі, але ще не там, де його хрест і звершеної долі храм. Бо є призначення, що *збудник* мрії не знав спокою, аж вона повно зацвіте і видасть плід рум'яний. Він повинен бути її весною зростання, стерегти її сон і стежити у власному сні, чи вона росте. Так, як призначення, яке сходить на людські чола в авреолі журних мислей і з них черпає свою розквітаючу світлість. А коли заздра сила зла згасити захоче їй ненависний квіт і націлить у нього стрілу смерти, то завсіди вб'є призначену людину, а підтвердить невмируще *призначення.*

Кров мрійника живить мрію і вогнем останньої краплини переливається в неї у *живу пам'ять.*

— Київ — Париж — Роттердам! — у такій черзі криваве призначення вершилося в *містичний трикутник долі.* Кожна в ньому точка рівноцінно свята. Бо ті, що спільним боєм увіходили у Київ, не вийшли з

нього з *різними думками.* На шляхах вигнанщини вони жили щоденним хлібом рідного духу, а цей давав силу писати на скрижалях їхнього життя *спільну заповідь.* Із Київських гір видно далеко, і український дух бачить обидва скрижалі як сторони *однієї книги, розгорнутої для читання.*

Симон Петлюра і Євген Коновалець — два дорогі скрижалі, і ще дорожча книга, і найдорожчий пам'ятник. Славно записане життя і мудрістю налита книга, і свята заповідь — жертовно здійнята високо вгору хрестом. Піднявся із землі у небо, білі рамена, мов руки, широко розкрив і лине сяйвом із чужини — на Захід, і на рідний Схід. Хто не бачить його — у сніжно-мармуровій висоті, — хто це незрячий і не вміє читати глаголу зримого хреста, хто заблукався і не знаходить дороги, ані до нього, ані від нього? Вага хреста цього велика, та хто з доброї волі зважився нести його — відчуває на плечах не мертвий тягар, а пару могутніх крил, розправлених до надхненного лету — на верхи і висоти. Бо заповідь *обох великих* не наказує вмирати, а кличе *віддано жити, життя творити і дух збагачувати.* Ростити оті союзні сили життєвого вміння, щоб передчасно не дозріти і не зарано вмерти. Щоб більше не творити Крут і не кінчити під Базаром. Кривавий шлях цей непорочно чистий і незмірно дорогий — хай же залишиться він нам назавсігди неповторно *один і святий.*

*

Річниця двох чорних днів трагічного травня в 1925 і 1938 рр., яку сьогодні обходимо далеко від могил передчасно поляглих на славній дорозі історичної боротьби України, — це наша пам'ять і поклін дорогим Тіням, пригад минулого і вигляд у майбутнє.

Сл. п. *Симон Петлюра,* Голова Директорії Української Народної Республіки і Головний Отаман Військ УНР;

Сл. п. *Євген Коновалець,* полковник Української Народної Республіки, командир Корпусу Січових Стрільців, творець і комендант Української Військової Організації та творець Організації Українських Націоналістів і перший Голова Проводу Українських Націоналістів — дві чолові постаті великої »Доби Зриву, Державного Відродження, поновного поневолення і готовленої Віднови«.

У пригаданому відтворюванні великого минулого уява нащадків домагається переконливих ознак наочної *великости* провідників і героїв. Життя потребує міту і зримих титанів. *Без пантеонів і величних храмів — нема націй.* Україна збудувала багато храмів Божих, але *єдиного пантеону* не могла спорудити на землі. Берегла його в *серці* і піснею з роду в рід передавала його в захист людських душ. Бо своїх велетнів і багатирів хоронила в землю хіба на те, щоб сталися незабаром здобиччю мстивих ворожих рук, які ламали хрести, розкопували могили і викидали святі кості. Збереглись тільки ті, що поховані були в чужу землю.

У числі »вигнанців мертвих« перебувають теж обидва найближчі сьогодні нашому серцю. З великого легіону творців, будівничих і каменярів недавнього минулого дві постаті піднялися на вершок історичної будови і стали видні на обрії цілої України *світлом однієї ідеї*. Цього світла не роздвоїть і не розпорошить уже ніхто. Сумнівників і вузькосердних поменшувачів рідного скарбу не нам переконувати, нехай це робить хтось інший, — той, що з-поміж усіх вибрав собі на жертву *їх обидвох*. Він голосно підтвердив, кого найбільше боявся і через чиї серця найглибше цілив *у живу душу народу*.

Упродовж двох сторіч іржавів у забутті український меч, а ворог невтомно трудився, щоб пам'ять про нього не воскресла і не зворушила сонного плеса мирного степу. Повного успіху він не домігся, але вогненний спалах тієї пам'яти він, як тільки міг, душив, гасив і закривав. Йому все ж у дечому пощастило, бо пророча візія поета дійсно збулася — і його Україну »окрадену збудили у вогні«. Але смертельну небезпеку її безслідного загину на моторошному вогнищі цілоспалення — *відвернено*. І щолиш *сьогодні* видно, якою великою ця небезпека справді була. Без протидії їй у почині її діяння, вона була б уже доконаним станом, і ми не мали б сьогодні ще *надій*.

Революційний розпал Сходу обняв Україну неписаним правом живого горіння. Щоб споконвічне право це не вигоріло до тла в димі й чаді отрутних речовин загнилої імперії та щоб у процесі горіння не прищепилась йому *зоря чужої віри* — мусів *прапор України здійнятим бути на висоту панівну і абсолютну*. Ніяких дискусій та умов. На схрещених мечах підняло його українське військо. Не загони революції, а *збройне рам'я Української Держави* тримало національний прапор і боєм боронило його до кінця.

На міру справжнього чуда відбувся цей український прорив на поверхню історії. Рішучий протин мечем вузла неволі аж до його Переяславського зав'язку — привернув українському самопочуттю його *національну природність в образі державної суверенности*. Самий чин цей — назверх радикальний і наглий — був унутрішньо вирощений від глибокого кореня і визрілий у духовому підсонні цілої історії України, що свою теперішність починала саме творити в новий день свого героїчного епосу. Такого запалу, відданости і чистоти бойового побратимства не хутко зможемо ще раз оглядати! Вони з правила неповторні, як неповторною є життєва весна окремої людини, як єдиною є в історії справжня весна народу. Тож після не знати вже скільки століть бестямного існування, прориваного на короткий час заблиском волі — назріла хвилина пробуду і почуття якогось містичного віднайдення себе. *Будився справді нарід*, що перший раз відчув своє ставання в державну націю, що перший раз споглядав, як на різних кінцях його прадідної землі самозривно об'являється та сама спільна воля, той сам ерос молодости і той сам ерос змагу і посвяти. Звичайно, мова йде не про поставу *найширшої* маси. Зосередження моральної динаміки, геро-

їчної чистоти і духового пориву в їхньому активному аспекті — прикметне буває малій частині, однак *відгук* її шляхетних починів і жертовних чинів досягає *цілого народу*, який сприймає їх як *всенародне добро*, передане в захист його душі, і бережене відтепер нею як найбільша цінність і святощі.

Уже на самому вступі Української Національної Революції, з почину мужів типу Петлюри і Коновальця, появилися перші струнко вирівняні когорти у маршевому ладі. На сторожу і чинний захист землі, народу і держави підійнявся *меч* і він упродовж цілого періоду боротьби був тією *булавою*, що твердо тримала в послусі як будівничих рідного ладу, так і рідних сівачів чужого хаосу. Як Симон Петлюра, так і Євген Коновалець у цьому відношенні є найяскравішими представниками духового виростання у рідному середовищі *нового людського міту*, що втратив хворобу всесвітянства і глибше став на *старому, на вічному, власному ґрунті*. У хвилину найсильнішого наступу московських гасел соціяльної і світової революції була дана рішуча відсіч із становища *українського*. Не так гаслам, як передусім старому ворогові, що вогнем і мечем прокладав собі нову дорогу в Україну для поновного і повного її *закріпачення*.

Нове українське покоління припинило дурманний торг, отрутний свар і заглушний вереск різношерстих сівачів хаосу вір та ідей на базарі »Малоросії«. Безсоромна юрба півнагої горлаючої голоти нагло зникла і пропала в темних норах — залякана стукотом похідних колон, що входили на чисту площу і під опікунчим зором старокняжого храму св. Софії — *творили квадрат вічної сили: Бога, України, Народу і Держави*. Так, кожний, що тут у шоломі стояв мовчазний — своєю постаттю воїна говорив за нове покоління в лоні старого народу. В його душі жила віра в *одного Бога*, а в його вірі було місце для *однієї ідеї*, а була нею *жива Україна* — її земля, кров і дух водночас. Тієї одної ідеї, що волею творчою прагнула виповнити собою простір між землею і Богом, було для цього покоління досить, щоб мати гідну *людини* мету і тим відчути повну достойність свого буття. Проте, малочисленної горстки було замало там, де повинен був стояти великий, вповні *дозрілий* для великого чину нарід. Його довелось надхненним визнавцям ідеї формувати з етнографічної маси серед найбільш ворожих йому умовин у час безнастанного бою, що гримів на бойовищі батьківської землі. Бою — не в клясичному стані війни між двома народами, а в бою із справжньою гидрою, — що в мітичній потворі на глум об'явилась у печері світової революції з безліччю голів на тілі якогось моторошного *гидрополіпа*. Дух молодого покоління назад не подався. Він чув, що перед *долею* ні відступу, ні відклику нема. Щоліш тепер, в обличчі *реальної* невхильности, спалахнула в неземних глибинах його буття сліпуче ясна мить, і він збагнув чистий глузд буття власного народу, а свого окремого покликання: *життя посвятити і отим своїм чином народові на визвіл у славну будучність послужити*.

Нагло і несподівано об'явилася трудна заповідь *поколінню*, що було юнацько молоде і не мало досвіду. Та кому, як не молодості й молоді цвітуть казки, воскресають забуті міти, збуваються крилаті сни і рясним овочем укриваються дерева грядучого? Що мала чинити, яку відповідь могла дати надхненна молодь, що з мирного батьківського дому вийшла в поле підняти »Червону Калину« — боронити рідні міста і села від наступу *ворога-людини*, а замість цього побачила таке, чого ще не було в ніякій людській казці? На її, на долю дитини українського роду, впав жереб і вибір — *іти на першу зустріч і першим прийняти удар*. Не удар меча, не вогонь затруєної стріли із кочового лука і не тріскучий градобій скорострільна, — а удар цілком незнаної, ніким не провіщеної зброї. Такої, що вбиває раніш ніж ударить, а вдаривши — жертву назад оживлює, щоб можна її у нескінченність убивати, та ніколи цілком не вбити. Невже таку зброю справді могла видумати *жива* людина? Здається, і *найгіршій* не піддала б жадібна кров такої думки! Видно, не із пекучої спраги чи з пристрасного жару, а з *холоду* кам'яного серця передався комусь у мозок збудний поштовх... сатани. Довго думав цей мозок у сутінках свого понурого лябіринту і врешті... *придумав*.

Така була дійсність, на зразках *такого реалізму* печерних появ і пекельних дій гартувався бойовий досвід і формувалася »романтика« лицарської мрії в молодих душах пробоєвих лав Петлюри і Коновальця. Сам-на-сам стояли вони муром проти розкритої безодні і побратимним ладом творили *перший стан нового лицарства*, якому було призначено *полягти смертю невідомого в світі воїна*, того, що перший перестрів дорогу ще досьогодні в широкому світі *не зовсім відомому* ворогові всього людського і надлюдського. Певна доля і нашої вини є у факті забуття і невідомости тієї почесної ролі, якою Україна ще раз в історії відкрила бойовий шолом і силами своєї молодости започала той змаг, що йому закінчитися призначено щолиш у »добу атома«.

Тяжкий віддих евразійського дракона чути сьогодні всюди, а найвиразніше чують його в метрополіях передових потуг світу. Від нього думали найперше відкупитися *жертвами і даninами*, пробували пізніше його залякати *примарою »розбитого атома«*, тепер готують уже голосну оборону і водночас із запертим віддихом чекають від нього якогось розумного слова. Та він заклято мовчить і глумиться отак з нерозуму балакучих оптимістів. Він вибере пору для свого »останнього слова«, але втомлені нервами, чекаючі, почують його не так, як бажали б, і не там, де схотіли б його слухати.

Проти наступу вирішний є наступ, випереджуючий і безоглядно проведений.

Наступ ідеї і світла Божого проти тьми і володарів зла.

Вони зустрінуться на землі, — у страшній січі пітьма спалахне, загориться і... вигорить.

*

Глухий стук до світових брам темної ночі — *віщий знак добра.* Для світу, щоб прозрів і оцінив, де він — серед союзників чи торгівців життям? Для нас, — щоб прозрілому показати себе та назватись *»правом першої зустрічі і змагу по день цей«.* Відрадним для нас явищем є той факт, що в світі починають уже розуміти істоту Червоного Сфінкса, хоч походження його мислять собі ще надто поверховно і механічно виводять його появу з »доктрини«, — тоді, коли це живий, добре визрілий у старому лісостані *плід московської півночі.* Терпку заходові доктрину він вправними зубами добре на свій лад перекусив, перегриз і давно її *стравив,* тільки не відмовився від її послуг поза власною печерою. Там він готує словом бунт і сіє бурю в душах, а руками п'ятих колон закладає динаміт ... для великого вибуху в переддень приходу *його самого.* Намагана боротьба проти його доктрини даремна, *устійнити треба її живе джерело і вогнем його випалити.* Часу для цього було досить, однак світ безжурно приглядався цікавому видовищу, рахував можливості і в потребі навіть послужився ним та обов'язком взаємности сам прислужився аж до того, що врешті довелось самому ставати на чергу, як рокована йому здобич. У цьому світі дрімають велетенські сили досвіду, традиції і моральних вартостей, однак він чомусь їх не доцінює належною мірою. Він свобідний, голосить невтомно гасло оборони свободи, проте, якось не видно, що має він у собі справді стільки свободи *рішення,* як цього в дійсності треба. Здається, він дуже спутаний власним правом свідомости і *не хоче того, що власне повинен. Ніби немає віри у свою правду і правоту серця!* Щолиш учора цей сам світ оглядав упадок двох хоробрих народів і причину його відкрив у *неправоті* їхнього діяння, яка в одного з них об'являлась у небувалих огріхах розбою і народовбивства. Остережний то був знак, небуденною мірою повчальний, *як не треба поводитись.* Але від цього вчорашнього прикладу ще дуже далеко до знання, *як сьогодні треба жити і чинити,* щоб у *правоті життя* злий демон *не знаходив* для себе поживи і мусів »голодний« вертатися до своєї печери на довгий, а може й вічний зимовий сон.

Сьогодні він не думає ні про »такий« спочинок, ні про відступ узагалі. Він повний надій. У його таборі кипить праця. Мільйони рабів, сотки мільйонів заляканих і багато-багато »добровільних« союзників і нікчемних вислужників працює по обох боках залізної заслони на те тільки, щоб він міг далі йти. Від його тіні почорніла велика Евразія, до тієї тіні чомусь і людина і світ уже так звикли, немов би мала вона залишитися і вже ніколи в історії не зійти з обріїв землі. Розливається вона в простір жадібно і спішно, ніби знала, що це власне її »час« прийшов, її пора »диявольської інтеґрації і синтези« простим способом фізичного руху живої маси. Боротися із нею треба, як із сараною, повінню, пошестю, заразою — спішно і цілком своєрідно. Без генеральних баталій, ясно, справа не піде.

Висновок для загрожених один: *власне здоров'я* — не зрадливосповидне, але повне і всебічне, — таке, що небезпеку гостро відчуває і боїться її, проте, *не боягузить, не ховається і не пробує з нею зговору.* Атомна чи воднева бомба ще не вихід, коли знаходяться охочі прислужники і зраджують їхню таємницю, або, коли вкінці можуть знайтись і такі, що готові бомби викрадуть і передадуть їх туди, куди їм треба, або в наглій потребі зірвуть їх у зле бережених арсеналах.

Несамовита наша доба розкритих таємниць і розбитого атому. Брутально, до кореня зрушена природа і вивернута в смертельних судорогах потворно зірваного лона. Лезом жадоби глибоко увігнався в неї холодний ніж, жорстоко розпанахав її серце надвоє, і жадібний знати, — *узнав.* Знетвореним трупом лежить горілиць обнажена тайна, а над нею захолов кривий зривач печатей, — сам нагий і вже без таємниць. Яка зустріч, яке вітання! »Hic natura — virgo et mater, ecce homo — 'filius' Dei!«

Хтось здалека дивиться і по-своєму бачений образ на вазі важить. Вагається під тяжким зором ваги, а зір блукає за рухами її гри. Вага не рішається, не рішений і важник.

Тому на другому боці ще час відкласти розважно свій ніж нагого знання, і вже лише духом живим зірвати печать тієї, в собі останньої, тайни, що її, невідомо як, сам запечатав і про все забув. *Визволити власну силу,* яка повинна була самоявно розгорнутися і не боятися, що буде зраджена або й украдена. Хоч явновидна і явночинна — не є обнажена для тих, що тільки із чужих читають книг. Не взнають, з якого вийшла роду і чиїм мечем та волею така вона певна і незбагненно сильна — доки самі не почують її в собі. Ні силою пірвати, ні перемовити словом, ні золотом купити її не можна. А коли в нестямі кинуться за нею в погоню і по цілій землі почнуть убивати всюди її зриме тіло, — то вкінці схаменуться і побачать, що били в порожнечу, її живої, невмирущої незримости смертельно не досягнули. Завойовникам і руїнникам матерії наперекір і на горе — проклята ними тайна незримости знову зримо жива, а *найбуйніше цвіте позаду них — на бойовищах їхніх голосних перемог і гримучої слави.*

Так, хай же блудний син не чекає на світовому роздоріжжі, здеревілий над трупом матері, але хай *спам'ятається,* щоб не мусів далі шукати очима доріг смерти, але зараз же, *отут* — перед обличчям смертельного гріха — вернувся на забуту ним *правдиву* дорогу. Вона чудотворна, вона воскресить покривджене і знетворене, та виведе його самого із темряви на спільну для свого живого світу — *дорогу сина.*

Не забувати ні на хвилину, що там іде вагання на вазі *зримих* засобів для останньої гри за... *долю людини.* Червоний ватажок давно зважився гру почати, він тільки *чекає пори.* Про тайну незримої сили він знає, йому теж відомі одчайні поклики на її пробуд, він ще лише не знає, як глибоко той поклик у людину вже сягнув. *І в тому вічна слабість чорнокнижника червоного Сходу.* Та горе світові, коли він

відкриє, що спам'ят взагалі не почався, бо тоді рішальний бій він почне першим, і залишиться на землі перший, хочби навіть перший мав бути водночас і *останній*.

Захід не мусить тільки стежити і жахом роздертими очима дивитись у східню ґегенну. Живопальні містерії чорної меси — давня там правда, а магія важення і гонитва за тайною життєвої сили — вивершили із костей людських багато нових »пам'ятників«. Захід мусить стежити більше *за* собою, щоб *свій повний затям* міг вчасно кинути на вагу — не ту, що в людських руках, а ту, що *долею вагається між землею і небом, між людиною і Богом, між сином і батьком*. Кинути отой свій в'яжень повного спам'ятання і без вагання почати *першим* — не гру округлими бомбами на тоці землі *за багатий стіл життя*, а почати благословенний похід проти сатани *за царство Сина Божого*.

Пора остаточно розглянутись у терені ворожих і своїх сил. Чи знає він — *розумний Захід*, — де був *Рубікон* для червоного хана і чому було чути стріли в Парижі і Роттердамі? Чи спитав він коли, чому цей Рубікон уже десятки років котить *червоні* хвилі до Чорного моря? Він не цікавий шукати дійсної причини, хоч нині кривавиться вже ціла земля від своїх Рубіконів, яких вже так багато, що води океанів потемніли, а в них і синя вода висот Божих — мутніє.

Україна Рубікон — перший на Захід і останній на Схід. Не від червоної зорі на небі Сходу він червоний, а від проливаної крови, що в ній безсилий деспот прагне вбити і втопити його вічну силу.

Український Рубікон — досьогодні не перейдено, а на його дні лежать кинені кості нескінченої гри. Тому хильцем підкрались на Захід тіні скритовбивників, щоб вибухом зірвати *дві зацілілі людські твердині української ідеї*, а з їхніх пошматованих тіл витиснути останні краплини *пам'яти*. Вони то — на кинутих історією України костях — почали від себе *нову гру*, і пам'ятали, *де лежать рідні кості всіх часів*, та знали, як їх назад підняти і *в новому храмі слави* соборно *на вічну пам'ять скласти*. Відома їм була тайна Рубікону, що його ворог міряв по зверхній ширині, а був сліпий на його незмірну глибінь. І він навмання шукав усюди укритого скарбу, перейшов усі українські води, розкопував могили і зривав гори, палив села і церкви, бичував голодом мільйони, перестерігав кожного і наганом зазирав у серце — а проте ніде не знайшов його. А коли над червоними водами Рубікону зривався знову гарячий вітер, він — раз і другий — знайшов таємне джерело грізних подувів, і... *вдарив*. Щоб ми сьогодні врешті вже пізнали *великість утрати і... схаменулися* над тими прірвами, що їх навіжено рили і вкінці вирили на власну загибіль; над тими гробами, що їх уже начинили братнім тілом. Щоб, шмагані бичем заздрости і осатанілої гонитви за лаврами героїв — »спасителів народу«, ми не попали в пастку безвихідної розпачі... і не погубили себе самі. Ворог стоїть безрадний перед непрохідними мурами нашої твердині духу, а її оборонці у братовбивчій гризні за владу — близькі вже хвилини, коли нестерпна на-

пруга зірветься і розрядиться окликом нестямного жаху: »ворог у місті, рятуйся, хто може!« І хоробра колись залога кинеться голіруч тікати з міста і »спасатися« на ворожих багнетах.

Невже справді неймовірне — дійсне, і хитрий ворог не помилився, коли підступом ударив і влучив у серце оборони? Невже це правда, що окрім тих двох нікого не було більше на варті і ворог по трупах мертвих сторожів перейшов нездобутий Рубікон, увійшов у душу і посіяв там своє зерно смерти? Ні, ми віримо, що страшна уява — тільки *дзвін тривоги,* у який український дух б'є — не на сполох давно окрадених сплячих, але на *пам'ять живих* в оточеній твердині. Нехай оборонці пам'ятають про небезпеки постійної облоги і життя в облозі. Нехай не перестають удень і вночі зорити за рухами ворога, який напевно робить глибокі підступи, щоб *від основ і знутра розсадити живу і славну твердиню української ідеї.* Оборона її на фронті внутрішніх теренів і глибин — *це і є найсутніше життя »народу в поході«.* То невід'ємний із його долі час справжнього виростання і дозрівання для ясно освідомленого призначення, яке збувається в невхильно пов'язаній черзі завдань і жертовних виконань. *»Моральний лад нації в боротьбі« має силу »самостановного закону життя«,* який не допускає ні самоволі ухильних амбіцій, ні вигідного вибору благ та їх незв'язаного споживання. Наперед праця і жертва, а згодом уже визнання, слава — чи теж навіть і *важке* ярмо влади, до якого так ірвуться його деякі гордовиті оборонці. Затяжний на глибинному фронті бій іде не виключно проти механічних підкопів ворожої облоги, що в такому розумінні давно була б трагічно для нас закінчена, а йде він... *за власну душу. І* його треба повністю виграти, щоб *із внутрішнього становища абсолютної перемоги* набути основної свободи почину і перейти *в генеральний наступ.*

Проти хана Півночі Україна мусить вийти в поле Цезарем під прапором Христа. Готувати великий виступ-похід може вона з найглибшої основи свого буття. Вийти завтра в поле в панцері бога війни — для цього невмістні в ролі передумови ні *Цезар,* ні цезаризм. Навіть сила месіянізму і гаряча туга за Месією не сповнили б ще достатньої міри для великого визволу. Одне і друге — дуже *відірваний* ідеал, бачений десь на неясному обрію, далеко від будучности. А Україні не *чекати* їх треба, але вже *сьогодні* визволятися власною *дійсною* силою саме від спільного ярма і месіянізму, і цезаризму, що зрослись у постать *реальної потвори.* Сфанатизована *звіролюдина* іде проти Бога своєю »вірою«, у якій переплела світовий месіянізм зла із пітьмою місцевого деспотизму в живу подобу. В її обличчі Україна не може прийняти у свою свідомість *сьогодні* якогось історичного зразка месіянізму і цезаризму, але повинна почати визвіл із того, *чим вона* є, із дійсности свого людського буття ростити для себе свою головну заповідь:

Завернути людину із бездоріж світових на природне їй давнє місце в землі і народі, з яких органічно виросла;

допомогти їй потоптане право людської гідности очистити і вірою в себе поновно його розвинути;

віру людини підняти вище і від словної заявности перейти до чинної її *справжньости;*

відношення між людиною і Богом прояснити на внутрішній ланці живого духа в союз *Сина і Батька,* в якому буде сказано найбільше про *повинності* сина, а нічого про його *права* і вимоги супроти *повинного* батька;

життя у світі бачити, розвивати і творити з основи його *Божої односутности,* а різниці і форми її органічного, історичного і духового виразу уважати набутою ласкою, а не твором власного вміння, щоб з талану і долі не робити негідного торгу, тоді, коли вони призначені родити як дерево, яке дарує всі свої овочі, а собі залишає саму радість плоду і дарування;

злого не сприймати, а злих учити *добром.*

Отут і *справжній месіянізм і правдивий цезаризм вільної і повинної людини.* Ростить вона їх із себе як вдячний син, який не почуває, що твір свій творив для себе і тому повинен *сам* його *спожити.*

Тугою України є мати багато таких синів і самій вкінці бути *Сином.* Ось чому готовити повинна життєвий похід і вийти Цезарем у поле на змаг із злом — під прапором *Божого Сина.* Треба, щоб Цезар не підіймав меча проти Месії, бо цей добровільно віддав йому належне, та не може дати ще теж і того, чого *взяти* не спроможний і Цезар. Так було — наша ж доба показує на зміну — не в обличчі Месії, у якому життя записалось усім своїм найгіршим і найліпшим, а в обличчі *грядучого* Цезаря, щоб заповіджений прихід Першого попередити і землю йому до ніг *простелити.* Нехай Україні, як матері, буде вільно плекати в серці гарячу мрію — зродити його — провісника, і самій від надії його зростання в багатому її лоні — *просвітліти.*

На Захід — ніби погасав вогонь і не було вже таємниць, на Схід — червона заграва і горе перебитих тайновидів, і пропасть потопленої тайни. Там ще лише Україна — на зорях страшної весни своєї ворожить і *когось* виглядає. *Дівою* простоволоса вийшла ще раз, та не у степ і не над воду прийшла кликати і *голосити.* З вогненного моря злинула мироносиця земна, з очима піднятими в небо, щоб надхненна була духом невидимим, отим, що в передвіку линув над водами. Нехай пролита кров на її землі пересвятиться і спливе у новий дзбан живої води. А станеться і буде так, як звелить — *Він.*

*

Є призначення, яке не збувається раніше, ніж призначений сам не заговорить, що він і *призваний* і *покликаний.* Велике призначення терпеливе і чекає слова людини та доказу її віри у власне покликання.

Пригадаймо . . .

Друга нищівна хуртовина доби знялася несміливо на Заході, метнулася дико світом, ніби шукала собі місця, аж зупинилася над землею кривавих походів, золотих нив, степових могил і горобиних ночей. Отут знайшла його — бойовище за світову владу і найдорожчу здобич сподіваної перемоги.

Поперек і вздовж пройшла його *вогнем* і *ножем* — і сама минулася.

І знову довкола старе ненависне море солоної води. Кидає прибоєм мутні лави хвиль, заливає потопом, гризе і розмиває.

Чарівна колись країна сонця, землі і квіту — сьогодні замкнутий холодом тюремної води похмурний самотній острів. Покинутий, забутий, — приречений розпастися і зникнути в сірому безмірі ледяних криг.

Та соняшна сила рідного над ним синього океану незборно молода і вічно ласкава йому *весільними* дарами своїх *животворних* щедрот. Полум'яним жаром топить довкола гострі леза криг і велить жадібному морю лютитися в собі, кипіти в глибинах неспокою, і, за власним сказом і варом, поневільно давати вічній жертві цілющу хвилину передиху і спочину.

Стоїть у соняшній зливі могутній острів твердю скелі, немов би постаттю мітичного титана виріс угору і дивиться в... сонце.

Невгнутий тривае *одністю* потрійної сили: тієї першої від *землі,* що спочила в надрах вічного буття і глибша від кожного моря над собою; тієї другої від невмирущого вогню, що палає жаром *живої крови* і топить льоди мертвого небуття; тієї третьої, що від *Божого Духа* — сущого в землі і крові поривом туги бути *людиною* і творчо ростити свою ідею богоподібного життя.

Український Титан — Прометей живий, бо споживає окови і скелю неволі перетворно в себе; *тож буде розкований сам від себе.*

Дні хмарні і соняшні минають, а їм на зміну повільно сунуть кромішні ночі, між ними витають і... зоряні.

Як у розкриту книгу бувалого поринає духовий зір титана в безодню нічного неба і ворожить на зорях, що срібно вицвіли з туманів і мряковин. Різної вони якости, величини і віддалі, проте, у темряві всі видні і всі... *світять.*

Любо Титанові поринати в тихі води людської слави, переходити думкою від одної до другої, визначати місце і час їхніх народин та виявляти спосіб їх зоряного буття чи їхній зв'язок з тими, кого покинули.

Незмірно багата, таємнича і незбагнута світова ніч! Проте, близька вона і думці і серцю, а найближча у місячну повню, коли туга до зір така безмежна, що сам небосхил лине долі їй назустріч, і зорями своїми, немов очима, дивиться в душу так глибоко, що, здається, чути шепіт його великої молитви.

Он... багате сузіря із двома великими братніми зорями посередині... Спливає над острів і осідає на шпилях дрімучих зір. Займаються гори відцвітом сяйва, і зорі горять червоно, а з обох великих падають незлі-

ченні рубіни-сльози... рікою пливуть і пливуть. Видно, недавно вони і передчасно одірвались від землі, бо стільки ще крови живої рине ураз із відкритих ран назад на землю. Оддають повинний їй *борг життя*, дарують *заповіт духової жертви* і передають *прапор вічної ідеї*.

Жертовна містерія зоряної ночі гасне. Їй услід линуть слова жалібної землі: *Симон і Євген*.

Укритий прапором, що зітканий соборним зусиллям усіх сузір на небі рідної історії, — стане Український Титан на своїй скелі і повернеться на всі чотири сторони світу, щоб по черзі до схід сонця гомоніли чотири заповіді його віри:

Людина — орач на *вічній* землі, та плуг її оре не глибоко, а спішить заорати, як далеко видять очі, хоч утомлені руки встигають кинути долі лише зерна щоденних потреб. Людина — сірий *збирач хліба*, і хоч не багато сіє для себе, не збирає всього сама, а й збору добре не сховає.

Народ — сівач, що йде за *плугом часу* і, думкою гнаний, кидає глибоко в землю добірне зерно життя. Та і він не встигає засіяти заораних поколіннями нив, теж і йому не щастить зібрати і спожити дарів урожаю, бо жниво його ще зеленим, немов на тоці, толочить голодна сарань отих косарів, що косять життя для смерти.

Світ — то Божа земля, заширока для ока людини і заглибока для думки народу, щоб можна її проглянути наскрізь і руками обняти як *свою ниву*. І орачі для хліба, і сівачі для життя, і їхні спільні врожаї — усі пропадають у незмірній її глибині. Так є, так буде і так бути мусить — доки людина в народі і нарід у людях не збагнуть духом живим, що треба їм у Божу землю *посіятися самим*. Для врожаю і того жнива, що їх зібрати спроможен хіба лише той, хто *творив*, не думаючи про врожай, хто *сіяв*, не бувши спраглий жнива.

Бог е дійсна міра для безконечних можливостей і можливих безмірів. Міра добра і правдива, бо повна правди і добра. У тій мірі повноти буття — нікому не тісно, бо все сповнилось від скарбу Божої міри.

*

Людина, нарід і світ — *одна дорога*, на якій умирають лише ті, що, спрагнені її швидше перейти, — *зупиняються*, а живуть усі ті, що нею так довго йдуть, аж самі засіються на ній для живої вічности.

Обидва Вони — і Симон і Євген — як уже казали зорі, у ній посіялись і для неї — для дороги.

Україно! Ти жива дорога на грані пропастей смерти і небуття. Несеш у серці невмируще зерно — Твою віру живого духа у вічного Бога, Твою тугу *сина* — іти до нього, до *Батька*.

У ніч світової темряви хай же горить твое серце і так жертовно світить пожертвенними зорями Твого рідного неба, аж роз'ясниться у... *Божий День*.

(Із збірки суспільно-філософічних нарисів »Степовий Сфінкс«, 1972 р.)

Д-р Михайло КУШНІР

НА МАРҐІНЕСІ СЬОМОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СВІТОВОЇ АНТИКОМУНІСТИЧНОЇ ЛІҐИ

Сьома Конференція Світової Антикомуністичної Ліґи, що відбулася в днях 8-11 квітня 1974 р. у Вашінґтоні, з участю 300 делеґатів, які репрезентували 65 націй і 5 інтернаціональних антикомуністичних організацій, — була важливою подією і великим кроком у напрямі поширення та поглиблення ідейного змісту світового антикомуністичного фронту.

Вже самий обсяг впливів Світової Антикомуністичної Ліґи (ВАКЛ) — імпозантний. Вона об'єднує тепер 84 членських одиниць, що складаються з 56 різних національних об'єднань (деякі з них мають 60-80 окремих організацій), 8 великих інтернаціональних і 20 крайових антикомуністичних організацій. Отже, практично, у Світовій Антикомуністичній Лізі репрезентований цілий світ, а сфера її впливів охоплює десятки мільйонів людей на всіх континентах. Провідний людський потенціял, як було видно на VII-ій Конференції ВАКЛ-у, — високоякісний; він складається переважно з визначних політичних і військових діячів, професорів університету, культурних діячів, письменників і відомих журналістів, що вже тепер мають посередній вплив на формування політичної опінії світу, а завтра їхній вплив може бути вирішальний.

Коли з ініціятиви XII-ої Конференції Антикомуністичної Ліґи Народів Азії (АПАКЛ) постала Світова Антикомуністична Ліґа в 1967 році, ОУН, що — згідно із своєю визвольною концепцією — зміцнювала діяльність і ролю міжнародних, світових і континентальних протикомуністичних і протиімперіяльних організацій (як ось Антибольшевицький Бльок Народів, Антикомуністична Ліґа Народів Азії, Европейська Рада Свободи) та боролась за здійснення прав людини й народів шляхом розвалу російської імперії і відновлення національних держав, — відразу взяла участь у праці ВАКЛ-у, намагаючись здійснювати дотичну постанову IV-го Великого Збору ОУН. В цій постанові уточнено завдання ОУН на міжнародному форумі: »Стверджуючи постійну потребу поширювати й зміцнювати фронт визвольної боротьби українського народу й необхідність організувати сили та засоби для успішного ведення і завершення тієї боротьби, ОУН підтримує активно і через АБН бере участь у дальшому організуванні світового протикомуністичного і протиімперіяльного фронту, стараючись надати йому відповідний ідейно-політичний зміст і спрямувати його головне вістря проти російського імперіялізму«.

Очевидно, таке ідейно-політичне узмістовлення антикомуністичних сил не прийшло відразу. Коли в перші роки існування ВАКЛ-у ще

були голоси деяких делеґатів, тотожні з іґноранцією української визвольної справи, то вже VII-ма Конференція ВАКЛ-у схвалила без спротиву, одноголосно, всі резолюції, запропоновані АБН-ом і Українською делеґацією, яка, до речі, стала повноправним членом ВАКЛ-у, нарівні з іншими державними народами. VII-ма Конференція схвалила також усі резолюції, запропоновані Комітетом Поневолених Народів і Українським Конґресовим Комітетом. Щобільше, до кінцевого, офіціяльного спільного комунікату Конференції, над яким працювала окрема комісія (у складі якої була також пані Слава Стецько), ввійшла значна частина українського матеріялу, надавши комунікатові майже цілковитого українського звучання. Такі успіхи — це наслідки багатолітньої жертовної праці теперішнього провідника ОУН і одночасно президента АБН — Ярослава Стецька та його дружини пані С. Стецько.

До повного успіху українських делеґацій на VII-ій Конференції ВАКЛ-у чимало причинилася доповідь Ярослава Стецька п. з. »Національне визволення в СССР і сателітних державах«. Вона відрізнялася від інших доповідей на конференції ідейним спрямуванням та безкомпромісовістю у боротьбі з московським імперіялізмом і комунізмом. Тут автор протиставив технологічному, зокрема термонуклеарному потенціялові світових надпотуг — духовий потенціял поневолених Москвою народів.

Характеристичним феноменом сучасної епохи визвольної боротьби поневолених націй у російській імперії і в опанованих комунізмом країнах, крім безпосередніх виявів і метод боротьби, є ідейно-політичний, культурний, світоглядовий і релігійний бій. Це зудар суцільних національних організмів — поневолювача і поневолених. Московські окупанти не вдоволяються фізичним поневоленням і експлуатацією інших народів, вони намагаються забрати у них і національну душу. Тому таким суттєвим став бій за душу нації у зударі між окупантом і поневоленими народами.

Найбільшим нашим досягненням у визвольній боротьбі, а також ґарантією нашої перемоги, є факт, що бій за душу нації поневолених народів підняло молоде покоління, яке народилося уже під московсько-большевицькою окупацією і його намагалися »виховати« в антинаціональному, т. зв. совєтському (себто — московському) дусі.

Прапор традиціоналізму, першости духу, безсмертности душі, прапор нації, невмирущости народу підняли шести- і семидесятники в Україні, не тільки сини й дочки в'язнів тюрем і концтаборів, а й робітників, колгоспників і технократів. І це найбільший удар, що його зазнала комуністична ідеологія, її система і взагалі московська окупаційна влада за минулі десятиріччя. Тому самоусвідомлення власної національної якости, власної суті, власних оригінальних традиційних вартостей духу, культури, правовости, соціяльности, державности минулих історичних епох, пробудження національної гідности, що веде до самопізнання своєї державницької тисячолітньої традиції, — це ідейна перемога над системою ідей ворога-окупанта.

Як завжди, передумовою збройної революції є світоглядова, духова, моральна й політична революція. Творчість молодого покоління в Україні має виразне національно-політичне цілеспрямування, в основі якого є національна держава!

Живемо в передреволюційній добі, яка назріває у російській тюрмі народів і людей. Сучасна російська імперія це колос на глиняних ногах — колос на вулкані. І наше завдання сьогодні вказати на його слабі місця, щоб допомогти »звільнити вільний світ від страху зайця, загіпнотизованого »боа-констріктором«. Як у початках християнства, так і тепер тирани Слова — бояться віри і ідеї. Але термонуклеарна доба — доба ідеологічна, тому необхідний ідеологічний бій.

Реакція слухачів доповіді Я. Стецька вказувала на те, що ті думки впали на підготований уже раніше ґрунт. Доказом цього був і факт, що українська пропозиція наділити Валентина Мороза відзначенням »Борця за Свободу« — зустрілася з однодушним, спонтанним схваленням.

Головний наголос у резолюціях VII-ої Конференції ВАКЛ-у і в її кінцевому комунікаті (до чого чималою мірою причинилася активність українських делеґацій) поставлено на ствердження, що політика визволення поневолених народів — це єдиний спосіб оборони вільних народів від світової аґресії московської імперії, під вивіскою СССР. Вільні народи не повинні думати, що допомога визвольній боротьбі поневолених російською імперією націй — це їхня ласка, бо боротьба і розигра йде за їхню власну голову.

Московсько-большевицькі лідери-ватажки знають, на чому стоять. Добре знають, що можуть виграти, коли, покищо, обмежаться втриманням і закріпленням того, що вже мають, але вони також знають, що програють, коли проти них буде розгорнена всебічна кампанія визволення. Їх сучасна тактика зосереджується у відвертанні зовнішнього світу від політики визволення, у варварському психологічному терорі, з одночасним знищенням того, що можна було б назвати засадами чи передумовами визволення. Отже, шляхом т. зв. чисток, доктринального школення молоді, русифікації, систематичного виморювання голодом, фальшування культури й історії поневолених народів, нищення релігії й моралі, масового виселювання до таборів примусової праці й масового перемішування населення — вони організують і проводять свідоме й систематичне народовбивство. Мета тієї народовбивчої програми — викреслити з історії поневолені народи та етнічні ґрупи і асимілювати їх у совєтському, себто московському моноліті. Коли мова про малі народи в т. зв. СССР, то ця московська народовбивча політика вже дала свої жахливі наслідки, тепер Москва розгорнула широкий наступ зокрема на Україну. Вона знає, що коли нації перестануть існувати, то зникне і небезпека для її імперії.

Одночасно москалі намагаються знищити підставу незалежної екзистенції соціяльних ґруп, що могли б евентуально послужити визвольній кампанії. Табори примусової праці стають основною господарською

інституцією і спричинюють атомізацію робітничої кляси. Рільничий колектив виявився недосконалим знаряддям для розкладу селянської верстви, тому московські большевики змагають до перетворення рільничих колективів на велетенські рільничі фабрики, на яких працював би люмпенпролетаріят (покидьки суспільства), що не має жодного відношення до землі. Москва намагається створити тоталістичну суспільність, т. зв. совєтський народ з російською культурою і мовою. Якби вона осягнула свою мету, тоді зникло б і саме поняття націй, визволення і свободи.

Така небезпека грозить не тільки поневоленим в СССР народам, а й цілому вільному світові, бо і він може бути розтрощений, якщо Москва збереже хоч би тільки те, що має. Коли вільний світ буде зволікати з політичною офензивою, він може програти і термонуклеарну війну.

Москва своїми злочинними щупальцями охоплює цілий світ, тому відразу відчуває небезпечні для неї ідеї. У своєму органі »Правда«, в повідомленні пресового бюра ТАСС із Вашінгтону п. з. »Голоса с того света« (з 13 квітня ц. р.), вона намагається очорнювати провідних діячів ВАКЛ-у, обезцінити постанови його VII-ої Конференції. Але саме цей вибух притаєної московської злоби, реакції злочинця, зловленого на »гарячому«, — повинен стати для всіх чесних політичних діячів світу, що обстоюють політику визволення поневолених Москвою народів, — поштовхом до ще більшого пожвавлення їхньої акції.

Очевидно, різної масти »реалітетники« можуть висунути тут свої завваги. Добре, скажуть вони, але як погодити такі »пишномовні фрази« з реальною політичною ситуацією? Аджеж дві надпотуги, що вирішують долю світу, саме тепер розгортають політику »відпруження«. Захід капітулює, ось нещодавно в Женеві західні держави погодилися на всі дотеперішні московські анексії і визнали існуючий стан посідань. І чи не стоїмо перед черговою візитою Ніксона до Москви, перед затісненням взаємин між США і Москвою? Перед широкозакроєними інвестиціями капіталів вільного світу в розхитану господарку СССР? Перед обмеженням зброєння? Отже, де тут місце на політику визволення?

Насамперед треба звернути увагу на інший аспект тієї проблеми. Надія людства на збереження миру ґрунтується на тому, що лідери Кремлю і Білого Дому в періодах кризи, яких у політиці не можна обминути, виявлять відповідний рівень відповідальности, яка виникає з морального почуття, а не зі страху. Тому людство не усвідомляє собі того, що аморальність тиранів, які диспонують нуклеарною зброєю, становить постійно неуникненну загрозу для цілого світу.

Політики, які топчуть елементарні права людини і народів, які політичних противників (т. зв. дисидентів) запроторюють до психолікарень, — не дають жодної ґарантії, що в час поважної міжнародної кризи вони не посягнуть за атомову зброю. Доки існує російська імперія і її

режим тиранів, погляди яких на владу тотальні й аморальні, доти мир світу висітиме на волоску.

Суверенність у сучасну добу не може бути ліцензією на безправ'я в рамках даної держави. Державній владі, яка застосовує безправ'я у внутрішній політиці, не можна вірити і надіятися, що вона не застосує безправ'я у закордонній політиці. Це особливо суттєва справа, яку наполегливо промовчують політики й преса Заходу. Наївні, побожні бажання кажуть політикам Заходу вірити (або вдавати, що вірять), що т. зв. СССР може топтати всі Божі й людські права у своїй імперії, а одночасно може поводитися зразково й цивілізовано назовні.

Фундамент нашої цивілізації, одним із плодів якої є демократична система, це підставові права людини й громадянина, як права універсальні, що їх треба всім і всюди захищати для збереження вільного людства.

Для тих, хто має відвагу глянути правді в очі — справа ясна. Як не захищаємо нашого добробуту, коли погоджуємось на злиденне вегетування двох третіх частин населення світу, так не захищаємо і нашої демократії, коли погоджуємося на ґвалтування прав людини в країнах поневолених комунізмом і московським імперіялізмом.

Таких політиків, як ось Ніксон і Кіссінджер, які уявляють собі, що з допомогою більйонів транзисторів, тисяч радіостанцій і соток комунікаційних сателітів, середників світової інформації, та конференцій »на вершинах« можна обманювати народи і володіти ними — чекає велике розчарування. Метерніхом можна було бути в епосі диліжансів, але не в епосі електронічної технології, бо тепер ніхто не визнає »леґітизму« і »непорушних прав« до добробуту і свободи панівних народів коштом злиднів і неволі соток мільйонів менше упривілейованих.

Така політика ніколи не мала нічого спільного з моральністю. Але винахід нуклеарної зброї змінив ситуацію. Потенціяльному абсолютові універсальної заглади не можна нічого протиставити, крім моральности. Нас не врятує »рівновага« терору, нас може врятувати тільки рівновага моральних законів, спільна дефініція правди і справедливости. Сьогодні проблема нуклеарної зброї переростає обсяг політики.

Кожний льокальний конфлікт тепер анґажує обидві надпотуги (США і т. зв. СССР). Тому не можна будувати мир на замінованих полях. Коли москалі й американці прагнуть уникнути конфронтації — мусять розладувати »заміновані поля« у Східній Европі, на Близькому Сході, в Азії. Коли надпотуги цього не зроблять — одне з тих замінованих піль у будь-якому моменті може вибухнути і здетонувати катаклізм людства.

Відомий Віденський конґрес нічого не полагодив, а Метерніх нічого не зберіг. Історії не творять Брежнєв, Ніксон і Кіссінджер, а інші сили. Від мудрости державних мужів великих потуг залежить, чи ті сили спричиняться до розвитку і поступу людства, а чи перетворяться у динаміт катаклізму.

СЬОМА КОНФЕРЕНЦІЯ СВІТОВОЇ АНТИКОМУНІСТИЧНОЇ ЛІҐИ

В днях 8-11 квітня 1974 року відбулася VII-ма Конференція Світової Антикомуністичної Ліґи, а два дні раніше — V-та Конференція Світової Антикомуністичної Молоді. Вже самий факт, що згадані з'їзди відбулися у Вашінґтоні, столиці США, заслуговує на відмічення, бо досі майже всі раніші конференції ВАКЛ-у відбувалися в азійських країнах (VI-та була в Мехіко), тому могло витворитися враження, що ця організація тільки азійська, а не справжня світова для боротьби з комунізмом і російським імперіялізмом. Щоправда, Світову Антикомуністичну Ліґу зорганізували головно азійські діячі, проте й неазійці дали свій вклад у її розбудову, зокрема український націоналістичний рух за посередництвом АБН-у давно пропаґував ідею світового фронту боротьби за визволення народів, що опинилися в російському колоніяльному і комуністичному ярмі. Зовсім певно ОУН і АБН приспішили постання цього важливого і закономірного руху для боротьби проти всіх імперіялізмів, зокрема російського.

Тому вже самий факт відбуття конференції ВАКЛ-у в західній геміcфері позитивний тим, що пожвавлює діяльність усіх волелюбних сил, які мають за мету створити спільний могутній фронт вільних і поневолених народів цілого світу, щоб знищити російський імперіялізм і комунізм. Господарем, організатором і керівником цієї Конференції були американці, об'єднані в Американській Раді Світової Свободи (Амерікен Каунсіл фор Ворлд Фрідом). Без сумніву, ця група американців завдяки співпраці з українцями прийняла ідеї нашої епохи — ідеї неминучости упадку російської імперії, та зрозуміла вагу і значення світового антикомуністичного і антиімперіялістичного руху для визволення всіх поневолених москалями і комунізмом народів, ідеї спільної дії і спільної визвольної політики.

Коли мова про V-ту Конференцію Світової Антикомуністичної Молоді, то вона була доказом зростання молодих антикомуністичних і антиімперіялістичних сил у боротьбі з російським імперіялізмом і комунізмом. Це було ще одне підтвердження, що молоде покоління починає захоплюватися національними ідеями не менше, як старше.

На Конференцію ВАКЛ-у прибули представники різних організацій із 65 вільних і 20 поневолених націй. Така кількість делеґатів свідчить про велике поширення ідеї світового антикомуністичного і антиімперіялістичного фронту. Були представники з усіх континентів, а між ними визначні дипломати, учені, культурні діячі, військовики, професіоналісти, духовні особи різних віровизнань і провідники молоді.

Конференція відбувалася в репрезентативнім вашінґтонськім готелі Скетлер-Гілтон. У неділю (7-го квітня) увечорі була нарада Виконавчої Ради ВАКЛ-у, у якій від АБН-у брали участь голова проводу ОУН Ярослав Стецько і мґр Слава Стецько.

Впадала в очі добра підготовка Конференції, всюди панував зразковий порядок: точність під час реєстрації делеґатів, справність адміністрації, цілий ряд визначених кімнат для спеціяльних призначень, як ось пресовий центр, що розпоряджав усіма засобами модерної комунікації, детективно-охоронний відділ, окремі кімнати для праці комісій, знаменито наладнаний паралельний переклад кількома мовами тощо.

Перший день

Конференція ВАКЛ-у почалася 8-го квітня о год. 10-ій рано у великій залі. Вздовж головної стіни — прапори всіх вільних і поневолених націй з різних континентів, представники яких прибули на Конференцію. Посередині — велика емблема ВАКЛ-у і латинська буква »V«, що означає перемогу (»Вікторі«). Над емблемою напис: »Мир — це воля і справедливість для всіх!«

Конференцію відкрив генерал Томас Лейн — голова Американської Ради Світової Свободи. Коли прапороносці внесли американські прапори і відспівали американський гимн, о. Генрі Мічел провів молитву.

Вступне слово сказав уступаючий голова ВАКЛ-у проф. Раймундо Ґвереро з Мехіко, а після нього промовляв Фред Шлефлі — новий голова ВАКЛ-у. Він підкреслив повне банкрутство комунізму і зростання національних сил поневолених в СССР націй, зокрема України, Білорусії та інших. Коротке слово сказав також новообраний голова Світової Антикомуністичної Ліґи Молоді (ВАЯКЛ) Фернандо Ібарра.

З довшою промовою виступив китаєць Ку Че-Канґ. Передавши особистий привіт від президента Чіянґ Кай-Шека, він підкреслив, що в світі правдивий мир можливий тільки тоді, коли всі народи здобудуть волю, коли буде знищена неволя і запанує справедливий міжнародний лад. А тепер понад один більйон людей за залізною заслоною у неволі. Він відважно скритикував політику »детанти« президента Ніксона супроти советської Росії і китайських комуністів. Підкреслив, що советська Росія і далі найбільша загроза для вільного світу і за своєю залізною заслоною поневолює багато волелюбних народів. Тому вільний світ »повинен дати повну допомогу поневоленим народам у їхній боротьбі за волю і звільнення від терору й гноблення«.

Наприкінці першої сесії виступив представник американського уряду (заступник спеціяльного асистента президента Ніксона) Брус Гершензон, але не сказав нічого особливого, тільки захищав теперішню зовнішню політику Ніксона.

Потім голова ВАКЛ-у Фред Шлефлі оголосив, що до ВАКЛ-у прийнято таких нових членів: Український Визвольний Рух, Британську Ліґу для Европейської Свободи, Болгарський Визвольний Рух (асоціо-

ваний член), Хмерську (камбоджанську) Ліґу Волі, Ліванську антикомуністичну організацію, Швайцарський осередок азійських студій, Литовську асоціяцію відродження в Канаді (асоційований член) і Корейську Ліґу Волі,. Прийняття в члени ВАКЛ-у визвольних рухів поневолених московською імперією народів, зокрема українського, є важливим етапом у зростанні цієї світової організації, бо тепер поневолені нації стають рівнорядними її членами, партнерами вільних націй. Так у вільному світі визріває зрозуміння ролі та значення поневолених націй у боротьбі з московським імперіялізмом і комунізмом, без яких вільні нації не спроможні захистити у світі правдивого миру і справедливого порядку. В концепції ВАКЛ-у відкинений принцип поділу світу на силовій базі між великодержавами, у її основі поставлено принцип національних держав, волелюбних народів і людей, як противагу імперіям і диктатурам комуністичного типу. ВАКЛ ступнево перетворюється на світовий АБН. І коли АБН є виявом української визвольної націоналістичної політики, то ВАКЛ стає полем дії цієї політики у світовому маштабі.

Господарем обіду була американська молодь, пов'язана з АРСС (Американською Радою Світової Свободи). З короткими промовами виступали Рон Робінсон від Молодих Американців Світової Свободи, Ніл Сальонен від Фундації Проводу Волі та Роджер Стоун від Молодих Республіканців. Згадані три групи — багаточисленні організації американської молоді. З ними повинні нав'язувати співпрацю українські молодечі організації, зокрема ТУСМ, СУМ і СУСТА.

В понеділок, по полудні, відбулася друга сесія. Уступаючий генеральний секретар Куонґ Су-Юн, кореєць, відчитав звіт з діяльности ВАКЛ-у за минулу каденцію. Він вияснив перешкоди відбути VII-му конференцію в Лондоні, які виникли у зв'язку з британською відмовою дати візи дипломатам з Китайської республіки. Підкреслив, що в рядах ВАКЛ-у нема організацій, які пропаґують імперіялізм і тоталітаризм, навпаки, є такі організації, які динамічно поборюють російський імперіялізм і комунізм та ведуть боротьбу за визволення своїх народів із їхньої неволі.

Другим головним промовцем був чілійський сенатор Серґіо Онофре Харпа, що широко з'ясував події в Чіле, які довели до захоплення влади прокомуністичним президентом Альєнде, а потім до повалення його режиму, що намагався перетворити Чіле на »другу Кубу«.

Від 4-ої години по полудні працювала Резолюційна комісія під дуже вдалим керівництвом професора Єльського університету Давида Рова, що виявився митцем в об'єктивному парляментарному керівництві.

У вечірні години всі учасники конференції поїхали автобусами до Національного пресового клюбу на зустріч з пресою, але — на жаль — крім смачної перекуски не зустріли там журналістів чи кореспондентів, бо вони не зацікавлені долею поневолених Росією і комунізмом націй,

натомість інтересується проблемами коляборації вільних націй з російськими імперіялістами і різними комуністичними режимами.

Другий день

Рано чергового дня, у вівторок 9-го квітня, учасники конференції їздили оглядати Білий Дім і до пам'ятника Лінкольна, щоб під керівництвом ліберійського судді Натана Роса скласти вінець.

Третьою і всіма наступними сесіями керував американський ген.-майор Томас Лейн, колишній командувач американськими збройними силами у В'єтнамі. Авторитетний огляд співвідношення збройних сил США і комуністичного блюку, головно фльоти, дав адмірал Джан Меккейн мол., командир американської фльоти на Тихому океані під час війни у В'єтнамі.

Далі була доповідь голови АБН-у Ярослава Стецька на тему »Національне визволення в СССР і сателітних державах«. Ярослава Стецька представив делеґатам проф. Лев Добрянський, згадавши відновлення української державности під час другої світової війни Актом 30-го червня 1941 року, ліквідацію нацистськими окупантами створеного тоді Державного Правління, у висліді чого голову українського уряду німці запроторили до концтабору. По війні Ярослав Стецько очолив АБН, а згодом, після московсько-большевицького атентату на сл. п. Степана Бандеру, також Провід ОУНр.

Доповідь Я. Стецька викликала велике зацікавлення і дала правдивий образ московської тиранії і визвольної боротьби поневолених в СССР народів.

Голова сесії, генерал-майор Томас Лейн, назвав цю доповідь »прекрасною« (сплендід спіч) і, звернувшись до Я. Стецька, заявив: »*Ми не визнаємо усунення Вас нацистами від влади. Ми, на Заході, далі вважаємо вас прем'єр-міністром України*«, чим підкреслив, що середовище Американської Ради Світової Свободи визнає уряд України, створений Актом 30-го червня 1941 року.

Далі генерал-майор Лейн повідомив, що всі учасники конференції одержали листа на захист Валентина Мороза, який треба вислати до Міжнародного Червоного Хреста. Таким способом буде мобілізована моральна допомога українському незламному борцеві за волю нації і права людини з десятків країн, з усіх континентів світу. Він гаряче закликав всіх учасників активно виступити на захист великого українського патріота і борця.

Під час обіду кол. конґресмен д-р Волтер Джад представив відомого багатолітнього антикомуністичного діяча Майка Люїса, а він, у свою чергу, представив конґресмена Річарда Айкорда, голову Комітету Внутрішньої Безпеки в Палаті Репрезентантів, що говорив на тему »Чи детанта варта своєї ціни?« У своїй промові він порівняв волю до здо-

ров'я, бо воля і здоров'я найбільші цінності людини. Конґресмен Айкорд ствердив, що не комуністичний Китай, а СССР, себто російська імперія становить головну загрозу для США. Наприкінці заявив, що »світ не може залишитися піввільним, півпоневоленим«.

По полудні того ж дня відбувся панель на тему »Ціна комунізму в людях«. Модератором був проф. Лев Добрянський, голова УККА. Він відразу пояснив, що під час цього панелю буде мова про людський, ідейний і моральний аспект боротьби з комунізмом і російським імперіялізмом. Бій іде не лише між протилежними мілітарними потугами, а також у середині народів, зокрема в самому СССР, де діє три групи опонентів: 1) російські дисиденти, 2) ті, що домагаються права на виїзд з СССР, і 3) неросіяни, які борються за свою національну, державну незалежність.

Першим панелістом був д-р Ган Ліг-Ву, директор Інституту Міжнародних Відносин у Китайській Республіці, що говорив на тему »Ціна комунізму в людях на китайському суходолі«. Доповідач ствердив, що комуністи знищили біля 60 мільйонів людей в Китаї. Концепція світової політики, основана на конфлікті і суперництві між китайськими і російськими комуністами, дуже нестійка.

Другим панелістом був кубинець Маріо Ляцо, що з'ясував терор і цілковиту відсутність людських прав під режимом Кастра.

Третім і четвертим панелістами були Авраам Шифрін та Анатоль Радиґін — обидва недавні багатолітні політв'язні російських тюрем і концтаборів. Шифрін назвав СССР одним великим концтабором, з'ясував жахіття в російських концтаборах і знущання каґебістів над в'язнями. На поставлені питання, панеліст відповів, що »в Росії тільки в концтаборах нема дискримінації націй«, »націоналізм зростає в силу, є мільйони націоналістів — українців та членів інших поневолених націй«. Вони борються проти комунізму і російської імперії.

Колишній капітан російської фльоти Анатоль Радиґін виразно назвав себе антиімперіялістом і обстоював визволення поневолених у російській імперії народів, зокрема України. Він особисто зустрічався з Валентином Морозом та іншими відомими українцями-політв'язнями. Ствердив, що більшість політичних в'язнів у російських тюрмах і концтаборах — це українці, а також балтійці та інші неросіяни. Згадав визначного українського борця за волю Святослава Караванського. Під час запитів, Авраам Шифрін ще раз підтвердив, що »сила націоналізму зростає і вона переможе«, і це могло статися ще в 1945-53 роках, коли українці вели збройну боротьбу, але їм ніхто не дав допомоги. Українців постійно засуджують за участь у національному визвольному русі.

У підсумках проф. Л. Добрянський зазначив, що є помилкою трактувати питання поневолених націй, як »внутрішню проблему« СССР тому, що вони завойовані, бо це означає те саме, що вважати за »внутрішню проблему Росії« поневолення західніх націй, якби вона їх завоювала.

Після панелю делеґат Венесуелі запропонував вшанувати однохвилинною мовчанкою всіх тих, що загинули у В'єтнамі, Україні та інших країнах у боротьбі за волю своїх націй.

Потім відбулося прийняття для делеґатів в Американському конґресі, на якому було також п'ятьох сенаторів і десять репрезентантів нижчої палати.

Увечорі продовжувала свою працю Резолюційна Комісія під керівництвом професора Єльського університету Д. Рова. Схвалено 36 резолюцій, що стосуються до справ усіх континентів — від боротьби з комунізмом в Південній Америці до визвольної протиколоніяльної боротьби поневолених Росією націй. Наголошено важливість ідеологічної боротьби з комунізмом, необхідність скріплення військової сили США, висунено вимогу всебічної практичної дії проти комунізму, підкреслено потребу єдности всіх волелюбних націй світу, вільних і поневолених, та необхідність льояльности між приятелями і союзниками.

Одноголосно схвалено резолюцію (запропоновану АБН-ом) »у справі поневолених совєтсько-російським імперіялізмом і комунізмом націй«. Конференція ВАКЛ-у прийняла за свої ідеї визвольного націоналізму, висунені Організацією Українських Націоналістів. Австралійський Відділ ВАКЛ-у запропонував клич »Воля для всього світу« уважати, як постанову здобути волю для всіх тих народів, які опинилися у неволі. Конференція схвалила також запропоновану резолюцію Білоруського Визвольного Руху »в користь визволення Білорусії та всіх інших уярмлених націй«. Схвалено резолюцію Канадської Ради Волі, щоб стримати фінансову й технічну допомогу »комуністичній імперії«.

На пропозицію відомого філіппінського дипломата д-ра Хозе Гернандеса, схвалено резолюцію про доцільність ліквідувати ОН і створити нову організацію націй на кращій справедливій базі, на якій побудований ВАКЛ.

Схвалено проєкт Японського Відділу ВАКЛ-у, щоб вільні держави припинили економічну допомогу і торгівлю з комуністичними тиранiями. На пропозицію китайської делеґації, схвалено резолюцію про необхідність »успішної допомоги поневоленим за залізною заслоною народам у розгортанні їхньої рішучої боротьби за волю і національну незалежність«. В іншій резолюції, також запропонованій китайцями, засуджено Москву за топтання людських і національних прав неросійських народів в СССР та висунено вимогу привернути їм державну незалежність.

Прийнято резолюцію УККА до ОН, щоб вони виступили на захист Валентина Мороза і Леоніда Плюща та вимагали від »совєтського уряду« звільнення незаконно ув'язнених. Окрема резолюція, запропонована АБН-ом, засуджує русифікацію, совєтсько-російський імперіялізм і колоніялізм, погроми української інтеліґенції, переслідування релігії в російській імперії та вимагає від вільного світу допомоги поневоленим націям у їхній боротьбі за визволення. Резолюція Україн-

ського Визвольного Руху підтримує український визвольний націоналізм, як прапор визвольної політики проти російського імперіялізму. Цю резолюцію схвалили спонтанно всі делеґати Конференції. Схвалено також ще й інші резолюції.

Наради і постанови VII-ої Конференції ВАКЛ-у стали наочним доказом, що його діяльність і програма викликають велике зацікавлення на всіх континентах світу. Він починає розв'язувати різні проблеми, зумовлені різними культурами, релігіями, традиціями, історичним минулим у дусі об'єднання цілого світу в спільній боротьбі проти комунізму і російського імперіялізму. Ще жоден Конґрес ВАКЛ-у так однодушно не сприймав визвольної концепції Українського Визвольного Руху і АБН-у, як цей, хоч він відбувався у столиці держави, політика якої тепер неприхильна визвольній боротьбі поневолених у російській імперії народів.

Третій день

Рано 10-го квітня відбулася п'ята сесія з панелем на тему »Чи дійде до наближення між комуністичним і вільним світами?« Модератором був д-р Стефан Поссоні, відомий учений, знавець міжнародних відносин. Доповідачами панелю були: Сузан Лябен з Франції, Гоанґ Ван Чі з В'єтнаму і проф. Джеймс Дорнан із США. Загальний висновок панелістів: наближення між вільним світом і комуністичним шкідливе для вільних і поневолених народів, воно корисне тільки для комуністів і Росії.

Під час обіду виступали відомий учений, католицький священик, Джозеф Торнінґ (прозваний »Ель Падре«), співредактор журналу »Ворлд ефейрс«, і ген. Атаназіо Сомоза Дебайле з Нікараґуа, президент Надзвичайного Комітету Національної Оборони.

По полудні звітували із своєї діяльности Відділи ВАКЛ-у Африки, Азії, Австралії, Західньої Европи, Близького Сходу, Північної Америки, Південної Америки і Організації поневолених народів. Турецький сенатор д-р Феті Теветоґлю підкреслив необхідність боротьби з російським імперіялізмом, а представник Канади Патрик Вельш звернув увагу на проблему поневолених Росією націй, державність і права яких має захищати ВАКЛ і ставити у своїй діяльності на першому місці. Д-р І. Дочеф, болгарин, голова прихильників АБН-у в Америці, доповідав про боротьбу і діяльність визвольних рухів поневолених націй.

Увечорі відбулося віче. Коли діячі ВАКЛ-у і провідники національних делеґацій зайняли почесні місця на подіюмі, внесено прапори поневолених націй, назвавши кожну з них окремо. Прапори вільних народів, представники яких брали участь у Конференції, вже стояли вздовж стін залі. Після американського гимну, рабін Герцель Кранц провів молитву за визволення поневолених людей і народів. Приві-

тальне слово сказав Лі Едвардс, секретар Американської Ради Світової Свободи. Хор цієї ж організації проспівав кілька волелюбних американських пісень.

Генерал-майор Томас Лейн урочисто оголосив і вручив відзначення »Борцеві за волю« — угорському кардиналові Йосифові Міндсенті, яке прийняла Елєанор Шлефлі від Фундації ім. кардинала Міндсенті, *українському інтелектуалістові, борцеві за національні і людські права українського народу, в'язневі російських тюрм і концентраційних таборів Валентинові Морозові,* яке прийняв д-р Володимир Душник, а учасники віча привітали спонтанною овацією, та Александрові Солженіцину, яке в його заступстві прийняв відомий письменник Ісаак Дон Левін. Крім цього, окремим відзначенням нагороджено президента Китайської республіки Чіянґ Кай-Шека.

Головну промову на вічу виголосив Вільям Ф. Баклі, редактор »Нешенел Ревю«, якого представив д-р Волтер Джад. Промовець гостро скритикував теперішню прагматичну американську зовнішню політику, підставою якої є безпринципова політика сили, що не робить розрізнення між добрими і злими режимами, між приятелями і ворогами. Він іронічно з'ясував дипломатичну поїздку президента Ніксона до комуністичного Пекіну і до Москви та підкреслив необхідність повернути до визвольної політики, згідно з Вільсоновими принципами про самовизначення націй, їх державну незалежність і демократичність, відкинувши всі тоталітарні, зокрема комуністичні режими.

Віче закінчилося молитвою, проведеною о. де Єґером, і піснею »Ді імпосібл дрім« у виконанні молодіжного американського хору.

Четвертий день

11-го квітня відбулася остання сесія. Д-р Давид Ров читав по черзі всі резолюції, які з поправками чи й без них схвалювали учасники сесії. Тоді ж схвалено й оголошено кінцевий комунікат ВАКЛ-у, що його друкуємо окремо.

Наприкінці схвалено ще одну резолюцію, яка віддзеркалює зміцнення єдности членів ВАКЛ-у, що була дещо захитана минулого року, коли під час підготовки заплянованої Конференції в Лондоні один англійський політик, Джефрі Стюарт-Сміт, колишній член ВАКЛ-у, намагався реалізувати свої особисті пляни і амбіції, чим викликав у проводі ВАКЛ-у деяке замішання. Одночасно підтверджено, що ВАКЛ відкидає всілякі доктринерські екстремізми і бореться не тільки за повалення комунізму, а й за відновлення національної незалежности всіх народів, що поневолені в СССР та всіма іншими комуністичними режимами.

Коротке кінцеве слово сказав генерал-майор Томас Лейн. Провідні діячі ВАКЛ-у і голови національних делеґацій одержали спеціяльні грамоти за їхню активність у волелюбнім антикомуністичнім і анти-

імперіялістичнім русі. Конференцію закінчено ісламською молитвою священослужителя Османа.

Після закриття Конференції відбулися ще пресові інтерв'ю, на яких зокрема порушено питання про пляни дальшої діяльности ВАКЛ-у, про оборону Валентина Мороза тощо.

Загально VII-ма Конференція ВАКЛ-у відбулася успішно, зокрема корисно для української визвольної справи. В ній брало участь понад 300 уповноважених делеґатів і 60 обсерваторів. Генерал Томас Лейн назвав її найбільшою у світовому маштабі антикомуністичною і антиімперіялістичною конференцією, яка будь-коли відбулася у США. Активність і силу української делеґації та АБН-у підкреслив китаєць Ку Ченґ-Канґ у своєму кінцевому слові.

VII-ма Конференція ВАКЛ-у — черговий етап української визвольної політики, бо поле її міжнародної діяльности ще більше поширилося у користь визвольної боротьби нескореної України.

АВБ

СПІЛЬНИЙ КОМУНІКАТ VII-ої КОНФЕРЕНЦІЇ СВІТОВОЇ АНТИКОМУНІСТИЧНОЇ ЛІҐИ

Ми, делеґати і учасники Сьомої Конференції Світової Антикомуністичної Ліги, яка відбулася у днях 8-11 квітня 1974 р. у Вашінґтоні, столиці США, що репрезентуємо 65 націй і 5 міжнародних Антикомуністичних організацій, спільно проаналізували світову ситуацію й накреслили антикомуністичну стратегію і напрямні для перемоги миру в цілому світі, побудованого на принципі свободи і справедливости для усього людства.

Сучасним завданням зусиль ВАКЛ-у є зміцнити рішучість вільних народів і сприяти їхній солідарності в спротиві елементам, які шкодять людству — комунізмові, системі невільництва і тоталітаризму, щоб зберегти свободу, демократію і мир в усьому світі. Впродовж 7 років спільних зусиль, ВАКЛ зробив великий і тривалий вклад у підсилювання пильности вільних людей і в підвищування солідарности волелюбних сил вільних народів, сприяючи поневоленим народам у їх боротьбі проти комунізму. Таким чином ВАКЛ накреслив і підніс головну течію цієї епохи для збереження свободи і демократії.

Дбайлива перевірка сучасної конфронтації між волелюбними силами і силами комунізму зводиться до наступних спільних спостережень:

— Сучасна складна міжнародна ситуація спричинена двома головними факторами: комуністичною мілітарною аґресією і її стратегією

спільного фронту для експансії, сполученою з помилковою політикою примирення і переговорів вільних народів. ВАКЛ постійно обстоював погляд, що конфронтація вільних сил із силами комунізму — фундаментальна справа і вона ніколи не може бути виелімінована договорюванням. Факти доказали, що розмови з комуністами, без жодних вийнятків, завжди кінчились поразкою вільних держав.

— Російські і китайські комуністи мають незмінну спільну мету комунізування світу і поневолення людства. Це не змінилося, не зважаючи на суперечні погляди і конфронтації між обидвома режимами та їхню внутрішню боротьбу за владу. Хоч російські і китайські комуністи продовжують свою дипломатію усміхів, проте їхні експансивні рухи і спроби викликати розлад у світі ніколи не припинялись.

— В нерівномірній боротьбі між волелюбними і комуністичними силами багато людей тепер прокинулось під тиском необхідности захищати свободу і справедливість. Завдяки постійному зростанню волелюбних сил, тенденція примирення з комунізмом занепадає. Коли прагнення свободи набирає у світі розмаху, комуністичний тоталітаризм починає тепер розкладатися зсередини. Історія вже не раз засвідчила, що тиранія приречена на загибель, а свобода остаточно переможе.

Мавши на увазі ті факти, ми, учасники 7-ої Конференції ВАКЛ-у, закликаємо до дальшої розбудови нових антикомуністичних позицій і до сповнення великої місії — здобути мир і справедливість для всіх, а саме:

1. Свобода неподільна і не може співіснувати з невільництвом. Не можна погодитися на існування пів вільного і пів поневоленого світу, бо він виповнений неминучими небезпеками для людського суспільства.

Тому Конференція ВАКЛ урочисто заявляє, що наміри осягнути мир повинні бути керовані принципом свободи і миру. Мир мусить бути збудований на принципі свободи і справедливости для всіх.

2. Вся людська раса мусить бути вільна від невільництва. Залізну заслону, що обмежує людську свободу, треба зірвати. Проти терористичних засобів гноблення, якими діють російські і китайські комуністи, вільний світ повинен піднести свій голос обурення і протесту. Китайських комуністів також треба засудити за їх розгорнену критику Конфуція і прославлювання Шін Гуанґ-ті, деспота китайської династії. Треба підтримувати антимаоїстичні і антикомуністичні акції всіх народів на китайському материку, національно-самостійницькі акції усіх народів за советською залізною заслоною та зростаючий приплив ліберальної думки в сателітних країнах. Усім, що з-поза залізної заслони втікають на волю, треба давати політичний азиль і справжню допомогу.

Конференція ВАКЛ-у підтримує акції Европейської Ради Свободи і споріднених із нею організацій, які вимагають, щоб західні уряди на Европейській Конференції Безпеки заявили урядові СССР:

а) Вони засуджують російський колоніялізм, як ворожий європейській безпеці і світовому мирові;

б) вимагають права для кожної нації в СССР і в сателітних державах на вільне відновлення своєї національної незалежности, із своїм урядом, власною соціяльною і політичною системою, культурою і релігією;

в) протестують проти всіх виявів русифікації і нищення національних ідентичностей;

г) попереджають, що коли не буде швидкої і позитивної реакції російського уряду на ті вимоги, то західні уряди повинні офіційно визнати національні визвольні рухи в совєтській імперії (подібно, як росіяни підтримують різні рухи в Азії, Африці і Південній Америці), які намагаються скинути російське колоніяльне ярмо та відновити демократію і національну незалежність.

Тільки політика визволення націй, поневолених російським імперіялізмом, забезпечить справедливий і тривалий мир у світі. Тому 7-ма Конференція ВАКЛ-у заявляє свою солідарність і незмінну підтримку визвольній боротьбі України, Угорщини, Литви, Болгарії, Естонії, Грузії, Туркестану, Білорусії, Азербайджану, Вірменії, Латвії, Північного Кавказу, Чехії, Румунії, Словаччини, Хорватії, Польщі, Албанії, Куби та інших поневолених народів, що борються за свою національну незалежність і людські права, за вільне з'єднання розподіленої Німеччини, В'єтнаму і Кореї і за звільнення Китаю від комунізму.

7-ма Конференція ВАКЛ-у гостро засуджує і протестує проти масового ув'язнювання і жорстоких засудів діячів культури і борців за національне визволення та людські права поневолених в СССР і його сателітах націй, зокрема в минулі роки в Україні, проти русифікації і варварського ув'язнення політичних в'язнів у психолікарнях (напр., З. Красівський, О. Тереля, ген. П. Григоренко) і в тюрмах та концтаборах найсуворішого режиму (напр., Валентин Мороз, Юрій Шухевич, Святослав Караванський, Ірина Сеник, Ірина Калинець, Надія Шумук); вимагає, щоб цю справу поставити на розгляд Генеральної Асамблеї ОН для дискусії і вирішення; апелює до патріотичних, гуманітарних і релігійних кіл усього світу розгорнути масові акції за ліквідацію концтаборів і звільнення політичних та релігійних в'язнів, яких є понад два мільйони в концтаборах самого СССР.

Конференція ВАКЛ-у звертає увагу на те, що совєтські лідери, які домагаються Європейської Конференції Безпеки, насправді становлять дійсну загрозу для стабільности і справжнього миру в Європі. Прийшов час засудити Росію у світових судах за колоніяльні злочини, за які вона не тільки обвинувачує інших понад півстоліття, а й сама практикує їх і сьогодні є єдиним прикладом. Російські подвійні стандарти вже надто довго були толеровані і навіть виправдувані на міжнародних форумах.

Після майже 30 років Кремль, нарешті, прийняв Декларацію людських прав ОН, але тільки тому, щоб використати її для підкорення дисидентів, які все більше домагаються своїх конституційних прав. В СССР є тотальне ігнорування навіть тих людських прав, що їх нібито забезпечує совєтська конституція, а росіяни використовують Хартію ОН на те, щоб придушувати будь-яку опозицію проти їхньої диктатури, опозицію, яку вони називають »загрозою для державної безпеки«. Жодна держава, що постійно ґвалтує людські права, не повинна отримати економічної допомоги.

3. Наслідки комуністичної аґресії ніколи не можна уважати за доконаний факт.

Такі аґресії безнастанно продовжуються на таких територіях, як Південно-східня Азія, Середній Схід, Латинська Америка, Европа і Африка. Вільні народи повинні відкинути свої невиправдані сподівання на переговори і замирення з комуністами, як і політику невтралізму, ізоляціонізму і невтручання. Треба також відкинути таємну дипломатію і політику сили, що суперечна з міжнародною мораллю, відбувається за ціну неґування правами й інтересами малих народів. Шкідлива й політика т. зв. рівноваги політичних сил між великими державами, яку, наприклад, застосовують китайські комуністи — за їхніми власними словами — на те, щоб поглибити »суперечності« в таборі вільних націй. Китайські комуністи заявили, що »вони запросили Ніксона до Китаю тому, щоб в очах громадян США зробити з нас важливіший мішень«.

4. Вільні нації повинні створити альянс універсального братерства для збереження свободи, справедливости і миру. Супроти комуністичних погроз і нуклеарного шантажу повинні бути посилені заходи військової оборони. СССР намагається осягнути мілітарну перевагу в усіх модерних родах зброї, щоб подолати та завоювати вільний світ. Цього не можна невтралізувати договорами про контролювання ядерної зброї, бо вони ніколи не будуть здійснені. Свободу можна тільки тоді зберегти, коли вільний світ знову буде мати мілітарну перевагу над комуністичним табором.

Політика проти антикомунізму, яка пропаґує послаблення західньої мілітарної сили в обличчі совєтської загрози, послаблення ідеологічної боротьби проти комуністичної тиранії і зиски з низької платні, що її дають совєтським робітникам комуністичні наглядачі невільників, приведе до неминучого знищення цивілізації і утворення світового комуністичного варварського режиму.

Комуністи часто говорять про »відпруження напружень«, що можна перекласти на »послаблення нашої охорони«. Примирення — це політика зустрічі »варварів при воротах« та продаж їм стінобитних знарядь для розвалення охоронних мурів.

Коли мова про економію, то вільні і розвинені народи повинні зміцнити співпрацю з вільними і розвиненими народами, щоб приспішити

загальний економічний розвиток вільного світу. Необхідні дальші заходи для формування і оснащення безмірно успішних ґльобальних стратегій вільного світу, щоб упоратися з поплутаним і суперечливим комуністичним бльоком.

5. Теперішня боротьба вільних народів проти комуністів. Конференція ВАКЛ висловлює глибоку пошану і підтримку В'єтнамській і Хмерській республікам за їхню героїчну антикомуністичну боротьбу; Китайській республіці за її сильну і непохитну боротьбу; Корейській республіці, Тайляндському королівству і Філіппінській республіці за їх посилені запобіжні заходи проти комуністів; чілійцям за повалення марксистського уряду Сальвадоре Альєнде; кубинцям за їх боротьбу проти тиранії комуніста Кастра; південноамериканцям за їх визначне скріплення антикомуністичних сил, японському народові та членам Асамблеї за їх потужну антикомуністичну діяльність, і тим народам в Європі та Африці, які твердо обстоюють сильнішу антикомуністичну рішучість і дію. Конґресменам і сенаторам США, які оголосили суворі перестороги і вказали на небезпеку від комуністичних аґресорів та примиренців вільного світу; щира повага американській молоді за її героїчні жертви в Кореї і Південносхідній Азії в протикомуністичних війнах в обороні свободи і справедливости. Конференція ВАКЛ бажає, щоб США далі маніфестували свою моральну відвагу і традиційний національний дух, що провадить волелюбні сили до блискучого завершення історичної місії у боротьбі з комунізмом.

ВАКЛ вірить, що прийшов час розв'язати Об'єднані Нації, бо вони не зуміли встановити міжнародного миру і справедливости у всьому світі, а радше сприяли комуністичному невільництву і колоніялізації в усіх частинах світу.

Об'єднані Нації не об'єднані. Вже час замінити їх новою організацією народів, об'єднаних вірою, що Універсальна Декларація Людських Прав має кермувати життям усіх людей.

6. Нинішня Конференція ВАКЛ заявляє, що це безглуздя ставитися до Росії, як до надпотуги, наочні факти доказуютъ, що ця комуністична імперія ще існує тільки завдяки політиці вільного світу. Таким чином вільний світ підтримує тиранію і готує собі власний остаточний упадок. Численні досліди незаперечно встановили, що нема чогось такого, як совєтська технологія. Майже вся вона — якихсь 90-95% — приходить із США та її союзників. Наслідок такий, що народи НАТО і США збудували і далі вдержують СССР та його індустріяльні і військові спроможності за посередництвом торгівлі і продажі фабрик, виряду і технічної допомоги. Без цих милиць совєтська Росія не мала б нічого більше, крім аґрарної економіки. Це особливо стосується до технології компютерів, які повинні бути повністю вилучені з постачання до комуністичних країн.

Тому Конференція ВАКЛ-у засуджує таку торгівлю з СССР і допомогу йому, і вірить, що без цієї допомоги штучно утворена і вдержу-

вана совєтська імперія розвалиться зсередини, наслідком власної неспроможности існування.

Тому статус Росії, як надпотуги, повністю обманний. Подібно і червоний Китай тільки паперовий тигр. Комуністична сила зростає тільки завдяки тому, що вільний світ сприяє її розвиткові.

Дальше існування комуністичної системи збільшує риск, що вона застосує війну, як розв'язку її внутрішніх проблем.

Учасники Конференції ВАКЛ-у глибоко вдячні Американській Раді Світової Свободи за її старанну підготовку успішної конференції. Не менш сердечна подяка і урядові США, Конґресові та американському народові за їхню ласкаву гостинність.

7-ма Конференція ВАКЛ урочисто заявляє, що антикомуністична боротьба в обороні свободи, справедливости і миру — це спільна свята місія всіх народів, незалежно від раси, місця, національности, релігії чи професії. Тому всі волелюбні нації і народи в цілому світі повинні прямувати до єдности і співдії та вкласти якнайбільше спільних зусиль для осягнення цієї святої мети.

ЧИТАЙТЕ — ПЕРЕДЛАЧУЙТЕ!

тижневик

»ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ«

»ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ« — орган української самостійницької думки та речник українського визвольного руху. Він подає правдиві інформації про події на українських землях, а також приносить обширні відомості про міжнародні події, насвітлюючи й коментуючи їх в дусі інтересів української справи.

»ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ« речево дискутує й роз'яснює всі суспільні, політичні й культурні питання української еміґрації й постійно містить хроніку українського життя з усіх закутків світу.

»ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ« — це універсальний часопис української еміґрації в усіх країнах поселення, що повинен знайтися в руках кожного свідомо українця, якому доля нашої Батьківщини не байдужа.

Передплату у Великій Британії приймає:

Українська Видавнича Спілка
200, Liverpool Road,
London, N1 1LF

Адреса Видавництва:

Verlag Schlach Peremohy
München 8, Zeppelinstr. 67
Germany

Я. ВІЛЬШЕНКО

ЖЕРТВИ МОСКОВСЬКОГО ТЕРОРУ В УКРАЇНІ
(1970-1973 РОКИ)

(Закінчення, 2)

РЕПРЕСОВАНІ Й ЗАГРОЖЕНІ КОЖНОЧАСНИМ УВ'ЯЗНЕННЯМ

1. АНДРІЯШИК Роман Васильович, народився 9. 5. 1933 р. у с. Кородівці Борщівського району, Тернопільської області, в селянській родині. Закінчив фізико-математичний факультет Чернівецького університету. Відбув службу в червоній армії, а потім працював журналістом. 1964-го року закінчив заочно факультет журналістики Львівського університету. Член КПСС. Письменник-прозаїк, почав друкуватися з 1957-го року. Окремим виданням вийшов його роман »Люди зі страху« (1966). Другий його твір, історичний роман »Полтава«, що мав вийти у видавництві »Молодь«, у 1970 р. знятий з друку, як твір »ідейно неблагонадійний«. З того часу на Романа Андріяшика почалася нагінка в підсовєтській пресі й на пленумах т. зв. Спілки Письменників України.

2. АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ Борис Дмитрович, народився 5-го серпня 1899 р. в Ромні на Сумщині, в родині залізничника. Закінчив фізико-математичний факультет Харківського університету, а потім історико-філологічний факультет Київського університету. Талановитий письменник, перекладач і публіцист, визначний культурний діяч. Почав друкуватися ще з 1923 року, написав багато творів (драм, повістей, романів, літературознавчих нарисів, перекладів із чужоземних мов, зокрема з німецької). На чужині зокрема відомі такі його твори, як роман »За ширмою«, повість »Смерть«, а також уривки незакінченого роману »Січ-мати«, що попали під огонь партійної критики. Як член компартії, після революції належав до письменницької групи »Майстри революційного слова« (МАРС), яка в 1928 р. »самоліквідувалася«.

В 1934 р. Б. Антоненка-Давидовича заарештували і заслали у Сибір. Відновив свою літературну працю аж в 1956 р., під час т. зв. відлиги. Згодом його знову почали переслідувати. В 1970 р. його статтю про Т. Шевченка визнали »крамольною« і зняли із шкільної програми, а різними анонімними листами »перестерігали«, щоб він »не спілкувався з В. Чорноволом...« Того ж року Антоненка-Давидовича допитували органи КҐБ в справі В. Мороза за виступ в його обороні.

На суді над В. Морозом Б. Антоненко-Давидович відмовився давати свідчення, заявивши, що той суд незаконний. У 1971 р. він написав

відкритого листа до »Літературної України« в обороні переслідуваних українських письменників. Листа не надрукували, а Б. Антоненка-Давидовича почали викликати до КҐБ на »розмови«, обіцяли друкувати його твори, якщо публічно (в пресі) засудить діяльність Мороза, Чорновола та інших діячів української культури. Він відмовився, тоді на нього посилили нагінку. В 1973 р. його почали цькувати в пресі нібито за »зв'язки з українськими еміґрантами«. Наприкінці того ж року Бориса Антоненка-Давидовича усунули з т. зв. Спілки Письменників України.

3. АПАНОВИЧ Олена, понад 60 років, кандидат історичних наук АН УРСР. Працювала в Києві, мала йти на пенсію, але в 1972 р. її звільнили з праці, оскаржившись за »націоналістичні, антисовєтські настрої«. Відмовили їй державну пенсію і залишили без жодних засобів до життя.

4. БАБЛІВ Іван, родом з Івано-Франківщини, колишній учасник визвольної боротьби УПА. Багато років карався у московських тюрмах і концтаборах. Вийшовши на волю, далі зазнає переслідування і ніде не може дістати праці. Його часто цькують у місцевій і республіканській пресі, викликають на спеціяльно організовані пропаґандивні мітинґи, примушують каятися і засуджувати своє минуле. Дітей Бабліва також переслідують, примушують відректися свого батька і публічно його засудити.

5. БЕРДНИК Олесь Павлович, народився 25. 12. 1927 р. в с. Валові на Херсонщині, в селянській родині. У 1943-1945 рр. брав участь у війні. В 1945-1949 рр. учився в театральній студії ім. І. Франка в Києві і працював актором у різних театрах України. Від 1949-го до 1955-го року працював на Далекій Півночі й у степах Казахстану. Письменник, автор багатьох науково-фантастичних творів для дорослих і дітей, як ось збірки оповідань »Поза часом і простором«, повістей і романів »Людина без серця«, »Серце всесвіту«, »Привид іде по землі« та інших. У 1971-1972 рр. виступав із доповідями перед студентами і науковцями в Києві, Тернополі та в інших містах, темою яких були філософські питання про всесвіт, потойбічне життя, містику й ідеалізм. Бердника почали гостро критикувати на сторінках преси, заборонили йому публічно виступати з доповідями, а врешті звільнили з праці й перестали публікувати його твори. Взимку 1972 р. органи КҐБ зробили в нього обшук і сконфіскували листа до ЦК КПУ, в якому він протестував проти репресій в Україні й засуджував злочинні дії КҐБ. Забрали в нього також працю І. Дзюби »Інтернаціоналізм чи русифікація?«, писальну машинку та інші речі. Тоді він оголосив голодівку і написав протестного листа до ЦК КПУ. Деякі речі йому повернули, але й далі переслідують і цькують, зокрема за його фантастичний роман »Зоряний косар«. В травні 1973 р. О. Бердника усунули з т. зв. Спілки Письменників України, його обвинувачують також за »зв'язки з українськими еміґрантами« і погрожують ув'язненням.

6. БІЛИК Іван Іванович, народився 17. 1. 1929 р. у с. Градиську Полтавської області, в селянській родині. 1961-го року закінчив журналістичний факультет Київського університету і з того часу працював у республіканських газетах. Письменник, перекладач, здібний журналіст. Почав друкуватися з 1956 року в періодичних виданнях, вийшли друком кілька його творів і перекладів, зокрема з болгарської мови. Останній його історичний роман »Меч Арея«, що появився в 1972 р., попав під нещадну критику. І. Білика обвинувачують, за традиціоналізм, за те, що зіґнорував »теорії вітчизняної історичної науки, забув за пролетаріят, захоплюється князями, королями, допускає ідейно-художні прорахунки...« Усунули з праці в »Літературній Україні« і переслідують.

7. БОРОВИЙ Василь Іванович, народився 27. 9. 1925 р. в Харкові, в робітничій родині. 1952-го року закінчив спеціяльні курси гірничого технікуму Норильського комбінату. Працював у військових частинах електриком на електротехнічному заводі в Харкові, а згодом газетним кореспондентом і завідділом журналу »Прапор«. Почав писати вірші ще в студентські роки, робив також переклади, зокрема англійської поезії. Вийшли друком кілька його збірок поезій, як ось »Березнева земля«, »Розмова з флейтою« та інші. Почавши з 1972 р. його критикують і обвинувачують за те, що він, мовляв, у своїй творчості »допускається серйозних ідейних помилок«. Борового звільнили з праці в журналі »Прапор«, а на початку січня 1974 р. усунули з членів Харківської Спілки Письменників.

8. БРАЙЧЕВСЬКИЙ Михайло Ю., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії АН УРСР, автор кількох наукових творів і численних статтей, як ось »Біля джерел слов'янської державности«, »Як і коли виник Київ«, »Походження Русі« та інших. В 1968 р. його усунули з праці за те, що підписав листа в обороні репресованих українських культурних діячів. Його праця »Приєднання чи возз'єднання« розповсюджувалась самвидавом, а 1972 р. дісталася закордон, де була надрукована. М. Брайчевського далі переслідують, обвинувачують за »націоналістичні настрої«, примушують засудити »своє минуле«, зокрема свою історичну працю »Приєднання чи возз'єднання«.

9. БУТИЧ І. Л., історик, член редколегії »Українського історичного журналу«. У лютому 1972 р. його усунули з редколегії і почали переслідувати, оскаржившн за »допущення« у журналі статтей, які мають »серйозні ідейні помилки« і не відповідають вимогам партійної політики.

10. ВАЛЬО Марійка, науковий співробітник Інституту суспільних наук у Львові, спеціяліст літератури барокко. В 1973 р. її звільнили з праці за український патріотизм і вона залишилася без засобів до життя.

11. ВЕРЕМІЙЧИК Жорж, народився 1946 р. в Радомишлі на Житомирщині. Працює інженером республіканського управління цивільної авіяції, поза службою завжди розмовляє по-українському, чим звернув на себе увагу КҐБ. На доручення майора КҐБ Якименка за ним слідкують, зокрема, коли виїжджає на відпустку до родини в Радомишлі.

12. ВОЙТОВИЧ Марія, жителька міста Львова. У травні 1970 р. вислала листа до голови Верховного суду УРСР в обороні незаконно засудженого в Івано-Франківську історика Валентина Мороза. З того часу зазнає переслідування і не може влаштуватися на працю.

13. ВОЛКОВИЧ Надія, народилася 1947 р., комсомолка, працювала вихователькою Київського дитячого садка ч. 464. Була членом українського етнографічного ансамблю »Гомін«, що його влада розігнала нібито за »пропаґування націоналістичних« традицій. Надію Волкович викликали до КҐБ на допит і примушували працювати для них у ролі сексота, а коли вона відмовилася, її звільнили з праці й почали переслідувати.

14. ВОРОБЙОВ Микола, народився 1941 р. в с. Мельниківці, Смілянського району, Черкаської области, в родині службовця. В 1959 р. закінчив середню школу, потім працював робітником на будовах Черкащини. Почав писати вірші ще в студентські роки, деякі з них були надруковані в журналі »Дніпро« (ч. 3, за 1965, і ч. 8, за 1966 р.). Належав до поетів шестидесятників, які започаткували оновлення української поезії, нівеченої московським соцреалізмом. В 1970-му році »на наказ згори« видавництво »Веселка« зняло з друку його збірку поезій. З того часу його постійно переслідують і погрожують арештуванням. Поезії Воробйова розповсюджувалися в Україні самвидавом, а деякі з них дісталися також у вільний світ.

15. ГАЄВСЬКИЙ А. М., історик, був заступником головного редактора київського »Українського історичного журналу«. В лютому 1972 р. його усунули з редакційної колеґії нібито за те, що в журналі появлялися статті з »серйозними ідейними недоліками«, що й стало причиною переслідування Гаєвського.

16. ГЕВЕЛІ, священик на хуторі Солтвина Тячівського району, Закарпатської области. Під час відзначування 10-річчя церковного хору на проповіді сказав, що прийде час, коли уніятська Церква в Україні буде вільною. Від травня 1972 р. його тримали під домашнім арештом, а в 1973 р. примістили на хуторі Тарасівка, де живуть самі партійні безбожники. Постійно переслідуваний, загрожений арештуванням.

17. ГЕЛЬ Оля Андріївна, сестра засудженого Івана Геля. Переслідувана з 1972 року. Хворіє на серце, має на удержанні стареньку матір. Раніше мала визнану другу ґрупу інвалідности, тепер пенсію їй обірвали і залишили без засобів до життя. Були поголоски, що в 1972 р. була заарештована, а потім звільнена.

18. ГЛУЩУК Марія, народилася 1944 р., вчителька української мови і літератури в Київській середній школі. Звільнена з праці в 1971 році за те, що належала до українського етнографічного ансамблю »Гомін« у Києві. З того часу переслідувана й ніде не може влаштуватися на працю.

19. ГОНУЩАК Василь, студент факультету української філології Львівського університету. Влітку 1973 р. його викинули з університету за те, що разом з іншими студентами домагався викладів українською мовою, протестував проти русифікації України та заборони відзначати Шевченківські роковини. Багато студентів з тої групи вже заарештовані.

20. ГОНЧАР Іван Маркович, народився 27. 1. 1911 р. в с. Лип'янці на Київщині. У 1930-му році закінчив Київську художньо-індустріяльну школу. Член КПСС, учасник другої світової війни. Визначний художник-скульптор. Працює в галузі станкової і монументальної скульптури. Основні його твори: »Тарас-водоноша«, »Шевченко-художник«, »Композитор М. Лисенко«, »Леся Українка«, а також скульптурні пам'ятники Шевченкові, Франкові та інші. Учасник республіканських, всесоюзних і закордонних виставок, із 1960 р. заслужений діяч мистецтва УРСР, нагороджений медалями, кандидат мистецтвознавства, член Спілки художників. На протязі багатьох років І. Гончар зібрав велику колекцію творів народного мистецтва (понад 7,000 експонатів) і влаштував у своїй хаті музей, який масово відвідували українці, в тому й закордонні туристи. Цей музей був одночасно його творчою лабораторією. Тоді І. Гончара почали обвинувачувати, що його музей став нібито осередком »націоналістичної пропаґанди«. В 1971 р. музей закрили, а його оскаржили й за те, що в 1970 році він організував демонстрацію на похороні Алли Горської, що її вбили аґенти КҐБ. І. Гончара переслідують і цькують на сторінках підсовєтської преси, в 1972 р. його усунули з партії.

21. ГОРИНЬ Богдан Миколайович, народився 10. 2. 1936 р. в с. Кнісені на Львівщині. 1959-го року закінчив український відділ філологічного факультету Львівського університету. Потім працював культосвітнім методистом Львівського обласного будинку, вчителем малювання і креслення. З 1962 р. працював науковим робітником Львівського музею українського мистецтва. З 1960 р. виступав у пресі з літературознавчими і мистецтвознавчими статтями, опрацьовував проблему психології художньої творчости, брав участь в обговореннях мистецьких виставок. На згадані теми написав 32 праць і статтей. У 1965 р. працював над історією західньоукраїнського мистецтва 20-30 років XX століття. Одружений. Арештований 26. 8. 1965 р., засуджений закритим судом 18. 4. 1966 р. у Львові на 4 роки концтабору суворого режиму за »антирадянську аґітацію і пропаґанду«. Карався в Мордовських концтаборах, де підготовляв монографію про творчість художника П. Заливахи. В концтаборі дістав хворобу очей. Вийшовши на

волю, жив на Львівщині, але далі був переслідуваний. В 1972 р. каґебісти зробили в нього обшук. Були вістки, що деякий час перебував у слідчій тюрмі. Тепер під постійним наглядом аґентів КҐБ.

22. ГУЗАР Ірина, народилася 1905 р., д-р філологічних наук у Львівському університеті, авторка шкільних підручників для навчання німецької мови. Влітку 1973 р. її звільнили з праці у Львівському університеті за те, що разом з іншими професорами і викладачами »потурала вимогам« українських студентів, щоб виклади в університеті відбувалися українською мовою. З того часу Ірину Гузар переслідують.

23. ГУЛИК Стефанія, колишня працівниця Товариства охорони пам'яток історії і культури у Львові. В 1970 р. зверталася з протестом до Верховного суду УРСР в обороні безправно засудженого Валентина Мороза, а також протестувала проти нищення українських історичних і культурних пам'яток. Одружена, мати маленької дитини. В січні 1972 р. її заарештували, потім звільнили, але далі викликають на »розмови« до КҐБ і посилено переслідують.

24. ГУЦЬ Олександер, викладач фізичного факультету Львівського університету. Влітку 1973 р. його звільнили з праці за те, що був знайомий з М. Осадчим, В. Чорноволом та іншими українськими культурними діячами, що засуджені на багатолітнє ув'язнення. Крім цього, він належав до групи професорів Львівського університету, яких усунули за ті самі »провини«, що й Ірину Гузар.

25. ДАНИЛЕЙКО Володимир, народився 1930 р., живе в Києві, письменник і журналіст. В 1966 р. його усунули з праці в редакції »Літературної України«, оскаржили за »самостійне мислення«. Про нього згадується також на процесі над М. Озерним в 1966 р. в Івано-Франківську. Деякий час був без праці, потім працював співробітником АН УРСР. З 1971 р. органи КҐБ почали В. Данилейка переслідувати, звільнили його з праці за те, що був членом українського ансамблю »Гомін«. Залишився без засобів до життя.

26. ДЗИРА Ярослав, кандидат історичних наук, працював в Інституті історії АН УРСР в Києві. У вересні 1972 р. його звільнили з праці, оскаржив за »націоналістичні погляди«. З того часу зазнає переслідування.

27. ДОЛНЕВСЬКИЙ Маріян, студент Львівського університету, один із тих студентів, що їх у 1973 р. викинули з університету за протести проти русифікації українських шкіл. Він, як й інші подібні студенти, тепер під наглядом КҐБ. Деякі вже арештовані або вислані до армії.

28. ДУЧИМІНСЬКА Ольга Василівна, народилася 1883 р. на західніх областях України, знавець літератури й мистецтва. В 1949 р. була заарештована і засуджена у Львові на 10 років ув'язнення нібито за зв'язки з українським революційно-визвольним підпіллям. Відбувши незаконне покарання, вернулася до Львова. З 1972 р. на неї почалася

посилена нагінка також на сторінках підсовєтської преси. Її обвинувачують начебто вона розвозила по Україні антисовєтську літературу, давала свої оцінки патріотичним віршам українських поетів, зокрема поетесі Ірині Сеник, що засуджена на 11 років.

29. ЖИЛЕНКО Ірина Володимирівна, народилася 28. 4. 1941 р. в Києві. 1964-го року закінчила вечірній відділ філологічного факультету Київського університету. Потім працювала вихователькою, а згодом у редакціях республіканських газет і журналів. Її перші вірші були надруковані 1958 року і з того часу вона систематично виступала на сторінках періодичних видань. 1964-го року вийшли її нариси »Буковинські балади«, а потім — кілька збірок поезій. В 1972-1973 рр. появився цикл її ліричних поезій »У дзвони серця«. Партійна цензура почала оскаржувати її за »ідейну невиразність змісту віршів« та »відхід від партійної лінії«. На цьому, очевидно, припиниться розвиток творчих сил ще молодої поетеси.

30. ЗАГОРОДНИЙ Борис, член Євангельських християн-баптистів (ЄХБ). 29-го липня 1972 р., коли у Львові (в реєстрованій Церкві ЄХБ) відбувалося хрещення 7-ох молодих душ, до церкви увірвалась міліція і сильно побила Бориса Загородного та всіх молодих, які приймали хрещення. З того часу каґебісти постійно переслідують Б. Загородного і слідкують за кожним його кроком.

31. ЗАХАРЧЕНКО Василь І., народився 1936 р. на Полтавщині, 1958 року закінчив факультет журналістики Київського університету, а потім працював у пресі. Систематично виступав з оповіданнями в т. зв. республіканських газетах і журналах. Окремими виданнями вийшли його прозаїчні твори »Співучий корінь«, »Трамвай у шостій вечора«, »Стежка«. В 1970 р., коли Захарченко жив у Дніпропетрівському, каґебісти зробили в нього обшук у зв'язку із »справою« заарештованого і засудженого І. Сука. Під час обшуку забрали в нього всі його архіви і книжки, а потім почали переслідувати. Переїхавши до Черкас, був далі цькований у пресі. 19-го вересня 1972 р. »справу« В. Захарченка розглядали на засіданні т. зв. Спілки Письменників України, з якої його усунули, нібито за »антигромадську поведінку«.

32. ЗУБ Іван Васильович, народився 7. 9. 1929 р. в с. Варві на Чернігівщині, в сім'ї робітника. Закінчив філологічний факультет Київського університету, а в катедрі історії української літератури — аспірантуру. Кандидат філологічних наук. До 1965 р. працював у т. зв. Спілці Письменників України відповідальним секретарем комісії критики і теорії літератури. З 1965 р. був заступником редактора, а потім головним редактором »Літературної України«. Член КПСС. В жанрі літературної критики виступає з 1956 р., автор книги »Зброя несхибного прицілу«. 13-го липня 1973 р. його усунули з посту головного редактора »Літературної України«, повідомивши офіційно щойно 2-го жовтня того ж року, що ця зміна відбулася »у зв'язку з (його) пере-

ходом на іншу роботу«. Справжні причини інакші, партійна цензура ствердила, що в »Літературній Україні« появляються статті з »ідейним відхиленням від партійної лінії«, тому почалася нагінка на авторів таких статтей, а І. Зуба усунули з посту головного редактора за те, що друкував їх на сторінках »Літературної України«.

33. ІВАНИСЕНКО Віктор Панасович, народився 2. 1. 1927 р. в с. Новопавлівці на Дніпропетрівщині, в сім'ї учителя. 5 років перебував в армії. 1953-го року закінчив філологічний факультет Харківського університету, а в 1958 р. — аспірантуру, захистив дисертацію на тему »Українська радянська поема післявоєнного часу«. Деякий час працював учителем, а з 1953 р. виступав як літературознавець і літературний критик. Вийшли друком такі його твори, як »Сучасна ліроепічна поема«, »Поезія, людина, сучасність«, »Поезія і життя народу« та інші. Потім працював в Інституті літератури АН УРСР. Член КПСС, кандидат філологічних наук АН УРСР. На донос у червні 1970 р. каґебісти зробили в нього обшук і забрали твори Солженіцина »Раковий корпус«, »В первом кругу«, меморандум акад. Сахарова, »Інтернаціоналізм чи русифікація?« І. Дзюби та ряд статтей українського і російського Самвидаву. Оскаржили і його дружину (працювала в Інституті літератури) за те, що вона, нібито, передруковувала і переховувала самвидавну літературу. Віктора Іванисенка викинули з партії, а з бібліографічного довідника п. з. »Письменники радянської України«, де була вміщена довідка про нього, викинули 163-164 сторінки. Іванисенка звільнили з праці й почали посилено цькувати. 27-го червня 1972 р. його усунули і з т. зв. Спілки Письменників України нібито »за вчинки, не сумісні із званням радянського літератора...«

34. ІВАНЦІВ Євген Маркович, народився 10. 5. 1910 р. в с. Задвір'ї на Львівщині. Науковець-архівар, член КПСС. Одружений, батько сина і дочки. Багатолітній директор Львівської бібліотеки АН УРСР, що має понад 5 мільйонів книг, багато старовинних рукописів і унікальних творів. Вже кілька разів були намагання забрати ці скарби української культури до Москви, проти чого рішуче протестували українські вчені, зокрема директор Є. Іванців. Були також спроби викликати пожежу в бібліотеці, щоб знищити культурно-історичні цінності України, подібно, як у бібліотеці Академії Наук в Києві 1964 року, але директор Є. Іванців і цьому запобіг. Тоді Іванціва почали переслідувати, в 1971 р. його усунули з партії, а потім звільнили і з праці, залишивши без засобів до життя. Згідно з неперевіреними вістками, зацькований Є. Іванців помер у великих злиднях влітку 1973 року.

35. КАРАЗІЙ Наталія, інвалід 2-ої кляси, хвора на туберкульозу костей. В половині квітня 1972 р. в її помешканні (в селі) каґебісти провели обшук і забрали всю її кореспонденцію із критиком Іваном Дзюбою. Потім її зняли з інвалідности. Була вістка, що в квітні 1972 р. Наталію Каразій арештували і з того часу дальша її доля невідома.

36. КАЧМАР-САВКА Марія, художниця зі Львова. 25-го листопада 1970 року вислала протестного листа до Верховного суду УРСР в обороні безпідставно засудженого В. Мороза, домагаючись скасування цього незаконного вироку. З того часу на неї почалася нагінка, що посилилася у 1972 році.

37. КЕЙВАН Богдан, учитель англійської мови в Кутській середній школі на Івано-Франківщині. В 1970 р. його звільнили з праці, а потім заарештували і засудили на 1 рік ув'язнення. Обвинувачували його за »тунеядство« і »антирадянські настрої«. Вийшовши на волю, він далі переслідуваний і ніде не може влаштуватися на працю. Заробляє на мізерне життя приватними лекціями для дітей.

38. КИРИЧЕНКО Світляна, науковий працівник Інституту філософії АН УРСР. Звільнена з праці в 1972 р. за »національні, антисовєтські погляди«, і з того часу зазнає переслідування.

39. КОБІВ Йосип, народився 1910 р., кандидат філософічних наук, керівник катедри латинської мови у Львівському університеті, редактор неперіодичних збірників »Питання клясичної філології« і автор багатьох наукових праць. Влітку 1972 р. його звільнили з праці нібито за те, що під час німецької окупації України був головою клюбу шахістів. Насправді його усунули разом з іншими професорами і викладачами Львівського університету, які виявилися українськими патріотами і симпатизували з національно-свідомими українськими студентами, що протестували проти русифікації.

40. КОВАЛЬСЬКА Марія, продавець у Львівській книгарні »Молодь«. В 1973 р. каґебісти провели в її помешканні обшук, але нічого не знайшли. Потім її звільнили з праці і почали переслідувати. Обвинувачують її за те, що вона ввічливо ставилась до туристів, які відвідували книгарню, вела з ними розмови, висловлювала своє співчуття незаконно арештованим і засудженим діячам української культури.

41. КОЖУКАЛО І. П., історик з Києва, член редколегії »Українського історичного журналу«. В лютому 1972 р. його усунули з редколегії за те, що сприяв друкуванню праць »забарвлених традиціоналізмом«.

42. КОЗОВИК Володимир, студент Львівського університету. Усунений з університету влітку 1973 р. разом із групою інших студентів, про яких ми вже згадували.

43. КОМПАН Олена Апанович, доктор історичних наук. В 1972 році її усунули з праці нібито за »прояви націоналістичних настроїв«.

44. КОРДУН Віктор, належав до Київської групи поетів-символістів, його збірку поезій мали друкувати у видавництві »Радянський письменник«, але в 1970 р. її »зняли з видавничого пляну«, а на Кордуна

почали нагінку за »націоналістичне спрямування« його творів (пізніше вони розповсюджувались у самвидаві). Наприкінці 1971 р. В. Кордуна звільнили з праці у відомчому журналі міністерства побутового обслуговування і з того часу його постійно переслідують.

45. КОРНІЙЧУК Валя, студентка Львівського університету. Влітку 1973 р. її усунули з університету нібито за те, що критикувала режим за репресії в Україні й була учасником студентської групи, яка видавала нецензурований журнал »Поступ« і розповсюджувала листівки проти русифікації України.

46. КРЕКОТНЯ В., дослідник літератури XVI-XVII стол., науковий працівник Інституту літератури в Києві. В 1973 р. його здеґрадували як »неблагонадійного науковця«, що виявив свої національні почування.

47. КРИЖАНІВСЬКИЙ Володимир, народився 1934 року, закінчив Одеський університет, журналіст і філолог. Працював відповідальним секретарем обласної Одеської газети »Чорноморська комуна« (орган Одеського обкому КПУ і обласної ради депутатів трудящих). Член КПСС. В квітні 1973 р. звільнений з праці й усунений з партії за те, що був знайомий із Ніною Строкатою-Караванською і спротивлявся русифікації. Тепер переслідують.

48. КРИП'ЯКЕВИЧ Роман Іванович, син визначного історика, академіка Івана Крип'якевича, керівник історичного відділу Львівського інституту. У травні 1972 р. каґебісти провели в нього обшук (в хаті і на праці) і сконфіскували не означену самвидавну літературу, а його звільнили з праці.

49. КОЧУР Григорій Порфирович, народився 17. 11. 1908 р. в селі Феськівці на Чернігівщині, в селянській сім'ї. В 1932 р. закінчив Київський інститут народної освіти. Викладав у пединститутах закордонну літературу, виступав як літературний критик і перекладач із чеської, польської, англійської і французької мов на українську. Окремим виданням вийшли його переклади »Фавста«, В. Мінача »Живі і мертві«, »Гамлета« Шекспіра та інші. В листопаді 1968 р. в Ірпені (біля Києва) каґебісти провели в його хаті обшук і забрали трактат Сахарова, кілька самвидівських праць і якусь листівку, підкинену аґентами, бо каґебісти точно знали її місце. Хоч ця провокація КҐБ не вдалася, проте Г. Кочура почали переслідувати. В 1973 р. на Г. Кочура почалася нагінка у пресі нібито за те, що він має контакти з українськими науковцями за кордоном. Наприкінці того ж року його усунули з т. зв. Спілки Письменників України.

50. КОЧУР, син письменника Григорія Кочура, живе в Києві, журналіст із спортивної ділянки. З 1973 р. каґебісти почали його переслідувати, як сина »неблагонадійного« батька, який нібито має контакти з українськими науковцями за кордоном і зустрічається з українськими туристами.

51. ЛАЗАРЕНКО Євген Константинович, народився 1912 р. в Харкові, в сім'ї робітника. В 1934 р. закінчив Харківський університет і працював у Харківському й Воронізькому університетах. З 1944 р. — доцент, а потім професор Львівського університету. Член КПСС. В 1947 році захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора геолого-мінеральних наук. У 1951 р. обраний членом-кореспондентом АН УРСР. Президент Львівського геологічного товариства, почесний доктор Чехо-Словацької Академії Наук. Нагороджений орденом і почесним званням заслуженого діяча наук УРСР. Автор понад 150 наукових друкованих праць. В 1971 р. Лазаренка звільнили з праці, оскаржили за »причетність до руху опору« (дисидентів) і з того часу переслідують.

52. ЛАСТОВЕЦЬКА Ганна, народилася 1923 р., кандидат філологічних наук. З 1954 р. працювала викладачем польської мови у катедрі слов'янської філології Львівського університету, авторка багатьох наукових праць, у тому і з історії чеської мови. Влітку 1973 р. її звільнили з праці й почали переслідувати у зв'язку із студентськими виступами проти русифікації.

53. ЛАЩЕНКО Ніна, народилася 1950 р. на Київщині, працювала вчителькою у київській школі число 139, комсомолка. В 1971 р. її усунули з праці за те, що в школі вживала тільки української мови, приносила дітям поезії Драча і Вінграновського й брала участь у згаданому вже хорі »Гомін«.

54. ЛИСАК Агрепина, вчителька української мови і літератури в Києві. В 1972 р. каґебісти провели в неї обшук і з того часу переслідують за її національні переконання.

55. ЛИТВИНЧУК Емма, народилася 1933 р., вчителька середньої школи число 134 в Києві, де викладає мову і літературу. З 1972 р. на неї почалася нагінка за те, що »підкреслено говорить по-українському« з учнями і товаришами-учителями, іґнорує російську мову, як »засіб міжсоюзного спілкування всіх національностей СССР«.

56. МАКСИМІВ Люба, жителька міста Львова. Звільнена з праці 1973 року за національні переконання.

57. МАЛИК Володимир Кирилович, народився 21. 2. 1921 р. в с. Новосілках на Київщині, в селянській родині. На початку німецько-російської війни попав у німецький полон. У 1945 р. працював у совєтській адміністрації репатріяційного табору в Герліці, а потім вернувся в Україну. Заочно закінчив Київський університет, працював педагогом. Пише віршовані казки для дітей, поеми, повісті і романи. Член т. зв. Спілки Письменників України. З 1972 р. на нього почалась нагінка за його »національні переконання«.

58. МАРДЕРОВИЧ, народився 1955 р. на Івано-Франківщині, учень середньої школи у Снятині Івано-Франківської области. 9-го травня

1970 року разом з учнем Чепігою знищив у центрі Снятина портрети керівників компартії і уряду СССР. Наступного вечора вони хотіли підпалити червоні прапори, але їх заарештували і тримали під слідством три дні. На суді Мардерович пояснював свій вчинок тим, що він протестував проти русифікації в Україні й проти зневаги української мови. Суд вирішив, що після закінчення шкільного року їх заберуть на »перевиховання«. Батька Мардеровича звільнили з праці.

59. *МАТАЛЮК Михайло,* понад 50 років, родом з Івано-Франківщини, колишній учасник визвольної боротьби ОУН-УПА проти німецьких і московських окупантів України. Відбув багатолітнє покарання в концтаборах. Вийшовши на волю, вернувся на Івано-Франківщину, але далі зазнає переслідування й не може влаштуватися на працю. Маталюка час від часу викликають на »розмову« до КҐБ, організують пропаґандивні мітинґи, на яких його примушують публічно каятись і засуджувати своє минуле. З 1973 р. нагінка на нього посилилася.

60. *МАХНЕНКО Юрій Юхимович,* народився 3. 6. 1932 р. у Харкові, закінчив факультет журналістики в Київському університеті. Працював журналістом, з 1956 р. — в редакції харківського журналу »Прапор«, а в 1965 р. став головним редактором »Прапору«. Член КПСС, автор багатьох нарисів і кількох прозових творів. У березні 1973 року його звільнили з посту головного редактора »Прапора« і усунули з т. зв. Спілки Письменників України за »відхід від ідейних позицій інтернаціоналізму« і за друкування у »Прапорі« творів »незгідних із партійною лінією«.

61. *МАХНІВЕЦЬ Леонід,* працівник АН УРСР у Києві, дослідник літератури XVI-XVIII стол., автор праць про філософа Г. Сковороду. В 1973 р. його усунули з праці в Академії Наук за »національні переконання«.

62. *МЕШКО Оксана Яківна,* народилася 1905 р., 10 років перебувала в сталінських концтаборах, у яких загинув її чоловік. Реабілітована і звільнена з концтаборів, поселилася у Києві. В 1969 р. підписала спільну заяву в обороні репресованих українських патріотів. В 1970 році виступала на захист незаконно засудженого Валентина Мороза. Була учасником хору »Гомін«. В 1972 р. разом з письменником Б. Антоненком-Давидовичем і художником Іваном Гончарем написала відкритого листа проти поміщених у »Літературній Україні« наклепів на українських культурних діячів. Після обшуку в неї, її ще більше переслідують і погрожують, що відберуть їй пенсію. В 1972 р. заарештували її сина і засудили на 10 років ув'язнення і заслання.

63. *МИШАНИЧ Олекса,* київський вчений, спеціяліст української літератури Закарпаття. 1973-го року здеґрадований, як »неблагонадійний«. З того часу переслідуваний.

64. *МОНКЕВИЧ Ірина,* народилася 1935 р., працювала аґрономом Української Сільсько-господарської Академії в Києві. В 1972 р. її

звільнили з праці й почали переслідувати за національні переконання і за участь у хорі »Гомін«.

65. МОРДАНЬ Раїса, народилася 1939 р. на Київщині, дружина поета В. Морданя, вчителька дитячого садка в Києві. 25-го лютого 1971 р. брала з групою дітей участь в концерті, присвяченому Лесі Українці, навчивши їх українських пісень. Тоді виступав також хор »Гомін« і після концерту її викликали на »розмову«, лаяли і обвинувачували, що вона нібито »зв'язалася з націоналістичним »Гомоном« та ще й дітей за собою тягне«. З праці Раїсу звільнили і з того часу на неї і її чоловіка почалася нагінка.

66. МОРОЗ Раїса, дружина Валентина Мороза, викладачка німецької мови в Івано-Франківському пединституті. Вже довший час її переслідують і цькують, як жінку мужнього В. Мороза, що виступав в обороні прав України, її культури і традицій. Посилили на неї нагінку в 1973 р., оскарживши, що вона, нібито, підтримує контакти з українцями за кордоном.

67. МУШКЕТИК Юрій Михайлович, народився 21. 3. 1929 р. в селі Веркиївці на Чернігівщині. В 1953 р. закінчив філологічний факультет Київського університету, а згодом аспірантуру в катедрі української літератури. Член КПСС. Редактор і письменник. Автор повістей і романів »Семен Палій«, »Гайдамаки«, »Зелене жито« та інших. В жовтні 1972 р. його усунули з посту головного редактора журналу »Дніпро« за те, що в журналі друкувались »ідейно незрілі« твори.

68. НЕКРАСОВ Віктор Платонович, народився 17. 6. 1911 р. в Києві. Архітект і театральний художник. Учасник боїв під Сталінградом, двічі поранений. Член КПСС. По війні деякий час працював у газеті »Радянське мистецтво«. Його перший літературний твір — повість »В окопах Сталінграда« (1946 р. — відзначений державною премією). Оповідання й нариси В. Некрасова друкуються в різних літературних журналах, пише по-російськи, але уважає себе за українця. Підписав спільного протестного листа в обороні репресованих українських культурних діячів і з того часу зазнає переслідування. В січні 1972 р. у його помешканні (в Києві) каґебісти провели обшук. Шукали за самвидавними матеріялами. У січні 1974 р. в нього провели другий обшук, що тривав 40 годин. Некрасова усунули з партії і т. зв. Спілки Письменників України і йому загрожує арештування.

69. НУДЬГА Григорій Антонович, народився 21. 1. 1913 р. в с. Артюхівці на Сумщині, в селянській родині. В 1938 р. закінчив філологічний факультет Київського університету. Працював науковим співробітником Інституту суспільних наук у Львові. Кандидат філологічних наук, літературний критик, фолкльорист, літературознавець, поет. Автор багатьох розвідок про світове значення українських дум і пісень. Окремими виданнями вийшли його праці »Українська пісня серед на-

родів світу«, »Заповіт« Т. Г. Шевченка«, »Листування запорожців з турецьким султаном«, »Українська балада« та інші. В 1973 р. його звільнили з праці за національні переконання і почали переслідувати.

70. ОЛЕКСЮК Мирослав Миронович, народився 1925 р. в с. Поникові Бродівського району на Львівщині. Закінчивши Львівський університет у 1950 р., працював у ньому викладачем, а з 1953 р. доцентом катедри філософії. Член КПСС. У 1963 р. захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора філософічних наук. Свою наукову діяльність присвятив вивченню історії філософії в Україні. Має 20 друкованих праць, нагороджений орденами і медалями. Влітку 1973 р. його звільнили з праці в університеті за те, що його син — студент Львівського університету — разом з іншими студентами протестував проти русифікації України. Тоді з Львівського університету викинули біля 30 студентів та 10 професорів.

71. ОРЕЛ-ЯЩЕНКО Лідія, філолог, працювала вчителькою у Києві. В 1970 р. її звільнили з праці нібито за »націоналістичні настрої« і вона залишилася без засобів до життя. Це саме зробили з її чоловіком.

72. ПАСТУХ Остап, був арештований у січні 1971 р. у Львові й перебув 6 місяців під слідством. У днях 6-7. 9. 1971 р. Львівський суд засудив його на 6 місяців ув'язнення. Оскаржили його за те, що в розмовах з іншими говорив про русифікацію шкіл і вузів в українських містах. На суді він фактами доказав, що говорив правду. Вийшовши на волю, не може знайти праці, далі переслідуваний і цькований.

73. ПАЧОВСЬКИЙ Теоктист, народився 1907 р., літературознавець, кандидат філологічних наук, з 1933 р. працював у Львівському університеті. Автор багатьох праць з історії української і польської літератур, звільнений з праці під претекстом, що його батько був священиком. Насправді впав жертвою »чистки« серед студентів і професорів за згадані вище протести проти русифікації.

74. ПЕРЕПАДЯ Анатолій, письменник-перекладач. Нагінка на нього почалася ще в 1963 р., зараз після смерти В. Симоненка, коли він та І. Світличний відвідали Симоненкову матір і нібито забрали його рукописні твори й передали за кордон. В 1972 р. його звільнили з праці у видавництві »Дніпро«, оскаржили за »архаїзацію української мови« з наміром протиставити її »зближенню братніх мов« — української і російської.

75. ПЕТРЕНКО Микола Євгенович, народився 6. 11. 1925 р. в с. Лохвиці на Полтавщині, в сім'ї робітника. Закінчивши студії у Львівському університеті, працював редактором Львівської телестудії, а потім кореспондентом »Літературної України«. Журналіст, поет, автор кількох збірок поезій і оповідань для дітей. Коли одна українська газета за кордоном передрукувала із підсовєтських видань Петренків вірш, не подавши джерела, його викликали до КҐБ на »розмову« і оскаржили,

що він передає свої вірші закордон. Петренко доказав безпідставність такого обвинувачення і його відпустили, але далі трактують як »неблагонадійного«.

76. ПЕТРИНА Ігор, студент, усунений із Львівського університету разом з іншими студентами і професорами влітку 1973 р. під час уже згадуваної »чистки«.

77. ПЛАЧИНДА Сергій Петрович, народився 18. 6. 1928 р. на Шевченковому хуторі біля Кіровограду, в селянській родині. 1953-го року закінчив філологічний факультет Київського університету, а потім — аспірантуру в Інституті української літератури АН УРСР. Працював редактором у газетах і видавництвах. Письменник і літературний критик, автор кількох повістей, літературно-критичних праць, біографічних творів і казок для дітей. З 1973 р. на нього почалась нагінка за його твори, які, нібито, мають »серйозні історичні помилки« і »ідейно відходять від партійної лінії«. Зокрема гострій критиці підданий спільний твір С. Плачинди і Ю. Колісниченка п. з. »Неупалима купина« (1968), в якому змальовані гетьманська доба України, тодішній розквіт української культури, свободи і добробуту.

78. ПОЛОНСЬКИЙ Радій Федорович, народився 12. 10. 1930 р. в Харкові. Закінчив журналістичний факультет Харківського університету в 1952 році. Потім майже 10 років працював у газетах Закарпаття, Києва, Харкова, а також кореспондентом Харківського радіо. Журналіст і письменник, автор оповідань, фантастичних повістей і романів (роман »Між нами всесвіт«, повість »Допоможіть Богові морів« та інші). В 1973 р. його почали гостро критикувати за »ідейні зриви в своїх творах, відсутність принциповості в розгляданні (інтернаціональних) питань літературного життя«, а наприкінці того ж року усунули з т. зв. Спілки Письменників України.

79. ПОПАДЮК Любомира, викладач німецької мови у Львівському університеті. На початку 1972 р. каґебісти провели в неї обшук, звільнили з праці й почали переслідувати, оскаржившн її за знайомство з арештованими і засудженими культурними діячами — М. Осадчим, В. Чорноволом та іншими. Сина Любомири, Зоряна Попадюка, заарештували і засудили на 7 років ув'язнення.

80. РЕВЕНКА Ф., журналіст, працівник редакційної колегії журналу »Донбас«. В грудні 1972 року звільнений із праці за »відхилення від партійної лінії«.

81. РОКИЦЬКИЙ Богдан, один із згаданих уже студентів, усунених із Львівського університету за спротив русифікації України.

82. СВАРНИК Іван, студент, син популярного українського письменника-байкаря Сварника, усунений влітку 1973 р. з Львівського університету.

83. СИВОКІНЬ Григорій Матвійович, народився 10. 8. 1931 р. в селі Артемівка на Полтавщині. В 1955 р. закінчив філологічний факультет Харківського університету і аспірантуру з давньої української літератури, кандидат філологічних наук. Працював в багатотиражних газетах та видавництвах. Тепер науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Шевченка АН УРСР, літературознавець і літературний критик, автор книг »Давні українські поетики«, »Життєва переконливість героя« та інших літературно-критичних і теоретичних статтей. Друкується з 1956 року. У своїй праці »Соціяльні наголоси сільської теми« (»Дніпро«, 1971 р., ч. 9) захищав тих молодих українських письменників, які у своїх творах змальовують українське традиційне село, де ще збереглися сильні національні традиції, побутові звичаї, моральні норми, рідна мова і пісня. Після цього його оскаржили за »допущення ідейних помилок«, за »відхід від інтернаціоналізму і комунізму, в якому прийде до злиття націй і народностей«.

84. СИСЯТЕЛЬ Вадим, композитор і диригент, житель Києва. В січні 1972 р. каґебісти провели в нього обшук і хоч нічого не знайшли — з того часу його почали переслідувати.

85. СКРИПКА Василь Н., старший науковий працівник Інституту фолкльору і етнографії АН УРСР. До 1969 р. був ректором Кримського пединституту. Потім його здеґрадували і »перевели« на працю лябораита. Це була кара за те, що він у своїй праці »Чумацькі та козацькі пісні« не дотримувався »інтернаціональних позицій« (себто — російських) і виявив своє захоплення »буржуазними націоналістами« (Костомаровим та іншими). В 1972 р. переслідування В. Скрипки посилилося.

86. СКУНЦЬ Петро Миколайович, народився 20. 3. 1942 р. у селищі Міжгір'ї на Івано-Франківщині, в селянській сім'ї. В 1963 р. закінчив філологічний факультет Ужгородського університету, потім працював редактором поезії в Закарпатському обласному видавництві. Служив у совєтській армії. Журналіст, поет, філолог. Почав друкуватись ще у студентські роки. Вийшли його збірки поезій »Сонце в росі«, »Верховинська пісня«, »Погляд«, поема »На границі епохи« та інші. У 1971 р. написав твір »Розп'яття« і вислав його до видавництва друкувати. Видавництво передало цей твір до КҐБ і його зняли з друку, а П. Скунця визнали за »неблагонадійного« й почали переслідувати.

87. СОБОЛЬ І. П., завідуючий редакцією видавництва »Веселка« в Києві, в якому друкувались твори письменника Б. Харчука »Волинь«, »Два дні«, »Горохове чудо« та інші. Коли твори Б. Харчука партійні цензори засудили як »пронаціоналістичні, антисовєтські«, тоді Соболя і редактора К. Юрченка покарали за їх надрукування »грошовим стягненням«.

88. СТЕШЕНКО Ірина Іванівна, народилася 5. 7. 1898 р. в Києві, письменниця, акторка, перекладачка з чужомовних творів на україн-

ську мову, внучка визначного письменника і громадського діяча Михайла Старицького. 1920-го року закінчила Вищий драматичний інститут ім. Лисенка і з того часу працювала актрисою в театрі ім. Шевченка, а потім в театрі »Березіль«. Одночасно займалась літературою, перекладами п'єс, поезій і прози з французької, англійської, італійської, німецької і російської мов на українську. Учасниця »вітчизняної війни«, нагороджена медалею. З 1973 р. попала в неласку, її почали цькувати, оскарживши за контакти з українськими науковцями за кордоном. Вона, мовляв, свою квартиру відпускала для зустрічів з українськими закордонними туристами, у яких також брала участь.

89. ТЕЛЬНЮК Станислав Володимирович, народився 1. 5. 1935 р. в с. Іскривці на Запоріжжі. В 1959 р. закінчив Київський університет. Журналіст, поет, перекладач. В 1962-1966 рр. працював у редакції »Літературної України«. 1963-го року вийшла друком збірка його поезій »Леґенда про будні«, »Залізняки« та інші. Автор численних статтей і нарисів, перекладач поетичних творів Гільєна, Арконади, Ожуга, Судрабкална та інших. Вірші С. Тельнюка згадує у своєму щоденнику В. Симоненко. З 1970-го року на Тельнюка почалася нагінка. У вересні 1972 р. його — як знавця творчости П. Тичини — викликали до Киева на судовий процес над поетом В. Стусом, щоб дав оцінку працям В. Стуса про П. Тичину. Тельнюк дав позитивну оцінку, але суд її зіґнорував, а працю самого Тельнюка про П. Тичину зняли з друку. Крім цього, його допитували каґебісти в справі арештованих Надії Світличної, І. Світличного, І. Дзюби і Є. Сверстюка, а на суді погрожували йому арештуванням, якщо не дасть бажаних для КҐБ свідчень. З того часу нагінка на Тельнюка посилилася, його гостро критикують за »відхід від історичного зображення життя« та за »ідеалізування минулого«.

90. ТИМЧУК Юхим, народився 1918 р. на Запоріжжі. До 1971 року працював інженером у Київському науково-дослідному Інституті поліграфії. В липні 1971 р. органи КҐБ зробили в нього обшук і забрали офіційно видані твори В. Симоненка, І. Драча і Л. Костенко, а також його щоденник. Тимчука заарештували у зв'язку із »справою« поета А. Лупиноса, якого він навіть не знав. Під час слідства привозили із Запоріжжя його хворого батька. Допитуючи Тимчука, каґебісти вимагали також »вияснення«, чому він говорить тільки українською мовою. Пробудившись серед ночі, він побачив біля свого ліжка слідчого КҐБ і зорієнтувався, що його допитували увісні, мабуть, під впливом хемікалій, що їх домішували до харчів. Звільненого з арешту, але далі переслідуваного, Тимчука в 1972 р. забрали до війська і з того часу його доля невідома.

91. ТРОЦЕНКО Микола, народився 1949 р. в Миронівському районі на Київщині, в сім'ї колгоспника. Студент четвертого курсу українського відділу філологічного факультету Київського педінституту. 22-го травня 1971 р. в Киеві біля пам'ятника Т. Шевченкові прочитав

Симоненків вірш, після чого його викликали на »проробку« до парткому Інституту. Тут Троценка обвинувачували за »націоналістичні погляди« і »перестерегли« доганою. У жовтні 1971 р. на доручення КҐБ секретар комсомолу провів у кімнаті Троценка (під час його відсутности) обшук і забрав магнетофонну стрічку із записом статті проф. М. Брайчевського »Приєднання чи возз'єднання«. 23-го листопада того ж року на комсомольських зборах Троценка п'ятнували за виступ під пам'ятником Шевченкові й за те, що він завжди говорить українською мовою. »Була пропозиція« усунути його з комсомолу, але комсомольці відкинули її. Все ж на другий день під тиском КҐБ Троценка усунули з комсомолу, не зважаючи на протести комсомольців. Потім його усунули з педагогічного Інституту і з того часу почали переслідувати.

92. ТЮТЮННИК Григорій Михайлович, народився 5. 12. 1931 р. в с. Шилівці на Полтавщині, в селянській родині. Закінчив Зіньківське ремісниче училище, працював на заводі, в колгоспі й на будівництві. Відбувши військову службу в 1951-1955 рр., працював у депо і вчився у вечірній школі. 1962-го року закінчив Харківський університет. Деякий час учителював, згодом працював в газеті »Літературна Україна« і в сценарній майстерні Київської кіностудії ім. Довженка, а потім у видавництві »Молодь«. З 1961 р. виступає з новелями в періодичній пресі та журналах. Автор збірки новель »Зв'язь« і повісті й оповідань »Деревій«. У творі »Оддавали Катрю« зобразив пребагаті українські традиції, звичаї, побут і кольоритну українську мову в селі, чого не знає і не розуміє зрусифіковане місто. Тепер Г. Тютюнника гостро критикують за те, що він »допускається історичних помилок« і прославляє сільське »язичнецтво«.

93. УДОВИЧЕНКО Володимир, студент, усунений із Львівського університету за протест проти русифікації України.

94. ФІЛОНОВ Леонід, студент, усунений з Львівського університету з тих причин, що й Удовиченко та інші, вже згадані студенти.

95. ХАРЧУК Борис Микитович, народився 13. 9 .1931 р. в с. Лозах на Тернопільщині, в селянській родині. Студіював у Кременецькому, а згодом у Полтавському педінститутах. Закінчив також літературні курси в Москві. З 1962-го року працював журналістом, був на комсомольській роботі. Член КПСС. Талановитий письменник і журналіст, автор повістей »З роздоріжжя«, »Йосип з гроша здачі«, »Зазимки і весни«, епічного роману »Волинь«, повістей для дітей »Горохове чудо«, новелі »Повстанський кінь«, збірок »Помста«, »Два дні« та інших. З 1972 р. на нього почалася гостра нагінка за »відхід від позицій інтернаціоналізму«, за »ідейні хиби«, »вживання термінології націоналістичних формацій ОУН, УПА . . .« і т. п. Зокрема критикують його новелю »Повстанський кінь«, у якій зображена боротьба повстанців проти окупантів України. Партійні цензори окреслили термін »повстанці« як »націоналістичний«. Також у його творі »Горохове чудо«, у

повісті »Два дні« та романі »Волинь« партійні цензори знайшли багато »ідеологічних і історичних хиб«. Наприкінці 1973-го року нагінка на письменника посилилася, а в 1974 р. вона поширилася і на видавців його творів І. Соболя, І. Юрченка та інших.

96. ХУДАШ, доцент, викладач психології у Львівському університеті. Усунений з праці влітку 1973 р. нібито за те, що »потурав студентам« у їхніх виступах проти русифікації України.

97. ЦАПІВ Василь, родом із с. Ценяви на Івано-Франківщині, учасник визвольної боротьби ОУН і УПА під час і після другої світової війни, багатолітній в'язень московсько-большевицьких концтаборів. Вийшовши на волю, вернувся до рідного села, до своєї родини, але далі зазнає переслідування. Так, напр., в лютому 1973 р. в Ценяві зігнали всіх селян на мітинґ, на який примусили прийти і В. Цапова. На мітингу демонстрували різну протибандерівську літературу і фільми, а в промовах засуджували бандерівців в Україні й на чужині, зокрема місцевих упівців — В. Цапова, Бабліна, Маталюка. Потім публічно примушували В. Цапова виступити з »покаянною заявою« і засудити своє минуле. Коли Цапів відмовився, йому загрозили арештуванням. Одночасно переслідують цілу його родину, зокрема перешкоджають його дітям здобути вищу освіту.

98. ЦИМБАЛ Віктор, референт бібліотеки АН УРСР в Києві. На початку 1972 р. органи КҐБ провели у його хаті обшук. Шукали за самвидавною літературою і з того часу В. Цимбала уважають за »неблагонадійного«.

99. ЧЕМЕРИС Павло, журналіст, працював у Львівському поліграфічному інституті. В 1966 р. його звільнили з праці, оскаржили за зв'язки з українськими культурними діячами, що були засуджені за »антисоветську діяльність« у 1965-66 роках. Потім він влаштувався на працю у Львівському обласному товаристві охорони пам'ятників історії та культури. В 1970 р. писав заяви в обороні незаконно засудженого Валентина Мороза. На весні того ж року його вдруге звільнили з праці за те, що критикував безвідповідальність »відповідального« секретаря обласного відділення охорони пам'ятників історії і культури І. Кудіна. Тоді на захист П. Черемиса виступала художниця Стефанія Гулик, за це Кудін викинув і її з праці. В 1972 році нагінка на П. Чемериса посилилася.

100. ЧЕНДЕЙ Іван Михайлович, народився 20. 5. 1922 р. в с. Дубовому Закарпатської области, в селянській родині. 1952-го року закінчив факультет української філології Ужгородського університету, працював у редакції »Закарпатська правда«. В 1960-62 рр. учився на вищих літературних курсах у Москві. Член КПСС. Журналіст і письменник. Пише оповідання, нариси, рецензії на книжки і театральні вистави, а також приділяє увагу художнім перекладам з угорської мови та збиранню фолкльору. Автор новель »Вітер з полонини«, на-

рису »Верховино, мати моя«, роману »Птахи полишають гнізда« та інших творів. У жовтні 1972 року І. Чендея усунули із складу редакції журналу »Жовтень« за »порушування партійної лінії«. Його творчість гостро критикують нібито за сприяння »буржуазно-націоналістичним пережиткам«. Переслідуваний і цькований, не може влаштуватися на працю.

101. ЧЕРНИШОВ Андрій Федорович, народився 30. 11. 1920 р. на хуторі Федорівці Вовчанського району (Харківщина), в селянській родині. Заочно закінчив педагогічне училище та інститут. Працював у редакціях і районних установах, у шкільництві й бібліотекарстві. Із січня 1964 року працював у редакції Харківського журналу »Прапор«. Член КПСС. Публіцист і літературний критик. В січні 1974 р. на нього почалася сильна нагінка нібито за »ідейні зриви в його творах«, за »відсутність високої принциповості при розгляді важливих питань у літературі«. Оскаржують його і за те, що він своєю критикою схвалював і допускав до друку твори письменників, які »порушують партійну лінію у літературі«.

102. ЧЕПІГА, учень середньої школи у Снятині, Івано-Франківської области. Разом з учнем Мардеровичом у травні 1970 р. протестував проти русифікації України (див. Мардерович) і суд засудив його »на перевиховання«.

103. ЧИЖУК Людмила, студентка другого курсу Київського університету. 22-го травня 1971 р. в Києві, біля пам'ятника Шевченкові, читала Симоненкові вірші. Після цього її викликали до бюра комсомолу на допити і обвинувачували за те, що вона перейшла з російського на український відділ навчання, читає »націоналістичні вірші і виявляє ворожі погляди до радянської влади«. Потім Людмилу Чижук усунули з університету й дотепер переслідують.

104. ЧИЧИБАБІН Борис Олексійович, народився 9. 1. 1923 р. в Кременчуці на Полтавщині. Учасник другої світової війни. Закінчив філологічний факультет Харківського університету, потім працював у театрі. Почав писати вірші ще в шкільні роки. На початку 1974 року його усунули з Харківського відділення Спілки Письменників, оскаржившн за »серйозні ідейні помилки та зриви в літературі«, що мають »антирадянське спрямування«.

105. ШЕВЧЕНКО Федор П., член-кореспондент АН УРСР, директор Інституту філософії. У січні 1972 р. Шевченка звільнили з праці, оскаржившн за »націоналістичні погляди«. Одночасно його усунули і з посту головного редактора »Українського історичного журналу« за друкування статтей про історичне минуле України, »суперечне з партійною лінією«.

106. ШЕВЧУК Василь Андрійович, народився 30. 4. 1932 р. в с. Барашах на Житомирщині, в селянській родині. В 1955 році закінчив

український відділ філологічного факультету Київського університету. Працював у редакції журналу »Піонерія«, з 1961 р. був редактором сценарного відділу Київської кіностудії ім. Довженка, а потім працював у редакції »Літературної України« і журналу »Жовтень«. Почав друкуватися з 1951 р. Здібний журналіст і письменник. Автор збірок віршів для дітей »Довгоногі косарі«, »Гілка яблуні«, збірки оповідань »Як Андрійко біди позбувся«, роману »Григорій Сковорода«, повістей »Вітрила«, »Трублять лебеді над Славутичем« та інших творів. У жовтні 1972 р. його звільнили з праці в редакції журналу »Жовтень« і усунули із складу редакції »Літературної України«, як »неблагонадійного«.

107. ШЕРЕМЕТЬЄВА Людмила, народилася 1945 р., студентка 6-го заочного курсу факультету журналістики Київського університету. В 1968 році у зв'язку із »справою« арештованих О. Назаренка і Карпенка органи КҐБ провели в неї обшук, але нічого не знайшли. Не зважаючи на це, Шереметьєву почали переслідувати. В 1969 р. її усунули з Київського університету і недопустили до захисту диплому. Потім вона переїхала до Львова і працювала в Музеї етнографії. 1972-го року органи КҐБ вдруге зробили в неї обшук, після якого її звільнили з праці, оскаржили за »причетність до самвидавних матеріялів«. Залишилася без праці й засобів до життя.

108. ЮРЧЕНКО К. І., багатолітній редактор Київського видавництва »Веселка«, в якому друкувались твори письменника Б. Харчука »Волинь«, »Два дні«, »Горохове чудо« та інші, що стали об'єктом гострої партійної критики. За надрукування згаданих Харчукових творів наприкінці грудня 1972 р. К. І. Юрченка та І. Соболя покарали »грошовим стягненням« і гострою пересторогою-доганою.

109. ЯВІР Микола Карпович, студент Київського університету. 1972 року в його батька, в Житомирі, органи КҐБ провели обшук і конфіскували всю бібліотеку за те, бо на деяких книжках був екслібрис »Ще не вмерла Україна«. Тепер Миколу Явора і його батька-пенсіонера переслідують і обвинувачують за »націоналістичні погляди«.

110. ЯВОРСЬКИЙ Володимир, студент Львівського університету, належав до групи студентів, які протестували проти русифікації України. Усунений з університету.

111. ЯРЕМИЧ Галина, студентка Львівського університету, усунена влітку 1973 р. з університету за те, що В. Яворський та інші студенти.

112. ЯРОШЕНКО А. Д., історик, працював в редакції Київського »Українського історичного журналу«. В лютому 1972 р. його звільнили з праці, оскаржившн за »симпатії до українських буржуазних націоналістів«, і з того часу переслідують.

113. ЯЩЕНКО Леопольд Іванович, композитор, член Спілки композиторів УРСР, співробітник АН УРСР. В 1968 році його усунули з

Інституту мистецтвознавства за підпис під колективним протестом проти незаконних політичних процесів і взагалі арештів та переслідування українських культурних діячів. Л. Ященко широковідомий, як керівник популярного етнографічного хору-ансамблю »Гомін« у Києві, який виступав під час різних ювілеїв, відзначувань роковин Шевченка, Лесі Українки та інших українських національних діячів. Деколи виступав у придніпровському парку з українськими народними піснями. Партійно-адміністративні чиновники чинили виступам »Гомону« різні перешкоди, а каґебісти намовляли »дружинників« і хуліганів робити під час його виступів різні бешкети, нападати і бити хористів. Ященка викликали »на розмови« і обвинувачували, що хор має »націоналістичний репертуар«, співає »ворожі радянській владі пісні« тощо. Одночасно викликали на »розмови« хористів, переслідували їх і звільняли з праці. 20-го вересня 1971 р. хор »Гомін« розігнали, а 28-го Леопольда Ященка усунули із Спілки композиторів УРСР і звільнили з праці. Рівночасно звільнили з праці його дружину, філолога Лідію Орел-Ященко. Переслідування Ященків триває, вони залишилися без праці та засобів до життя.

АРЕШТОВАНІ І ЗАСУДЖЕНІ УКРАЇНЦІ В ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНІ, ЗОКРЕМА З ПРЯШІВЩИНИ

1. БАЧА Юрій, д-р, кандидат філологічних наук, доцент катедри української мови і літератури Пряшівського філософічного факультету Університету ім . Шафарика. Літературний критик, письменник, публіцист, автор праці »Літературний рух на Закарпатті середини XIX стол.«, деякий час був членом редколегії журналу »Дукля«. Колишній член комуністичної партії Чехо-Словаччини (усунений у 1970 році). В березні 1973 року суд у Братиславі засудив його на 3 роки ув'язнення за національні переконання.

2. ҐРОДСЬКИЙ Петро, професор-науковець. Заарештований під час відвідин України в 1972 р. і деякий час перебував під слідством. Потім П. Ґродського, як чехо-словацького громадянина, передали судовим органам ЧССР і в березні 1973 р. суд у Братиславі засудив його на 3 роки ув'язнення нібито за контакти з українськими культурними діячами в Україні, які »вороже наставлені до радянської влади«.

3. КОЦУР Анна, біля 26 років, родом з Пряшівщини, студентка Київського державного університету. Заарештована на початку лютого 1972 року в Києві й перебувала кілька місяців під слідством. Оскаржили її за розповсюджування самвидавних матеріялів, а потім передали судовим органам ЧССР. Одружена з київським учителем Віталієм Конопельцем. У березні 1973 р. суд у Братиславі засудив її на 3 роки ув'язнення.

4. МУРАШКО Петро Васильович, професор, університетський викладач, одружений, батько дитини. Був членом комуністичної партії

ЧССР. Заарештований наприкінці 1972 р., а засуджений в березні 1973 р. в Братиславі на чотири і пів року ув'язнення.

Чехо-словацька преса нічого не згадувала про арешту вання і засуди українців.

НА ФОНД ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Акція за створення мільйонового Фонду Оборони України — продовжується. Подаємо 4-ий список Жертводавців на Фонд Оборони України:

США:

2-ий Відділ ООЧСУ в Нью-Йорку	1,000 дол.
Відділ ООЧСУ в Нью Брансвік (Нью Джерсі)	1,000
Степан Боднар (Нью-Йорк)	1,000
Лев Борщ (Нью-Йорк)	1,000
Ярослав Косановсъкий (Нью-Йорк)	1,000
Т. Костриба (Нью-Йорк)	1,000
Іван і Анна Кульчицькі (Нью-Йорк, — раніше 2,000, разом 2,500 дол.)	500
Василь і Докія Магалі (Нью-Йорк, — раніше 2,000, разом 2,500 дол.)	500
М. Д. (Медайна, Огайо)	500
Відділ ОЖ ООЧСУ в Нью-Йорку	500
4-ий Відділ ООЧСУ у Вільямставні (Нью Джерсі)	500
34-ий Відділ ООЧСУ в Честер (Пенсільвенія)	500
Петро Бендерський (Нью-Йорк)	500
Іван Вітюк (Асторія, Н. Й.)	500
Микола і Стефанія Ганущаки (Нью-Йорк)	500
Д-р Гимон (Нью-Йорк)	500
Ярослав Дацків (Нью-Йорк)	500
Семен Забужний (Нью-Йорк)	500
Михайло Зварич (Йонкерс)	500
Роман Іваницький (Нью-Йорк)	500
П-во Костіви (Нью-Йорк)	500
Іван і Надія Кравчуки (Джерзі Сіті)	500
Роман і Марія Кушнірі (Нью-Йорк)	500
Степан і Марія Куцьо (Нью-Йорк)	500
Василь Наконечний (Нью-Йорк)	500
П. Кушлаба (Нью-Йорк)	500
Родина Н. Н. (Нью-Йорк)	500
К. Салюк (Джерзі Сіті)	500

Микола Симчин (Нью-Йорк, — раніше 100, разом 600 дол.) 500 дол.
Микола Іванович Сорока (Нью-Йорк) 500
Роман і Дарія Степаняки (Нью-Йорк) 500
Микола і Надія Хоманчуки (Нью-Йорк) 500
Меланія Чолій (Нью-Йорк) 500
Н. Чубак (Джерзі Сіті) 500
Кирило Пиль (Нью-Йорк, — раніше 1,000, разом 1,100 дол.) 100
41-ий Відділ ООЧСУ в Бруклині (Нью-Йорк) 100
Михайло Болотенний (Янґставн, Огайо) 100
Ольга Дядинюк (Нью-Йорк) 100
Василь Наум (Нью-Йорк) 100

Канада:

Іван Бойко (Оквил, Онтаріо) . . . . . 500 дол.
Централя ОЖ ЛВУ (Торонто, Онтаріо) 500
Відділ Товариства кол. Вояків УПА в Монтреалі (Квебек) 500
Мирослав Ружило (Торонто, Остаріо, — раніше 100, разом 500 дол.) 400
Іван і Олександра Ковальчуки (Ісліңґтон) 320
Марія Стельмах (Едмонтон, Альберта) 300
Михайло Токарик (Тандер Бей, Онтаріо) 300
С. Іваськевич (Вінніпеґ, Манітоба) 250
Володимир і Марія Марчуки (Торонто, Онтаріо) 250
Дмитро Ковалъ (Калґари, Альберта) 250
Степан Листопад (Тандер Бей, Онтаріо) 220
Михайло Марунчак (Монтреаль, Квебек) 200
Михайло Хмарний (Тандер Бей, Онтаріо) 200
Юрій Дацко (Тандер Бей, Онтаріо) 200
Петро Ключковський (Судбури, Онтаріо) 200
Анна Гірник (Торонто, Онтаріо) 200
Іван Стефанюк (Торонто, Онтаріо) 200
Іван Іванчук (Вінніпеґ, Манітоба) 200
Іван Бережанський (Етібок, Онтаріо) 200
Василь Дідюк (Торонто, Онтаріо) 200
М. Дудівка (Тандер Бей, Онтаріо) 160
Григорій і Розалія Смики (Торонто, Онтаріо) із збірки з нагоди 25-річчя їхнього подружжя — 50 дол., від себе особисто — 100 дол., разом 150
Роман Ракочий (Торонто, Онтаріо) 100
Іван Сидорук (Калґари, Альберта) 100
Відділ ЛВУ в Калґарах (Альберта) 100
Відділ ОЖ ЛВУ в Калґарах (Альберта) 100
Осередок СУМ ім. полк. Є. Коновальця в Калґарах (Альб.) 100
Відділ ЛВУ в Кіченері (Онтаріо) 100
Дмитро Баб'як (Судбури, Онтаріо) 100
Дмитро Купчак (Судбури, Онтаріо) 100

Іван Плотиця (Судбури, Онтаріо)	100	дол.
Теодор Хай (Судбури, Онтаріо)	100	
Володимир Д. (Судбури, Онтаріо)	100	
Ярослав С. (Ґарсон, Онтаріо)	100	
о. дек. Юліян Габрусевич (Тандер Бей, Онтаріо)	100	
Василь Мазничка (Тандер Бей, Онтаріо)	100	
Богдан Стахів (Тандер Бей, Онтаріо)	100	
І. К. К. (Тандер Бей, Онтаріо)	100	
Микола Сус (Едмонтон, Альберта)	100	
Йосиф Савка (Калґари, Альберта)	100	
Марія Воробець (Ошава, Онтаріо)	100	
Віктор Новак (Ватерлю, Онтаріо)	100	
Василь Тимків (Торонто, Онтаріо)	100	
О. *Крук* (Вінніпеґ, Манітоба)	100	
Н. Лаба (Вінніпеґ, Манітоба)	100	
Т. М. (Вінніпеґ, Манітоба)	100	
В. Острожинський (Вінніпеґ, Манітоба)	100	
Я. Н. (Вінніпеґ, Манітоба)	100	
Джін Сениця (Вінніпеґ, Манітоба)	100	
Станиця Братства кол. вояків І УД УНА у Вінніпезі (Ман.)	100	
М. Хрупало (Вінніпеґ, Манітоба)	100	
М. Чумак (Вінніпеґ, Манітоба)	100	
М. М. Бук (Етібок, Онтаріо)	100	
С. Головатий (Етібок, Онтаріо)	100	
І. Ґоянюк (Етібок, Онтаріо)	100	
Михайло Калинчук (Етібок, Онтаріо)	100	
С. Лавровський (Етібок, Онтаріо)	100	
Н. Н. (Етібок, Онтаріо)	100	
Михайло Предко (Етібок, Онтаріо)	100	
Василь Радь (Етібок, Онтаріо)	100	
С. Слюсарчин (Етібок, Онтаріо)	100	
С. Хрептак (Етібок, Онтаріо)	100	
Микола Сорока (Етібок, Онтаріо)	100	
Д. Д. (Калґари, Альберта)	100	
Я. Ч. (Калґари, Альберта)	100	
Іван Ґорук (Монтреаль, Квебек)	100	
Яр. Колянківський (Монтреаль, Квебек)	100	
Микола Лебедь (Монтреаль, Квебек)	100	
Михайло Малишко (Монтреаль, Квебек)	100	
Василь Кравчик (Ст. Катеринс, Онтаріо)	100	
Микола Коцур (Торонто, Онтаріо)	100	
Іван Назарко (Торонто, Онтаріо)	100	

Замість цвітів на могилу сл. п. Володимира Лобая-Вугляра (у Ванкувері), з ініціятиви п. І. Лагоди (Едмонтон, Альберта), на ФОУ склали: по 20 дол. — М. Цинцар, по 10 дол. — В. Багнюк, В. Демчук, о. Юрій Ковальський, І. Лагола,

Д. Мидляк, О. Шевчук, по 5 дол. — Є. Апонюк, М. Демчук, М. Когут, Я. Цвікілевич — разом . . . . . 100 дол.
Іван Древко (Торонто, Онтаріо) 75
Іван Кардаш, пенсіонер (Торнгіл, Онтаріо) 50
Степан Головка (Кіченер, Онтаріо) 50
Надія Лиса (Вінніпеґ, Манітоба) 50
М. Радавець (Вінніпеґ, Манітоба) 50
С. С. (Вінніпеґ, Манітоба) 50
А. Сухінський (Вінніпеґ, Манітоба) 50
М. А. (Ст. Кетеринс, Онтаріо) 50
Іван Жук (Ст. Кетеринс, Онтаріо) 50

По 25 дол.: Т. Гальма (Вінніпеґ, Манітоба), В. Дембич (Вінніпеґ, Манітоба), Люба Левицька (Монтреаль, Квебек, раніше 25 дол., разом 50).

По 20 дол.: Г. М. Г. (Вінніпеґ, Манітоба); Ігор і Марія Ільчишин (Торонто) з нагоди 25-річчя подружжя п-ва С. і К. Чипілів в Місісаґо (Онт.).

По 10 дол.: І. Климчук (Вінніпеґ, Манітоба), І. Шимків (Вінніпеґ, Ман.).

Велика Британія:

Український Товариський Клюб »Дніпро« в Манчестері . . 1,000 ф.
Український Товариський Клюб в Аштон андер Ляйн . . 500
Осип Красій (Ковентрі) 250
Володимир Федишин (Едінбурґ) 200
Юрій Чубатий (Лестер) 200
Роман Савчук (Манчестер) 150
М. Дашко (Манчестер) 100
Михайло Широкий (Манчестер) 100
Олекса Іванішак (Манчестер) 100
М. М. (Манчестер) 100
Михайло Татарчук (Челтенгам) 100
Петро Широкий (Олдгам) 100
Іван Носаль (Лютон) 100
П. Чайківський (Каннок, Стаффс) 100
Михайло Захарчук (Лондон) 100
Іван Головецький (Едінбурґ) 100
Михайло Гнатів (Едінбурґ) 100
Євген Стешин (Едінбурґ) 100
Микола Лисак (Едінбурґ) 100
Іван Семків (Едінбурґ) 100
Михайло Березовський (Едінбурґ) 100
Петро Демянчук (Норт Бервік) 100
Олекса Демянчук (Норт Бервік) 100
Василь Демянчук (Норт Бервік) 100
Степан М-к (Галіфакс) 100
Левко Саврій (Галіфакс) 100
Б. Рогач (Галіфакс) 100
Г. Стефаник (Аштон) 100
Іван Новий (Дентон, Аштон) 100

Мілько Лупійчук (Аштон)	100 ф.
Микола Галай (Аштон)	100
Іван Щепанівський (Аштон)	100
С. Степан (Аштон)	100
Володимир Макогін (Сталибрідж, Чешір)	100
Дмитро Панчак (Ґлоссоп, Дербис.)	100
Василь Близінський (Пітерборо, раніше 100, разом 200)	100
В. Ярослав (Аштон)	80
Микола Кудярський (Аштон)	60
Гурток ОУЖ у Манчестері	50
Іван Романовський (Ґлостер)	50
Іван Мудрий (Ґлостер)	50
Євген і Анна Баран (Лідц)	50
Микола Мулярський (Стаффорд)	50
Н. Н. (Пітерборо)	50
Ярослав Котурбаш (Едінбурґ)	50
Михайло Ільків (Едінбурґ)	50
Роман Довгань (Едінбурґ)	50
Павло Демянчук (Норт Бервік)	50
Роман Бойко (Далкейтс, Шотляндія)	50
Михайло Пронюк (Лестер)	50
В. Мельник (Галіфакс)	50
Іван Кіт (Аштон)	50
Ганя Сплавник, студентка (Аштон)	50
Теодор Іваницький (Аштон)	50
Степан Цицик (Аштон)	50
Степан Усик (Олдгам)	50
Василь Гайдуцький (Аштон)	50
Володимир Яцків (Аштон)	50
Василь Олексевич (Аштон)	50
Богдан Бойчук (Аштон)	50
Евстахій Чайковський (Аштон)	50
І. Фіялкович (Ковентрі)	50
Іван К. (Ґлоссоп, Дербис.)	40
Микола Марусяк (Аштон)	40
Корнило Бурда (Аштон)	40
М. Сташко (Тодморден)	30
Михайло Бала (Аштон)	30
Евстахій Григоришин (Аштон)	30
Михайло Мельник (Тодморден)	25
Василь Косилович (Ґлостер)	25
Григорій К-а (Ноттінґем)	25
Мирон Петрик (Ковентрі)	25
Відділ СУБ-у в Аштоні	25
Головна Управа ОУЖ у Великій Британії (Лондон)	25
В. Цапар (Ковентрі)	20
Олекса Мельник, пенсіонер (Аштон)	20

Іван Тиркала, пенсіонер (Аштон) . . . . . 20 ф.

По 15 ф.: Василь Легкий, пенсіонер (Аштон), Осередок СУМ-у в Аштоні.

По 10 ф.: Т. Пара (Тодморден), Володимир Шимків (Галіфакс), Відділ ОбВУ (Аштон), Гурток ОУЖ (Ґлостер), Гурток ОУЖ (Аштон), Ярослава Содорук, студентка (Аштон), Мирон Содорук, студент (Аштон), М. Сірко (Манчестер).

По 5 ф.: Марія Галай (Аштон), Анна Гайдуцька, студентка (Аштон), Іван Кудярський, студент (Аштон), Джозефіна Кудярська (Аштон).

Німеччина:

Ю. Ольшаницький (Ганновер)	1,000	нм.
І. Кохайкевич (Ганновер)	1,000	
І. Ґ. (Ганновер)	1,000	
З. Терешкун (Ганновер)	500	
Ілько Костів	140	
Василь Юрчило	100	
Іван Крупа	50	

Австралія:

Український Культурно-Товариський Клюб в Ліdкомб, НСВ, (О. Кошарський — голова, С. Добровний — секретар) 2,000 ав.дол.

Всім Жертводавцям — щира подяка. Звертаємося до всіх українських патріотів, зокрема до членів і відділів Організацій Українського Визвольного Фронту, включитися в акцію за створення мільйонового Фонду Оборони України якнайщедрішими пожертвами. Декларації і гроші просимо надсилати до централь СУВФ у кожній країні.

Канцелярія Президії СУВФ

ЧИТАЙТЕ, ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ
І РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ
ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

ПОЕЗІЇ З УКРАЇНИ

З ТЮРЕМНИХ ПОЕЗІЙ

СТО ПІСЕНЬ КАЛИНІ
НЕВІДОМОГО АВТОРА

(7)

Українцям поза Україною
присвячую.

* * *

Вже скільки днів у тій ка́мері,
Вже скільки днів у тій тюрмі,
У цеглі, в залізі, у камені,
В людьми проклятій Колимі.
В концтаборі, в жидівськім ґетто,
В Катині, в Ко́пищі, в аду,
Де перетворюють у скелети
Усіх, кого тут приведуть.
Так-так, поетів — у скелети,
В живі скелети — кістяки,
Щоб залишились лиш замети,
Наглядачі і робаки,
Медалі, лозунґи, ракети,
Залізо, камінь і штики.

* * *

Віват Росіє! Віват Росіє!
Та хто побачить сонця тінь,
Де всі тупіють і звіріють
В німій духовній сліпоті?!

Скотиньтеся і держимордьтесь,
Держави держално держіть.
Хорти хортяться коло хортиць,
А ми хортам печемо коржі.

Нам так в зіницях закоржилось,
Що й світ здається вже коржем.
А на бандурі наші жили
Іван Безродний — береже.

Він — ти і я, й ми всі потроху.
А може ні?! — Тоді — хто *ми*?
Шараварники, гречаники й горохи,
Вусаті ге́тьмани — соми́?

Краватки вишиті хреща́то,
А чи хрещатики в хрестах,
Де лжехрестителі нещадно
Хрестять в своє ім'я Христа?!.

Що не Іван — то й »Хреститель«,
»Визволителів« аж повно в нас.
Хрестять криваво і несито
Нас всі, кому слугує час.

Кому підвладна наша нива —
Тому́ підвладна і душа.
В чиїй руці твоє огниво —
Того і гріє твій Євшан.

А ми — в слова, а ми — в безділля
З погордним видом мудреців,
Щоб обмануть народ й надію,
Що ми не блазні й не мерці.

Віват Росіє! Віват Росіє!
Паде на сонце наша тінь.
І все тупіє, все звіріє
В сліпій духовній сліпоті.

* * *

Будь благословенна тимчасовість
Всіх злочинів і безправств на землі.
І витка́ мали́новість квасолі,
Кинута на крила журавлів.

Тимчасовість катів і їхньої кари,
І землі, й досвітньої зорі.
Тимчасовість хлопчика Ікара,
Що сьогодні в літаку згорів.

Тимчасовість! Тільки тимчасовість —
Лиш одна відрада у житті,
І надія, що із тундри совість
До України віднайде путі.

До Вітчизни — наче до безсмертя,
До Вкраїни — наче до життя!..

Тимчасовість!.. В голубім конверті
Журавлі до матері летять.

Голубий конверт — пахуче небо.
Голубий конверт — живі чуття,
Голубий конверт — життя не треба,
Якщо те життя — не для життя.

Тимчасовість — впав на дзот безсмертник
І напевно ще і син його впаде.
Тимчасовість... Мертвим — не умерти,
А живим — ще жити для ідей.

А живим — боротися за себе
І з нетимчасовістю доби.
Іншої немає і не треба
Смерті, волі, віри й боротьби.

* * *

Камінь. Камінь. Камінь. Всюди — камінь.
Конжаковський Камінь. Камінь Журавлів.
Кам'яний шайтан з камінними руками.
Кам'яна земля. І люди на землі.

Кам'яний Урал й на ньому — Тельпос-Іс,
Кам'яна вода у синій Сосьві.
Кам'яні, здається, небо й ліс.
Кам'яна Росія в жовтих соснах.

І — закаменіла моя Вітчизна,
І закаменіло все на ній.
Камінь. Камінь. Камінь. І — залізо
Ґратами у камері моїй.

Авторові примітки: Конжаковський Камінь, Камінь Журавлів — назви гір на Уралі; Сосьва — назва ріки, теж на Уралі; Тельпос-Іс — одна з вершин.

* * *

Прикутий до нар, немов галéр
Корабля невóльничого
Під тріюмфальною назвою — »СССР«,
Я відправляюсь у пóру весіль гайворóнячих
Всупереч волі своїй
У мандрівку під зорями.

Прощай, світе, — плугáтарю золотий,
Вибачай, що тобою я переораний,

В камінь приораний...
Я шкодую тебе, старче сліпий,
Тебе, як каліку, як хворого.
Тебе, суперечливого,
Як саме життя,
Тебе, прире́ченого, —
На кровопролиття!
Тебе прире́ченого...

А може, відкинеш Рок
І ступиш в цей вечір
До мене, — до людини, — крок?!
Крок —
Не у кров,
А в синій Дніпро...
Чуєш, повір іще раз у Любов!
Повір іще раз у Добро!

Почув і не вірить! Гризе свій цеп,
Як раб галерний чи звір.
А в мене через це, лише через це,
Знову зірвалась мандрівка до зір.

ПОЕМА ЛАСТІВОК

— 1 —

Не можу!..
(Летять, ніби чайки, і дні, і ночі
В синю даль, в синю даль...
А серце, а серце мені шепоче:
Кинь печаль, кинь печаль!)...
Ох Боже!!! Навіщо оцих знущань?!
Му́ри вирячують очі,
Вичавлюють шиби з орбіт.
Регоче, регоче, регоче!!
Регоче дикий світ!!!
Регоче, мов рве динаміт.
Регоче,
Мов сам себе поглинути хоче.
Регоче, мов лиже мед язиком
Із леза бритв.
Жереб кинуто —
Та не перейти рубікон!
З синіх небесних корит
Ллється червоне, як кров, молоко.

Пахне сосна могильним вінком,
А нам би, нам би,
(Ах, не терзайте в'єтнамські дамби!)
Нам би
Світ підкорить!
Підкори!..
Алабами!
Ви ще мед не лизали губами
З вістря бритв.
Доба — кошик з атомними грибами.
(Гриби! Гроби! Бомби́! Гре́би!..)
Починається трапеза, поминки, обід...
(Начальнику, поведи мене в баню)...
Світ, як око вилізле з орбіт...

— 2 —

Бам-бам-бам! Москва
Первопрестольная б'є у дзвони.
Така епоха, така доба,
Такий їх захід жовто-лимонний,
Чорні очиці Пестеля
Із шибениці — Росії.
На вказівному — рубіновий перстень.
Золоті церкви — кирасими, кирасимів.
Бам — бам — бам, Москва
Первопрестольная б'є у дзвони.
Така епоха, така доба,
Такий їх захід кривaво-лимонний.

— 3 —

І трубить Архангел:
»І висоти будуть їм страшні.
І на дорозі жахи.
І зацвіте мигдаль...«

— 4 —

Світе мій!
Чи не ти ще розгублений, як парашутист,
Що повзе, що повзе,
На двадцять тисяч футів од землі
На палаючому парашуті?

— 5 —

Ластівки підлітають до грат.
Над гратами ззовні у них гніздечка.
Чийсь останній хрип, чийсь останній храп.
Кінь чи людина?!
Промінь — вуздечку —
Всевишній випустив з рук.
Рятуйте!.. Киньте трап!
Дарма. Він викинувсь на брук!..
(Увага! Міністр оборони Гре́чко...)
І знову тиша. Лиш милиць стук.

— 6 —

Тук — тук! Тук — тук!
Жонва у лісі.
Тук — тук, тук — тук! —
Устим Кармалюк
У фортеці Кам'янець-Подільській.
Тук — тук! Тук — тук! —
Скидають кайдани з рук
На африканському континенті.
Тук — тук, тук — тук, —
Борці в московській тюрмі!
Vivere memento!
Vivere memento!
Лиш боротися — значить жить!..

Тук — тук!..
Моя камера два на чотири метри.
Грати очищені від іржі.
Можна і жити,
А можна і вмерти.
А можна і кинутись
На дроти й кулемети.
Vivere memento!
Vivere memento!

Тюрма, липень 1972 р.

Вже два тижні у камері сам один. Ще б пак! »Особо опасний государственний преступник«!..

* * *

Десь іде лелека на рибалку
І сліди лишає на піску,
Де з висот надхмарних неба балка
Впала з синім сплеском у ріку.

Впала ще тоді, як був я хлопцем,
А можливо впала ще раніш.
Надто швидко йде ріка під сонцем,
Відсікає час роки, як ніж.

Мов гілки розквітлі відтинає
Нас від золотого дерева життя.
А лелека вудку закидає,
Наче все він знає до-пуття.

Наче знає, що серпень в Україні,
І що він не вернеться сюди,
Що і його малинові коліна
Десь в путі заклякнуть назавжди.

Де то буде — тим він не гризеться:
Бусленята вернуться назад,
Коли жовті зацвітуть козе́льці
Й щипати їх вибіжить коза.

А коза — така собі худібка,
Чортове насіння з голови.
Проти всього світу стає дибки
І ріжок свій підставля кривий.

Це лелека знає — і рибалить,
До душі йому це зайняття́,
Він прислухавсь:
Із тритисячного року над
горбами
На Вкраїну буслики летять.

* * *

Я — черв. Ти — черв...
Червень — місяць кохання.
Гул кремаційних печей.
Пече! О, як пече!!
(Ти сіоніст, Хаїм?!)
Біля первісних печер
Таке біле дерев колихання.
Черемош. Черемош...
Пече!..

Черемош у червень тече.
А з Волги —
на нас —
Череп пітекантропа:
Мільйонний чебер снує із очей.
(Хай живе Рассея!
Хай живе Америка й Европа!)
Рев кремаційних печей.
Пітекантропи —
на нас! —
повзуть з окопів.
А Черемош хвилями тче
Килим любові — місяць медовий...
Покотилась України воля —
У московське море бездонне.

Вже скільки місяців, як я у тюрмі! Ще пам'ятаю, як шелестіли жовті кленові листки на тлі блакитного неба. А може, й не кленові... Невже листки даремно шелестіли?! Чому таке мовчання?! Я ж не на волі, а в тюрмі. Не за розбій, не за грабунки, а за любов до України, за пісні їй, за вірші, за Сто Пісень Калині...

* * *

Жабуринням покритий став.
Жабуриння сітка густа.
Я дощинка —
Я з кленового впав листа
В жабуринням покритий став.
Сніжинко!
Жабуринням я ще не став.
Я з кленового впав листа.
Поцілуй мене у вуста.
І сніжинка пурхнула свята,
А за нею сніжниця густа.
Мороз!
Замерзає зелений став.
Укрива жабуринням уста.

* * *

Можна все забути: стежку, броди
Й навіть те, який в калини цвіт.
Та якщо забув ти, звідки родом, —
Значить, дуже вбогий в тебе рід.

БІЛИЙ ЛЕБІДЬ

Лебідь білий у синій краплі неба.
Бачили? А він — летить, летить!
Лебідь білий в синій краплі неба —
Мить. То — мить!
Пролетів — нема. На місце — інший.
Так вмира і воскреса людина
Безліч раз.
Лебідь білий — в синє небо лине, —
Бережіть його — не вернеться до вас!

* * *

Азербайджанець Рашід Бе́йбутов
Співає український рушничок.
І думка летить за грати беркутом —
До серця народу... Такий наш Рок,
Така судьба і доля, і воля,
Такий наш жереб навісний.
А гірко тут в час цвіту хвої,
В час закосичення весни.
Співа Рашід — виймає серце,
Як Україна... Як любов,
Що з двох боків у грати б'ється —
Та розбиває груди в кров.

ЛИСТ НЕЗДОЛАННИМ

Народжені людьми — людьми вам не бути,
Народжені поетами, — умріть!
А Москва накаже вас забути,
Прокляти вас і ваш рід.

Ви непотрібні й світові живими,
І знати вас він навіть не бажа.
Ви винні в тому, в чому й невинні,
Нікому, мов юродивих, вас не жаль.

Ви посягнули, скажуть, на усто́ї,
Хоч ви не посягали ні на що́,
І не повірять вам — немов Христові,
І хрест зіб'ють з анафеми й дощо́к.

І доки неба, доки сонця-світу,
Вам хрест отой судилося нести,

Щоб після смерті брилою ґраніту
На п'єдесталах стати на пости́.

І станете, як вже не раз ставали,
І в очі кам'яні вам гляне »Русь« —
І побачить зони, тюрми, кримінали,
І раболіпний свій народ — Прокруст.

І міщуки ізнов заметушаться
І кинуть: »Бо-о-же́!..
як же це так ми?..«
А ви не здайтесь, дух ваш зворушиться,
Прозрінням осінить вам уми.

Людьми були ви — й лишитесь з Народом!
Все інше — спорохніє, відпаде́.
Бо й справді: той достоїн лиш свободи,
Хто кожен день за неї в бій іде.

А ви ішли, ішли ви, як уміли,
А ви ішли, як знали і могли,
І чорне те́рня, на путі каміння
Не сталлю, а серця́ми ви товкли.

Ніхто не знав такої в світі му́ки,
Як ви зазнали — й витерпіли все.
Тому безсмертні ваші віщі звуки,
Родю́че зе́рно й невищербний серп!

І то дарма, коли́ іти на цвинтар —
Учора чи сьогодні, чи за рік,
Вмирає тільки — людина-ґвинтик
Та не вмира — Людина-чоловік!

Тюрма, серпень 1972 р.

Важко писати. Кожну хвилину і кожну секунду: жду обшуку. І так з дня на день. Напруга нервів — неймовірна. Ось хоча б така дрібниця. На дворі шумить злива, гроза. Тільки грім ударить — так начеб у серце. Здригне всього. А раніше цього не було. Навпаки. Грім був для мене, як музика. Напруга! Неймовірна напруга!

Чудасія! Де тільки М. Холодний не друкувався за кордоном! А йому »дали можливість покаятися«, і на тому обійшлося. Ось щб значить, коли поета знає світ! Його не вигідно судити. З метою пропаґанди, краще надати йому слово в газеті для »покаяння«.

НАДДНІПРЯНКА

БУРЕВІЙ НАД ДНІПРОМ

(Уривки з недрукованого роману)

(Продовження, 3)

Марійка вже почувала себе краще, ходила з Миколою і Євгеном по колоски, ловити і збирати все, чим можна було поживитись.

Одного дня, коли Микола пішов ловити пуголовки, Євген вирішив роздобути хліба.

Даремно Марійка просила Євгена почекати на Миколу, не йти самому. Не послухав, пішов... і вже не вернувся. Попав у руки рудого пекаря-москаля, що кинувся на нього, як лютий звір. До крови катував його грубою палицею, скаженів і вигукував:

— Куркульське сміття, державу обкрадаєш! Здохнеш у моїх руках!

Євген просився:

— Дядя, не бийте, я ж не крав, узяв тільки маленький кусник хліба, бо їсти дуже хотів...

Але озвірілий »дядя« скаженів, топтав чобітьми знівечене Євгенове тіло, копав його так довго, аж кров ринула з нього ротиком і вухами. Євген вже не просився, тільки тихо стогнав... Нарешті, замовк навіки...

А москалисько вирвав з рук мертвого хлопця окраєчок хліба, ще раз копнув чоботом його безвладне тіло, вхопив за мертву руку і відволік у бурян, ще й огидно вилаявся.

Марійка з Миколою, що були прибігли за Євгеном, заховались у найдальший куточок городу, плакали і тремтіли із страху. А коли стемніло і рудий пекар пішов спати, підповзли до мертвого Євгена, взяли його тіло і заволікли у сусідній опустілий двір. Тут знайшли вириту яму і поховали в ній жертву московського варварства.

Тяжкий смуток, жаль, розпач і голод ще більше прибили Марійку й Миколу...

— Марійко!..

— Миколо! Євгена вже нема!.. — і вона знову заридала.

— Марійко, мусимо шукати якогось порятунку... Ходімо до міста...

— Ходімо, — відповіла без надуми.

З невимовною тугою прощався Микола з рідним селом. Тут він прийшов на світ, тут утратив своїх батьків, голодував, а тепер втратив і найкращого товариша недолі.

Іти? Але куди? Чого? Залишити ще й цей рідний куточок? — Микола вагався, та голод переміг, гнав його в невідоме.

Діти ще раз востаннє попрощалися із могилкою Євгена і рушили в дорогу.

На вигоні, край села, стояв старий височезний дуб. Микола зупинився:

— Отут, Марійко, ми колись пасли худобу і бавилися... Бачиш, який той дуб високий, а я аж на самий вершок лазив... Бувало, хлопці принесуть пиріжків, яблук, а то й бубликів, пряників і горіхів, а тепер що? — Микола погладив рукою дуба і швидко подався геть, щоб не розплакатися. Марійка пішла за ним.

Вийшли в поле, лагідно світило сонце, час від часу зривався вітер і здіймав куряву на польовій дорозі. Село залишилося далеко позаду, ледве бовваніло. Микола зупинявся, оглядався і знову йшов... Нарешті, воно зникло з очей.

— Перепочинемо? — запитав Марійку.

— Добре.

Вони сіли на траву і мовчали...

Марійка вже втретє прощалась, уперше з рідним хутором, потім із дідусем Семеном, а тепер із Миколиним селом, що дало їй притулок. І що її жде? Чи не загине й вона з голоду десь при дорозі або в буряні?

— Ходімо! — пробудив її, немов із сну, Миколин голос. — Засидишся, а тоді вже і не встанеш!

Минали села і в кожному з них бачили таку саму жахливу картину: опустілі хати, садки поросли буряном, усюди жах і голод. Кілька разів підкріпилися зіллям, польовими коніками й небезпечними колосочками, що їх »радянська влада« пильно берегла від маленьких »ворогів народу«. На полях всюди стояли вишки з вартовими, вешталися на конях комсомольці й берегли »державного« майна.

Зближався вечір. Сонце золотило обрій, мережало воду і поволі ховалося за гору. Вітер легенько колихав травами і цвітами, що похиливши свої голівки прощались з останніми промінням сонця.

Землю огортали вечірні сутінки, тремтіло листя на осокорах і тополях, сльозинами розливалась вечірня роса.

Микола і Марійка зупинились на вулиці опустілого села...

— Цюр, цюр! Фю, фю! — виспівував у садах соловей своїй подрузі, що вигрівала в гніздечку започатковане життя.

Над річкою снувався легкий туман, видавалося, що в ній вода кипить, випаровує.

— Кум, кум! Кре ке-ке! — передражнювались жаби, а в очереті відізвався деркач...

— Тобі страшно, Марійко? — запитав Микола.

— Ні.

— А мені страшно! Тут повно духів...

— Духів? Нехай, нам яке діло до них? — відповіла Марійка.

— Але ж ми тут самі, живої душі не видно, всі вимерли! Ходімо геть, краще в полі заночувати. Чуєш, як сичі кричать? — переконував Микола Марійку.

— Я не піду далі, бо вже не маю сили. В мене ноги опухли, дивись, як колоди.

— Ну, добре, будемо спати тут, але надворі, бо в хату я не піду, — заявив Микола.

Діти вмостилися під тином. Голод немилосердно пазурями шкрябав у кишках, а опухлі ноги ставали ще тяжчими. Але втома перемогла і вони заснули...

Небо рясніло зірками, місяць осідлав біленьку хмаринку і пустився в мандрівку. Обсипав сріблом дерева і траву, підморгував до північної зірки і шептав: »Щаслива ти, що так високо й не бачиш, що діється на землі. А я німий свідок людського горя і розпачу. Не одному заглядаю у вічі перед смертю... Поглянь, зіронько, ось на це опустіле село. Тут наслали північні варвари смерть із серпом, не пожаліли ні старих, ні дітей. Смерть справляє тризну, а вітер підспівує »Вічная пам'ять!..«

І зірка глянула, аж очима закліпала, так їй страшно стало, коли побачила пекло на землі й почула сумну молитву високих тополь...

Раптом вона кинула зіницею під тин і застигла...

— Хто це, брате, — запитала місяця, — отам під тином? Чи не мерці вернулися на землю з тамтого світу?

— Ні, сестро, це бездомні діти-сироти, батьки яких упали жертвою північних монголів, мандрують і шукають крихітки хліба, бо вмирають із голоду. А їх так багато, що й ночі не вистачить, щоб усіх побачити, — відповів місяць.

Перелякалась зірка і сховалась у хмари...

А місяць опустився ще нижче над землею і приглядався до кожного куточка. Хотів усе побачити, усьому приглянутися, щоб розповісти Всевишньому, яке лихо навістило Україну, як там запанував Сатана, як смерть червоною мітлою замітає, як Дніпро плаче, сумуючи за Січчю, як голосить вітер над високими могилами і викликає з них тих, що в них спочивають, як повторяє слова українського генія Тараса: »Ой Богдане, Богдане, нерозумний сину«, оце твої діти розплачуються за те, що ти москалям повірив...

*

Минуло п'ять днів тяжкої мандрівки. Марійка і Микола ледве живі добрили до залізничної станції. Вже темніло, як увійшли на передмістя. Безконечно довге полотнище колії із двома, як гадюки, рейками тягнулось у далечінь і щезало, гублячись у темряві.

Фу, фу, фу! — тяжко сопів льокомотив. Марійці здавалося, що це якийсь велетенський драґон повзе по землі, дихає вогнем, скрегоче зубами і волоче за собою вогняний хвіст — вагони.

Микола також розгубився, йому хотілося плакати. Взяв Марійку за руку і потягнув за собою:

— Ходім геть, переночуємо десь у кущах.

— Миколо, я вмираю з голоду, мусимо знайти щось їсти, — відповіла Марійка.

Але даремно шукали вони по всіх закутках і смітниках будь-якої поживи. На кожному кроці зустрічали таких доходяг, як і вони, що всюди визбирували найменші окрушини і лушпиння з картоплі й буряків.

На краю міста Микола з Марійкою залізли в якийсь садок і вирішили перебути тут ніч.

Перед ними великий, ясно освітлений будинок пишався гарними заслонами, що надавали особливої краси великим вікнам. Двері щоразу відчинялися і пасмо ясного світла проскакувало в темряву ночі. Було чути голосну розмову, хтось співав сп'янілим голосом.

Микола і Марійка забились у найдальший куток саду і принишкли, перелякані. Сон їх не брався, хоч були дуже перевтомлені. Нарешті, в них почала перемагати цікавість.

— Подивімся, хто тут живе? — сказав Микола.

— Небезпечно, нас можуть побачити, — відповіла Марійка.

— Не бійся, не побачать, вони бенкетують. Чуєш, деруться, як коза на льоді, так співають тільки п'яні.

— А я боюся, іди сам...

Микола навшпиньки, тихенько, мов кіт, підійшов до вікна, що виходило в кущі саду. Крізь напіввідслонене вікно почав підзирати... Посеред розкішно вбраної кімнати побачив стіл, заставлений напитками і закускою. Чого там не було! Миколі аж слинка потекла і кишечки заскавуліли. Білий хліб, ковбаса, сало, курка, ще й вареники плавали в маслі. Миколу охоплювала екстаза голоду, в ротику було повно слини, він гриз висохлі, потріскані од вітру й гарячки уста, а ноги і руки почали трястися од знемоги... Перед очима з'явились червоні й зелені кола і він, очманілий до нестями, вже хотів кинутись крізь вікно на заповнений харчами стіл... У ту ж мить його схопила за руку Марійка, що несподівано підійшла і тихо скрикнула:

— Що з тобою, ти збожеволів?!

— Дивись! — і Микола показав на стіл. — Бачиш, що там є?

Марійка проковтнула слинку й насилу промовила:

— Не для пса ковбаса! — і потягла його геть.

Вони боялися підійти і попросити хоч крихітку хліба, бо знали, що партійні вельможі не тільки не дадуть, а ще й наб'ють. Десь над ранком у будинку затихло, тоді Микола тихенько, навшпиньки, підійшов до дверей, легенько натиснув на клямку і вони чуть заскрипіли — відчинилися. Його опанувало непереможне бажання увійти і вхопити хоч маленький кусник хліба. Перемігши страх, він увійшов у темну пащу хати...

В кімнаті панувала тиша... Ще крок і Микола був біля столу, обережно намацував у темноті куски хліба, м'яса та інші недоїдки і пхав

за пазуху. Та ось попав йому під руки повний полумисок, він ухопив його й тихенько вибіг із хати.

Мабуть, сам Господь допоміг Миколі й Марійці, бо в хаті всі спали і не знали про »непроханих гостей«. Радісно застукало Миколине серце в зморених грудях...

— Марійко, ходи сюди, подивися, маємо харчів на цілий тиждень! — зворушено шептав. — Бери, але їж помалу й небагато, бо помреш від раптового пересичення.

Від кожного проковтненого куска хліба і м'яса вони аж тремтіли, але перемогли спокусу, з'їли тільки по кілька малих кусників, а решту зав'язали в стару Марійчину хустину.

— А тепер негайно втікаймо, бо як зловлять — затовчуть на смерть! — повчав Микола.

Попід огорожі й городами вийшли за місто і зупинились у якомусь ярку. Харчі заховали в землю, а самі поклалися спати, втомлені, але щасливі, що заспокоїли голод...

Вже чотири дні Марійка і Микола блукали вулицями міста, даремно шукаючи притулку. Щастя, що мають чим підкріпитися, завжди їдять потайки, бо знають, що їх може подушити будь-хто, щоб тільки забрати від них харчі.

Але з кожним днем запас харчів меншав... Сьогодні вони вже з'їли останні окрушини й не знали, що їх чекає завтра. Може, за кілька днів і їх підберуть мертвих або напівживих і вивезуть за місто загатити глинище.

Московські емісари і їх вислужники старанно виконували наказ »батька народів«, щедро угноювали трупами п'єдистал »радвлади«.

Марійку й Миколу знову охопив розпач, вони вже два дні не мали в ротиках ні окрушини. Марійка лежала під тином і не могла піднятися, а Микола також ледве рухався.

Увечорі над'їхав грузовик. Очищали місто від мерців, забрали і їх. Микола просив:

— Дядя, ми ще живі, не бачите? Залишіть нас і ми підемо геть, вже не вернемося до міста...

Але »дядя« вилаявся триповерховим матом і додав:

— Всьо равно здохнеш, какая разніца — день познєй ілі день скарей!

Він вхопив Марійку за руки, а його помічник за ноги і кинули її на купу трупів. Це саме зробили з Миколою.

Жах кліщами стиснув нещасним серця. Зрозуміли, їм прийшов кінець. Цей »добрий дядя« живими закопає їх у землю...

Авто загарчало, шарпнуло і рушило. Виїхали аж за місто і зупинилися під лісом.

— Ей Ґріша, принімай товар! — гукнув з авта »дядя« до високого, вайлуватого, як ведмідь, чоловіка, що стояв біля ями.

— А сколько?

— Двадцать єсть, а може й больше.

— Давай!

Брали мерців по одному, розмахували ними, як лантухами, і скидали в яму. Прийшла черга й на Марійку і вона, зібравши рештки всіх своїх сил, закричала:

— Я не хочу!

— Жива єщо? — запитав гробокоп.

— Н-да, двоє їх єсть . . . Ну, что ж с німі сдєлать?

— Остав, пускай доходять, бросим потом, — взяли Марійку й Миколу і кинули під кущі. Закінчивши роботу, сіли в грузовик і поїхали.

Микола підліз до Марійки:

— Втікаймо звідсіля, бо кинуть у яму і засиплять нас живих!

— Утікай сам, я не можу . . . — відповіла Марійка.

— Е ні, як втікати, то тільки вдвох, аж до кінця, — заперечив Микола.

Десь поблизу знову донісся гуркіт грузовика. Знову везли трупів. Зібравши останні сили, Микола вхопив Марійку і поволік у кущі. Вона лізла рачки, колючі кущі ранили її немічне тіло і тихий стогін вирвався з її грудей . . . Але Микола був невблаганним, він уперто волік Марійку, щоб якнайдалі втекти від »добрих дядів« . . .

II

Непомітно підкрадалася осінь із своїми п'янкими чарами, вбирала дерева в золоті шати, дихала холодним полум'ям і ліс горів чарівними барвами. Відчувалося, що осінь уже вдарила в мідні струни. Тільки горді сосни і ялиці весело підсміхалися і пишалися своєю зеленню.

Легенький вітер хитав вершком сосни і вона зловтішно шепотіла своїй подрузі берізці: »Бачиш, яка ти безсила перед осінню? Твоє ніжне листячко в полум'ї згорить і впаде на землю, і ти згаснеш, скоривщись зимі. А я ніколи не піддамся, хоч у мене колючі голки, зате вічнозелені і осінь не охопить їх своїм холодним полум'ям . . .«

»Ш-ш-ша! . . — відізвалася стара ялиця, що стояла рядом. — Не будь такою гордою, бо й на тебе прийде час, вічний тільки Творець неба і землі . . .«

Марійка бродила, розгортала ногами листя і не могла зібрати докупи думок, що кружляли в голові, як розполохані горобці. На душі в неї гірко, їй хотілося плакати, але сльози десь поділися, висохли.

— І чого такі дурні думки лізуть у голову? — питала сама себе. — Заліз черв'як у серце і вертить день і ніч. Забаглося тобі, Маріє, кохати? Хіба не знаєш, що твій шлях встелений тернями, а ти хочеш на ньому посіяти квіти? Таж вийде, як у тій пісні: »Даром, дівко, квіти сієш, буде мороз, не зійдуть . . .« І чому я його покохала, того стрункого, чорнявого гуцула, що приїхав сюди з далеких Карпат? Я ж йому не пара, в нього і батьки, мабуть, багаті . . .

Думки роєм обсіли Марійчину голову, докучали їй і вона ніяк не могла від них обігнатися.

— Бачиш, Маріє, оту чудову, але сумну осінь? — знову питала сама себе. — Отак і тобі присуджена осінь, а не весна. Ти створена для осені. Людмила забере твоє щастя, вона ж лікарева дочка, живе в розкошах... Іван уже кілька разів їздив до неї в гостину, в кіно з нею ходив, а незабаром поїдуть у Карпати на зимові канікули. А де ти, Маріє, поїдеш, до кого? У радгосп, у пусту хату? Ти ж сирота, Настуня померла, навіть Микола десь пропав... Тільки Володя і Ромко ніби друзі, з якими можна щиро поговорити. Та й то не про все, бо хто їх знає, може й вони сексоти... А Іван, Івась, отой гуцул чорнявий? Я вірю йому, але, чи може він мене покохати щиро, так як я його кохаю?

Вже вечоріло, як Марійка здригнулася від знайомого їй голосу:

— Добрий вечір, Марійко, чому на самоті блукаєш? Я питав за тобою, хотів на вечерю запросити, а мені сказали, що ти, мабуть, у лісі, бо щонеділі туди їздиш.

— Так, Іване, я люблю бути на самоті серед природи. Отак віч-на-віч зустрітись із своїм »я«. Люблю осінню пору, бо і в мене в душі осінь... — відповіла Марійка.

— Чому, Марійко, в тебе такий осінній настрій? — допитувався.

— Така дійсність, Іване, весни не сподіваюся, бо не хочу розчаровуватись нездійсненними мріями.

— Не думай так, Марійко, бо завчасу постарієшся.

— Я, Іване, вже давно постарілася своїми переживаннями. Може, тобі важко мене зрозуміти. Для тебе я людина, яка — як нас навчили — живе за поштовхом інстинкту. А наді мною доля поглумилась, як над твариною. І тільки тут, серед природи, я почуваю себе Богоподібною істотою, що має розум і волю...

— Помиляєшся, Марійко, я розумію тебе, моя душа також бунтується, але розум каже мовчати, бо тепер такий час...

— Такий час, чи ми такі? Правда, у школі професор »моралі« навчає, що »Бога нет«! А ось у мене, в душі, виникає питання, а хто ж Творець Всесвіту? Навіть фізика каже, що »ніщо з нічого не постало і ніщо безслідно не зникає«. Отже мусить бути якась Вища сила, мусить бути Творець, але хто ж той Творець, коли кажуть, що Бога нема? І тоді мені на думку спадає молитва »Отче, Творче неба і землі, всього видимого і невидимого«, що її навчила мене покійна бабуся. Тож кому, Іване, вірити, до котрого берега плисти? Ставиш обережно такі питання професорові, а він аж зі шкіри лізе, щоб доказати, що Бога нема... Отак опинюємось над пропастю і падемо на саме дно зневіри. Вмираємо морально і перетворюємось на тварин. А з твариною можна зробити все, що хочеш, зокрема тоді, коли вона голодна. Ось так виховує нас »батько народів«... Погній ми, тварини беззахисні...

— Тих, що духом сильні, ніхто не перетворить на тварин, їх можна тільки вбити, знищити, як »ворогів народу«, але вони залишаються безсмертними в думах, піснях і леґендах народу! — гаряче заперечив Іван.

— Це те саме, що шукати взимку за колосками, що заметені снігом!

— Марійко, не попадай у зневіру. Ти ж знаєш, що після зими завжди приходить весна, засвітить сонце і з тих колосків з-під снігу буде стократний плід.

— Може й так, Іване, але залишім цю розмову, бо в нашому »раю« навіть думати небезпечно...

— Ти не віриш мені, Марійко, боїшся, що я сексот, донесу?

— Пробач, коли не так сказала, нам треба поспішати. Тебе, мабуть, Людмила чекає, а мені час вертатися в хату. До побачення! — і Марійка швидко пішла.

— Ось і маєш, знову втекла. Не хоче навіть говорити зі мною! — скаржився сам собі Іван.

*

Марійка всі свої болі і жалі топить у науці. Вдень і вночі вчиться, у вільні хвилини біжить давати лекції дітям, щоб заробити копійку на хліб. Івана обминає, а коли випадково зустріне — швидко кінчить розмову, бо — мовляв — кудись поспішає. А коли він хоче йти з нею, відразу вертається, бо щось там »забула« в хаті.

— Марійко, чому не хочеш говорити зі мною, вислухати мене? — питає Іван.

— Ха-ха-ха, »вислухати«?! Не вмію я хлопців »вислухувати«...

Іван ніяк не може збагнути, що діється з Марійкою, чому вона не така, як інші. Часом говорить про Марійку з Володею, а він запевняє, що вона любить його, тільки боїться зради.

А може кохає когось іншого? — б'ється думками Іван. — Кого ж? Чи не Романа Кочубея, якого вона »Ромцем« кличе. Він чув, як одного разу вона жартівливо казала: »Ромцю, навіщо ти вкрав клаптик неба і заховав його в своїх очах?« А Івана це болить, бож вона з ним ніколи так не пожартує... Невже, справді боїться, не довір'яє йому?

Іван приїхав у Харків учитися і »нав'язати дружбу із студентами східніх областей«. Їх приїхала ціла група після »визволення« західніх земель України.

Харківські студенти гарно їх привітали. Тоді вперше він зустрівся з Марійкою і з »першого погляду«, від дружнього потиску її маленької руки відчув, що »пропав«. Струнка, середня на зріст, з сіросинюватими очима, з довгими косами пшеничного кольору, у вишитій старенькій сорочці, вона зробила на нього незабутнє враження. Йому видавалося, що в ній він побачив справжню Україну.

Вона подала йому руку, сказала своє ім'я і, сумно усміхнувшись, промовила:

— З приїздом, брате, вітає тебе студентський город Харків.

Він, зніяковівши, якось недоречно відповів:

— Дякую, Іван з Карпат, гуцул.

З того часу Марія прозвала його гуцулом і він залишився гуцулом для всіх.

*

— Що з тобою, Марійко? — жартує Володя. — Ти червонієш, опускаєш очі, чому? Чи не гуцул тебе причарував?

— Нісенітниці говориш, мене ніхто не причарує, — обороняється Марійка.

— Обдурюєш мене. Чого ж ти плакала, сховавшись у кущах парку? Я ж бачив! Ти любиш Івана, а він любить тебе. Чому втікаєш від нього, хіба не бачиш, як він мучиться?

— Я ж тобі казала, що не вмію кохати, а якщо б уміла, то покохала б тільки тебе! — і Марійка, почервонівши, втікає.

Збігає із сходів і з розгону наткнулась на Івана. Вибачається, це вина Володі... А Володя весело підсміхається і підморгує Іванові.

Іван ніжно взяв її за плечі:

— Марійко, добре, що ми зустрілись. У мене є два квитки, запрошую на концерт.

Марійка не знає, що відповісти. Вона справді радо пішла б на концерт, але... Ні, не піде. Іван може подумати, що вона пропадає за ним, сама накидається йому і без надуми приймає його пропозицію.

— Ні, Іване, дякую, сьогодні в мене нема часу. Може колись, але не зараз... — вона хоче якнайшвидше відв'язатися і піти геть.

— Тоді в мене до тебе друге прохання: хочу з тобою поговорити, порадитись. Як можеш, ходімо в парк.

— Жартуєш, Іване, коли в мене поради шукаєш.

— Є справи, що їх дівчата краще розуміють ніж хлопці, — хитрує Іван.

— Якщо справді в тебе є така складна справа, що хочеш моєї поради, — ходім, але тільки на хвилину, бо я поспішаю...

Іван зрадів... Ось вони в парку, ідуть алеєю і слухають, як ніжне зелене листя тремтить від легкого подиху вітру, дзвенить і співає хвалу весні.

Він несміливо взяв її руку в свою, вона не протестувала, тільки соромливо опустила голову. Їй так добре з ним, немов у казці мрій... Раптом схаменулась, він же запросив її у парк, щоб щось із нею поговорити, нібито порадитись... І вона гостро запитала:

— Іване, ти хотів у мене якоїсь поради, кажи, бо я поспішаю.

— Ох Марійко, яка ти нетерпелива... Знову хочеш утекти? Чому? Не поради в тебе хочу, а розради, бо далі мовчати не можу. Ти ж знаєш, що я кохаю тебе, не можу без тебе жити. Чи думаєш, що це ще одна »любовна авантюра« у моєму житті? Помиляєшся, я таких »авантюр« ніколи не мав, хоч мені вже 27 років. Коли любиш іншого — скажи, але не втікай і не муч мене. Моє життя теж тяжке, чому ж погорджуєш мною? Я ж не зрадник, не доносчик, а гуцул-українець, твій брат із Карпат... — Іванів голос затремтів і урвався.

А Марійці здається, що під нею земля розступилася і вона паде у солодку прірву. Летить стрімголов, перед її очима розворушились каштани, лавки, все мерехтить і танцює... Вона пам'ятає тільки одне:

він справді любить її. І з Марійчиних уст вирвався тихий радісний стогін: »Боже, дякую Тобі...«

— Марійко, що з тобою? — стрепенувся Іван. — Ти не любиш мене? — і глянув у її очі, глибокі, темносірі, як Дніпрова глибінь.

Марійка також стрепенулась, соромливо опустила очі й тихо промовила:

— Люблю, Іване, але не мала відваги признатися...

— Марійко!.. — крикнув він, йому забракло віддиху, щоб висловити свою радість. Мовчки пригорнув Марійку до себе і гладив її пшеничні коси...

Алеї в парку опустіли, тільки десь у кущах витьохкував соловей. А Іванові хотілося обняти цілий світ і закричати з радости, що його, гуцула з Карпат, покохала дочка степів України...

Марійка, пригорнувшись до Іванових грудей, почувала себе, як в обіймах гірського орла, дужого й гордого, до якого належить цілий світ.

— Ходім, сядемо, — запропонував Іван.

Ідуть мовчки, як тіні. Марійка боїться порушити мовчанку, щоб не злякати щастя, не прогнати його від себе.

Мовчить і Іван, а коли сіли на лавку — промовив:

— Марійко, я такий щасливий, що й забув говорити.

— Краще мовчи, бо наполохаєш наше щастя і воно втече. Мені здається, що це тільки сон...

— Ні, люба, це дійсність, ми кохаємо одне одного і підемо разом тернистим шляхом нашої України...

Легкі сутінки огорнули землю. У парку з'являлися закохані пари, час від часу хтось поспішно пробігав і зникав у темряві ночі. Але Іван і Марійка такі замріяні, що ні на що не звертають уваги.

— Марійко...

— Що, Іване?

— Чи знаєш, скільки ночей я не спав і думав про тебе? Пам'ятаєш минуле літо, коли після розмови з тобою я від'їхав додому? Думав, може забуду тебе, а насправді я ціле літо ходив, мов юродивий, не мав спокою ні вдень, ні вночі, блукав у лісі... Одного разу мене захопила гроза у горах і я проблукав цілий день під дощем, не відчуваючи, ні холоду, ні голоду... Я знав, що ти ходиш у ліс і мені чомусь видавалося, що ось-ось побачу тебе в зелених Карпатах, хоч ти залишилась далеко-далеко, аж над Дніпром. Вернувся до хати пізно вночі, мама не спала, стривожена ждала, а коли я відчинив двері запитала:

— Що з тобою, сину? Де ти блукаєш? Ти хворий, чи тобі щось загрожує?

Вона, бідна, відчувала, що зі мною щось діється, але не могла відгадати причини.

— Ні, нене, ні одне, ні друге... — і раптом я вирішив відкрити матері свою душу. — Мамо, я безнадійно закоханий, тому не маю ні вдень, ні вночі спокою...

— Закоханий? — перепитала мама. — В кого? Чому ж твоя любов безнадійна? Хто вона? Своя, чи може, не дай Боже, якесь чуже зілля?

— Ні, нене, вона наша, сирота, але не така як інші. Щира, добра, останніми окрушинами поділиться, кожного порятує у біді, а одночасно горда й неприступна.

— Де ж вона живе?

— Далеко, нене, аж біля Дніпра. Марійкою її кличуть. Влітку працює в радгоспі біля стерна машини, що комбайном зветься, а взимку їде до міста вчитися. Всі її люблять, подивляють її витривалість, вона ніколи ні нащо не нарікає, нікого не образить, не вміє гніватись. Завжди усміхнена, ніби щаслива й задоволена своїм життям. Так думають про неї її товаришки, а насправді вона тяжко бідує і не раз гірко плаче. А доля її ось яка: Батька розстріляли, матір забрали і вона десь загинула, цілу родину знищили. Блукала сиріткою попід тином, а потім забрала її до себе якась родичка, що померла два роки тому. Марійка звала її бабусею Варкою...

— Дівчат, сину, багато на світі, чому ж ти за нею так пропадаєш? Хіба ж вона така красуня?

— Так, нене, дівчат багато, але не таких, як Марійка. І гарна вона, очі в неї сіроглибокі, як вода у Дніпрі, а коси пшеничні, аж до пояса. Вона єдина в місті в косах, там всі дівчата стрижені... Отаку розмову я мав про тебе з моєю матір'ю, — закінчив Іван.

— Досить, Іване, мені аж соромно, що ти стільки компліментів наговорив матері про мене, ще й красунею назвав...

— А хіба це неправда, Марійко? Скільки хлопців позаздрить мені, що якийсь там гуцул, як ти мене охрестила, Марійку їм забрав! Тільки Роман і Володя зрадіють, вони завжди мене переконували, щоб я не втрачав надії.

— І не помилялися! — відповіла Марійка. — Я приховувала від тебе свою любов, але вони догадувалися...

— Марійко, чи не краще нам одружитися? Тоді влітку поїдемо в гори і моя мама буде радіти, що має таку невістку.

— Не поспішаймо, Іване. Я насамперед мушу закінчити університет, бо таку обіцянку дала бабусі, коли вона вмирала, і дотримаю її.

— Ти кінчаєш університет уже цього року, а мені ще 3 роки треба... — і Іван посумнів.

— Добре, Іване, повінчаємось ще цього року, а тоді закінчиш студії... — згодилася Марійка і він засяяв від радости...

*

Цвіли каштани і боз. Вже й перші матіоли наповняли своїми пахощами травневі ночі. Для Марії і Івана оті незабутні травневі ночі були виповнені вщерть щастям щирого кохання. Але вони, ті ночі весняні, одна за одною, мов пташини восени, відлітали у вирій, тільки пташки вертаються, а ночі щирого кохання відлітають безповоротно.

— Марійко, ти вже проміняла свою золоту осінь за барвисту весну, що наповнила тебе коханням, — жартував Володя.

Марійка, почервонівши як маківка, усміхнулася і жартівливо поцілувала Володю:

— Тобі можна жартувати з мене, бо ти щирий і добрий друг...

Вона з нетерпеливістю ждала літа і мріяла: Поїдемо з Іваном до його матері. Цікаво, як вона мене привітає? Мама... — і Марійка задумалась. В Івана є матір, добра, хороша, улюблена... А в мене нема... — і з її очей покотилися сльози. — Я також любила свою маму, свого батька, дідуся, хутір над Дніпром... — І вона аж затремтіла від збудженого обурення: Ох, катюги, за що ви знищили моїх батьків, мій рідний дім, знівечили моє дитинство?! А тепер ще й вимагаєте від мене, щоб я любила »радянську владу«, »зореносну Москву«, тирана Сталіна, якого звете »батьком«! Ніколи! Прийде час помсти над вами, кати! А хто ж будуть ті месники? — запитала сама себе Марійка. І раптом перед її очима чомусь стали Роман, Володя, Іван... Вони якісь таємничі, щось приховують від інших. Їхнє побратимство це не тільки студентська дружба... Невже, вони націоналісти, на яких іде така скажена нагінка?..

Минув травень, прийшли гарячі червневі дні й душні ночі. Більшість студентів уже виїхала з Харкова, а Марійка залишилась, чекає, щоб Іван склав останній іспит, а тоді вони поїдуть до його матері.

А може я вже не вернуся сюди? — думає Марійка. І раптом її огорнув такий жаль і розпач, що вона вибігла з кімнати й подалась у напрямі хутора...

Іван, побачивши, що Марійка вибігла з хати, відчув якусь тривогу і пішов слідом за нею. Ось вона зникла у високому житі, а потім вирнула на вузенькій стежці, що вела на цвинтар. На цвинтарі упала на могилу і тяжко заридала.

Здивований Іван підкрався ближче і сховався в кущі, щоб Марійка не побачила. А вона ридала, охопивши руками могилу. Як привиди, перед її очима з'являються дорогі їй обличчя. Вона лежить у траві серед забутих могил хуторянського цвинтаря, що заріс буйною травою і чагарником. Тут спочивають тихим сном забуті Богом і людьми її предки, тільки вітер-пустун співає їм сумні сонати...

Оподалік стоїть стара трухлява липа, вона напевно старіша від усіх тих, що тут спочивають. Марійка добре пригадує собі леґенду про цю липу, що їй оповідала бабуся, яка вже також спочиває вічним сном. У самому кутку цвинтаря стоїть білокора, кучерява берізка, схилила голівку і оплакує сльозами-росою забуту могилу. Цвинтар укритий буйними травами і польовими квітами, він як острів серед розлогого океану високого збіжжя, що хлюпоче хвилями об береги лісосмуги і мерехтить маривом.

Навколо тихо, ні живої душі. Високо у небі співає жайворонок, підпадьомкають у житі перепілки, сильний запах липового цвіту дурма-

нить голову, лоскоче ніздрі. Докучливо цвірчать цвіркуни в траві, а над цвітами бринять бджоли...

Марійка припала лицем до могили і тихо шепоче: »Бабусю, голубко, чому ти мене залишила, чому не взяла із собою...«

Виплакавшись на могилі, Марійка встала, усміхається, немов у сні, і веселішає. Ходить по цвинтарі, збирає польові квіти і кладе їх на могилу. Потім знову стає на коліна і починає молитись: »Отче наш, Ти, що на Небесах, нехай святиться ім'я Твоє, нехай буде воля Твоя, як на Небесах так і на землі...«

З глибини її душі вилітала тиха й щира молитва, линула в синю небесну далечінь, до Всевишнього. І меланхолійний спокій веселкою спливає на Марійчину душу.

Буває, що Марійка й сама не може збагнути своєї душі. Деколи їй хочеться лаяти цілий світ за те, що він такий несправедливий і жорстокий. Тоді вона, як безбожниця, ні в що не вірить. Але тільки згадає покійну бабусю Варку і відразу немов чує її голос: »Молися, Марійко, тоді, коли тобі найтяжче. Молитва дасть спокій твоїй душі...«

І Марійка молиться, хоч не знає іншої молитви, тільки »Отче наш...«

*

— Іване, розкажи мені про гори Карпати! — просить Марійка.

Він сідає біля неї і розповідає. Він знає велич і красу своїх улюблених гір, вміє розповідати про їх казкове минуле.

— Іване, навчи мене і ваших пісень.

— А ти розкажи мені про ваші степи безкраї, про козацькі могили і Дніпрові плавні...

— Я не розкажу, а напишу про пережите...

— Невже, ти пишеш спогади, Марійко? — дивується Іван.

— Тільки тоді, як на душі у мене дуже сумно і тяжко...

— Дай прочитати.

— Не тепер, будь терпеливий, колись прочитаєш.

Іван співає їй »Гуцулку«, різні коломийки, а Марійка уважно слухає і мовчить. Їй пригадується остання сопілкова пісня діда Семена...

(Далі буде)

»ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ« — ДЕШЕВИЙ, АЛЕ КОРИСНИЙ ПОДАРУНОК ДЛЯ ВАШИХ РІДНИХ І ВЛИЗЬКИХ З НАГОДИ ЇХ ІМЕНИН, УРОДИН ЧИ ІНШИХ ПОДІЙ. ВИСИЛАЙТЕ ЗРАЗКОВІ ЧИСЛА »В. Ш.« СВОЇМ ЗНАЙОМИМ І ЗАОХОЧУЙТЕ ЇХ СТАТИ ПЕРЕДПЛАТНИКАМИ. ПОДАВАЙТЕ НАМ АДРЕСИ ВАШИХ ДРУЗІВ, ЩОВ ВИСЛАТИ ЇМ ЗРАЗКОВЕ ЧИСЛО ЖУРНАЛУ.

Богдан МАЗЕПА

Із збірки »Полум'яні акорди«

ЛЬВІВ

Рідний Львове, кохана столице!
Ти стоїш, як чуткий вартовий,
На шляхах, де кувалася криця,
Де шугав гураґан степовий!

Рідний Львове, звитяго Данила,
Ти відбив злі удари століть!
І нескорена галицька сила
В тайних мурах нестримно кипить!

Рідний Львове! Ти змаг України!
Назріває буремна пора!
І в когорти спішать безупинно
Оборонці Карпат і Дніпра!

25. 9. 1973 р.

МІСТИКА

Колись повзла
І знов повзе
Гадюча сила:
На тридцять третім
Убили Бога,
А в тридцять третім
Вбивали мій народ.
Таємні дати,
Криваві, темні дні!
Та Бог воскрес
По муках і терпіннях,
А мій народ іде
До волі і спасіння!

7. 3. 1974 р.

ЧОРНЕ МОРЕ

Шумить, вирує Чорне море,
Б'ють хвилі грізно в береги.
Ніхто стихії не поборе
І не скує її снаги!

А вітер рине, навіває
Пісні про славу степову —
Як предки йшли у бій кривавий,
Як Січ карала татарву!

Коли з Дніпра і сонних плавнів
На море мчали байдаки,
Коли у герці гураґаннім
Вінчали подвиг козаки!

Шуми, вируй, козацьке море!
Нагадуй славу січову!
Ще стрінеш ти колись сувору
Нову когорту бойову!

26. 1. 1974 р.

НАД НІЯҐАРОЮ

В далині тільки мріє блакить.
Розлітаються бризки холодні.
І шумить Ніяґара, шумить,
Грають хвилі в глибокій безодні!

Ніяґаро, красо осяйна!
Я приїхав з північного міста,
Аби сила твоя чарівна
Напоїла мій дух урочисто.

І колись у годину сумну,
В пізню осінь, понуру, імлисту,
Я могутній твій шум спом'яну
І красу твою, ніжно-пречисту.

Ніяґара, 9. 6. 1973 р.

Із збірки »Зоряна далъ«

ІМПРОВІЗАЦІЯ

О, велетню Дніпре, що гнівом гримів,
Стрічаючи орди Батиїв!
Невже нам не бачить твоїх берегів,
Тобі не вклонятися, Київ?

Невже не побачить нам батьківських стріх?
Блукати бездомними вічно?
Усе я згубив, тільки віру зберіг
До тебе, далека вітчизно . . .

Ридають з-над моря холодні вітри,
Клекоче орел на вершині.
І зріє в душі молодечий порив,
Як віра, живуча донині.

ДО МУЗИ

Згадай мені
Про давні дні,
О, музо легкокрила.
І знов згадай
Про рідний край,
Де зріла юна сила. —
Тоді заснуть світи чужі,
І стане легше на душі.

Андрій ЛЕГІТ

ПОЕТИ

»Поети, цурайтесь політики,
Вітрів історичних, вогню« . . .
— Поети не паралітики
На стрітах чужих, авеню.
Поети не скептики злякані,
Їм вітром торована путь,
Вогнем, пурпуровими маками
Поети й по смерті цвітуть.

*
* *

Доки сонце не згасне вгорі,
Все нові напинаймо вітрила.
Наша доля на крилах вітрів,
На широких розмаяних крилах.

Небозводами зір свій гострім,
Рокотання вкарбовуймо слухом,
А як гряне розкотистий грім,
Будьмо в ритмі із хвилями духом.

Герман ГЕССЕ
(Лавреат Нобеля з 1946 року)

ІРИС

На весні свого дитинства Анзельм бігав по зеленому городі. Одна квітка між квітками неньки називалася ірис (півники, коси́тень) і він любив її особливо. Щічки тулив до її високих яснозелених листків, дотикаючись, притискав пальці до її гострих колючок, дихаючи, нюхав велику чудову квітку і довго дивився у її чашу. Тут сторчали догори́ довгі ряди жовтих ніби-пальців із блідосинявого квіткового́ ґрунту, а між ними пробігала кудись ясна доріжка вниз — у чашу і в далечінь блакитної таємниці квітки. Любив він її дуже, вдивлявся в неї довго й бачив жовті ніжні парості, що пнялись як золота огорожа довкола королівського горо́ду, то як подвійна алея гарних казкових дерев, якими вітер рухає; а поміж ними в середину чаші бігла ясна таємнича доріжка, затягнена скляно-ніжними живими жилками. Стрімко підносилося склепіння вгору, поворотна стежечка губилася між золотими деревами безмірно глибоко в нерозгаданих проваллях, а над нею починалося по-королівському фіялкове склепіння й клало чарівні тонкі тіні на це тихе вижидаюче чудо. Анзельм знав, це були уста квіточки, знав, що поза жовтими розкішними паростками в синій чаші билося її серце й ворушилися її думки, що понад тією гарною, рівною і світлою скляно-жилкованою доріжкою входили й виходили її віддих і її мрії.

А поруч великих квіток стояли менші, вони ще не розвивалися, стирчали на міцних, соковитих стеблах у малій чаші з бурозеленої шкіри; з них тишком міцно випиралась молода квіточка, сповита у ясну зелень і лілейну білість, але вгорі визирала туго натягнена і ніжно згорнена молода глибока фіялковість із срібненьким мереживом. На тих міцно-згорнених, молодих квіткових листках уже також було видно жилкування і сотні рисунків.

Вранці, коли він, вертаючись із сну, мрій та чужих світів, виходив із дому, перед ним стояв нерозгублений, завжди новий город, ждав його. Там, де вчора із зеленої шкаралущі дубом стирчав твердий синій носок квітки, щільно згорнений, тепер звисав тонесенький і, немов повітря, блакитний молодий листок, ніби язик і ніби уста шукав дотиком своєї форми і своєї опуклости, про яку давно мріяв. А найнижче, де ще відбувалась тиха боротьба квітки із своєю поволокою, вже пробивалися ніжні жовті парості, ясно жилкована доріжка й далека запашна безодня душі. Може опівдні, може увечорі вона вже була відкрита, робила склепіння із синього шовкового шатра понад золотим лісом мрій, і перші її сновидіння, думки й співи нишком видобувалися, видихані геть із чарівливої глибини.

Прийшов день, коли тільки самі сині дзвіночки стояли в траві. Прийшов день, коли в городі раптом відчувалися новий звук і пахощі, а понад червонуватим золотом м'яко розцвіла перша чайна троянда. Прийшов день, коли вже не було ірисів, коситнів, вони зникли і золотим тином обведена стежка не вела вже ніжно вниз, в пахучі таємниці. Чужими видавалися закляклі листки, колючі й прохолодні. Але в кущах були свіжі червоні ягоди, а понад айстрами вільно й грайливо літали нові, чудові метелики, червонобурі, з перластими спинками, і тремтливі, склянокрилі, звані невірними коханцями.

Анзельм розмовляв і з метеликами, і з кременями, за друга мав собі жука і ящірку, пташки оповідали йому пташачі історії, папороті крадькома показували йому під покрівлею величезних листків збірне насіння, зелені й кришталеві скляні черепки ловили йому соняшний промінь і ставали палацами, городами й блискучими, яскравими скарбницями.

Як відходили лілеї, то цвіли капуцини, в'янули чайні троянди, то ожини достигали і ставали бурими; все пересувалося, знову приходило і раз-у-раз минало, пропадало й знову верталося у свій час. Проминали полохливі, чудні дні, коли холодний вітер здіймав бучу над ялиною, а в городі прив'яле листя, що блякло й меркло від завмирання, шелестіло, принісши ще одну пісню, ще одне пережиття, ще одну історію. Аж знову все поникло, пригнулося, впав сніг перед вікнами, а на шибках виросли пальмові ліси, янголи із срібними дзвіночками пролітали ввечорі, сіни і долівка пахли сушеними овочами.

Ніколи не згасали приязнь і довір'я в цьому доброму світі, а коли несподівано знову засяяли проліски поруч чорного листя і перші пташки полетіли високо крізь нову синю височінь, тоді видавалося, неначебто все вже безперервно було. Аж одного дня, зовсім несподівано, а проте ж завжди докладно так, як мусіло бути, і завжди однаково бажане, знову виглянув перший синюватий носок квітки із стебел ірису.

Все було гарне, ставлення всіх до Анзельма було миле, дружнє і сердечне, але найбільшим моментом чарів і ласки був для хлопчика перший ірис. У своїй найранішій хлоп'ячій уяві він вичитав у чаші ірису, уперше в тій книзі чудес, що його пахощі і багаторазова блакить були йому покликом і ключем створіння. Так і пішов із ним ірис крізь усі роки його невинности, кожного нового літа ставав новим, більш таємничим і ближчим серцеві. Також інші квітки мали уста, також інші квітки видихали пахощі й думки, також інші приваблювали бджіл і жуків у свої маленькі, солодкі комірки, але блакитна лілея стала хлопчикові наймилішою і найважливішою. Вона стала для нього порівнянням і прикладом усього, над чим варто роздумувати, з чого варто чудуватися. Коли він дивився у її чашу і, заглиблений у ясну мрійну стежинку, йшов за нею думками поміж жовтими чудними кущами назустріч все темнішим надрам квітки, тоді його душа спо-

глядала на браму, де привид стає загадкою, а погляд прочуттям. Він мріяв іноді й уночі про ту квіткову чашу, бачив її незвичайно широко розкритою, немов ворота небесного палацу, їхав на конях, літав на лебедях, а з ним летів, верхи їхав і ковзався цілий світ нишком, притяганий магією всередину і вниз у чарівну чашу, де кожне вижида́ння мусіло стати сповненням, а кожне прочуття — правдою.

Кожна поява на землі, це притча, це образ, а кожен образ — це відкрита брама, крізь яку душа, коли вона готова, може піти в середину світу, де ти і я, де день і ніч — усі одне. Кожній людині у її житті тут і там заступає дорогу відкрита брама, на кожну налітає будь-коли думка, що все видиме — образ, а за образом живе дух, вічне життя. Мало людей, звичайно, проходить тією брамою й дає гарний відблиск для прочуваної дійсности нутра.

Такою видавалася хлопчикові Анзельмові чаша його квітки, як відкритий, тихий запит, на який його душа в передчутті, що било з нього джерелом, домагалася праведної відповіді. Потім знову миловидна різноманітність відтягла його геть у розмовах та іграх до трави й каміння, корінців, кущів, звірят і всього приязного йому світу. Часто він глибоко захоплювався розгляданням самого себе, сидів відданий гідним уваги членам свого тіла; коли заплющував очі й проковтував, співав і віддихав, відчував дивне зворушення, почування та враження в устах і горлі, відчував там також стежку і браму, якими може йти душа до душі. З подивом розглядав багатозначні кольорові фігури, які, коли заплющував очі, часто видавалися йому з багрової тьми, а потім перетворювались на плями і півкола з блакиті та глибокої червені, серед скляно-ясних ліній. Деколи Анзельм із веселим здивуванням відчував безмірно ніжні зв'язки між оком і вухом, нюхом і дотиком, впродовж гарних, але недовготривалих хвилин чув тони, звуки, літери, споріднені й подібні з червеню, блакиттю, з твердістю і м'якістю. Не раз дивувався, нюхаючи капусту або облуплену зелену кору, як дивно близькі були нюх і смак, як часто вони переходили одне в одне й ставали одністю.

Всі діти так почувають, хоч не всі з тією самою силою і ніжністю, а в деяких все це відходить геть, якби й ніколи його не було, ще поки навчилися читати перші букви. Для інших таємниця дитинства довго залишається близькою, залишки і відгук дитинства вони забирають із собою аж до сивого волосся, аж до пізніх, зморених літ. Усі діти, як довго живуть у цьому дитячому таємничому світі, безперестанку працюють у душі над собою самими і над загадковим зв'язком своєї істоти із довколишнім світом. Шукачі й мудреці в роки достиглости вертаються до тих самих зайнять, але більшість людей забуває вже зарання і покидає назавжди цей внутрішній світ справжньої важливости і увесь вік, аж до смерти, блукає у барвистих блудних теремах турбот, бажань і мети, з яких ніщо не живе в його ніжних надрах, із

яких ніщо не веде назад до їхнього найглибшого, найінтимнішого нутра, додому.

Дитячі літа й осені Анзельма приходили тихо й відходили нечутно. Знову і знову цвіли і відцвітали проліски, фіялки, золотий ляк, лілея, барвінок і троянда, гарні й багаті, як завжди. Він жив із ними, квітка і пташка розмовляли з ним, уважно слухали його дерево і джерело, а він брав свою першу написану букву і своє перше приязне горе, як і раніше, до городу, до неньки, до різнокольорового каміння біля грядки.

Та ось прийшла весна, що вже не дзвеніла й не пахла Анзельмові так, як усі раніші весни. Кіс співав, але це не була колишня пісня, блакитний ірис розцвітав, але жодних уяв і казкових історій вже не було на обгородженій золотом стежці його квіткової чашечки. Сміялися потайні суниці із своїх зелених тіней, метелики не тямились від радощів і коливалися, виблискуючи понад високими парасоликами, але все це вже не було таким, як раніше. Все не таке, а з ненькою Анзельм мав багато колотнечі. Сам не знав, що він чув, чому його щонебудь боліло і завжди щось непокоїло. Бачив тільки, що світ змінився, а дружність дотеперішнього часу відійшла від нього й залишила його самого.

Так минув рік, і ще один, Анзельм уже не дитина. Барвисте каміння довкола грядки видавалось йому скучним, квітки — німими, а жуків він понатикував на шпильки в одній скриньці. Його душа почала довгу, важку обхідну дорогу, його давні друзі були переможені й засушені.

Нахабно вперся молодий чоловік у життя, яке, як йому здавалося, він щойно тепер розпочав. Завіяним снігом і забутим був для нього світ образів, нові шляхи і бажання занаджували його в інший бік. Дитинство ще висіло над ним, немов пахощі, в блакитнім погляді та в м'якім волоссі. Він не любив дитинства і, коли йому нагадали його, обстриг коротко волосся й надав своєму поглядові стільки смілости і знання, скільки тільки міг. Примхливо шумів у полохливі роки вижидання, то як учень і друг, то як самітний і боязкий, то заритий у книжках поза північ, то дикий, нестримний і гучний на перших юнацьких бенкетах. Мусів покинути рідний край, тому бачив його рідко, тільки тоді, коли приїжджав відвідати матір, але вже змінений, рослий і гарно зодягнений. Привозив зі собою книжки, завжди інші, і коли прогулювався по старому городі, то у його очах він уже був малим і мовчав перед його неуважним поглядом. Вже ніколи не читав історій у різнокольоровому жилкуванні каміння і листків, вже не бачив Бога і вічности, що жили в таємничій чаші блакитної квітки ірису.

Анзельм був учнем, студентом, вертався до рідного краю у червоному, а потім у жовтому кашкеті, із пухом на губах і молодою борідкою. Привозив із собою книжки чужими мовами, а раз привіз і собачку. У шкіряній обгортці на грудях носив то таємні вірші, то відписи стародавніх мудрощів, то портрети й листи гарненьких дівчат.

Вертався і знову виїжджав кораблями у далекі чужі землі. Вертався молодим ученим, носив чорний капелюх і темні рукавиці, а давні сусіди скидали перед ним шапки й звали його професором, хоч він ще ним і не був. Вертався й носив чорне вбрання, ходив виструнчений тихими доріжками по кладовищі, де його старенька матір лежала в прикрашеній домовині. А згодом вертався дуже рідко.

У великому місті, де Анзельм учив тепер студентів і вважався за славного вченого, він прогулювався, ходив, стояв і сидів точно так, як інші люди світу, в чистому сурдуті й капелюсі, поважний або привітний, із пильними, часом трохи втомленими очима. Був паном і дослідником, як і хотів бути. Та почалось з ним щось таке, як на прикінці його дитинства. Нагло відчув, що за ним уже багато років, а він залишився дивно самітний і незаспокоєний посеред світу, до якого завжди так тягнувся. Не відчував правдивого щастя в тому, що він професор, не мав повної радости з того, що громадяни і студенти глибоко йому кланялись. Все це ніби прив'яле й запорошене, щастя знову було десь далеко в майбутності, а дорога до неї видавалась гарячою й курною, запорошеною і звичайною.

В той час Анзельм навідувався часто до хати свого приятеля і захоплювався його сестрою. Він уже не бігав легковажно за будь-яким гарним личком, і тут змінилося, відчував, що щастя до нього мусить прийти зовсім особливим способом і його не можна шукати за кожним вікном. Сестра його приятеля дуже йому подобалась. Анзельмові часто видавалося, що він справді її кохає. Але вона була особливою дівчиною, кожен крок і кожне її слово — своєрідно забарвлені й закарбовані, і не завжди легко було йти з нею, додержувати їй кроку. Коли не раз увечорі Анзельм міряв кроками своє самітне мешкання і задуманий слухав відгомону власних кроків по порожніх кімнатах, тоді часто сперечався сам із собою заради своєї приятельки. Вона була старша, ніж та, що він бажав собі її за жінку. Була дуже своєрідна і він не міг уявити собі життя поруч неї, що вона скорилася б його шанолюбству, про яке і слухати не могла б. Не дуже була вона міцна й здорова, зокрема погано видержувала б гостини й бенкети. Вона радо жила б з квітками і співом, може і з якоюсь книжкою побіч, у самотній тиші, ждала б, щоб хтось прийшов до неї, допускала б, щоб світ крутився своїм ходом. Деколи вона була така ніжна й чутлива, що все чуже боліло їй і легко доводило до плачу. Потім нишком і ніжно сяяла своїм самітним щастям, і хто бачив її, той відчував, що важко їй, особливій і вразливій жінці, щось дати і щось для неї визначати. Анзельм не раз думав, що й вона його любить, але часто видавалося йому, що вона нікого не любить, що тільки з усіма ніжна й привітна й не вимагає від світу нічого, крім спокою. А він хотів чогось іншого від життя, і якби мав дружину, то вдома мусіли б бути життя, гомін і гостинність.

— Іриско, — сказав він до неї, — дорогенька Іриско, якби світ був інакше впорядкований! Якби був тільки твій гарний, лагідний світ із

квітами, думками й музикою, тоді я нічого іншого собі не бажав би, тільки ціле своє життя бути з тобою, слухати твоїх історій і співжити в твоїх думках. Вже саме твоє ім'я впливає на мене добре. Ірис — чудове ім'я, зовсім не знаю, що воно мені нагадує.

— Адже ти знаєш, — відповіла вона, — що сині й жовті коситні так називаються.

— Так, — сказав він із придушеним почуттям, — я знаю, і вже це дуже гарне. Але завжди, коли вимовляю твоє ім'я, хочу ще й пригадати щось собі, сам не знаю що, щось ніби пов'язане з якимись глибокими, далекими, важливими спогадами. Намагаюся пригадати, але нічого не знаходжу.

Іриса усміхнулася до нього, а він стояв безпорадний і розтирав рукою своє чоло.

— Зі мною кожний раз таке діється, — промовила вона легеньким, немов пташка, голосочком до Анзельма, — коли нюхаю квітку. Тоді моє серце думає, що з пахощами сполучений спомин про щось незвичайно гарне й цінне, що колись у предковіччю було моє, але пропало. З музикою так само, іноді і з поезіями — миттю щось блискає, триває хвилину і тоді видається, що під нами в далині утрачений рідний край, і знову щезає і забувається. Дорогенький Анзельме, я вірю, що ми й на те живемо на землі, щоб розмірковувати, шукати і підслуховувати втрачені далекі звуки, а за ними лежить наш справжній рідний край.

— Як гарно говориш, — улещував Анзельм, а у власних грудях відчував болючий порух, якби там таємний компас безсуперечно визначував шлях до його далекої мети. Але та мета була зовсім інша від тієї, яку він хотів надати своєму життю, і це боліло, чи ж гідна вона того, щоб своє життя програвати в мріях за гарними казками?

Та ось прийшов день, коли пан Анзельм вернувся додому з самітньої подорожі й опинився в дуже прикрому становищі, бо його порожнє помешкання вченого прийняло його незвичайно холодно, такою мірою гнітючо, що він побіг до своїх друзів просити гарну Ірису, щоб дала згоду стати його дружиною.

— Ірисочко, — сказав він до неї, — я не можу так далі жити. Ти була мені завжди доброю приятелькою, мушу все тобі розповісти. Мушу мати дружину, бо чую, що моє життя порожнє, без глузду. А кого ж я мав би бажати собі за дружину, як не тебе, моя люба квіточко? Погоджуєшся, Іриско? Будеш мати квіти, скільки їх знайдеться, будеш мати найкращий город. Підеш за мене?

Іриса довго й спокійно дивилася йому в очі, не всміхнулася, не почервоніла, дала йому відповідь твердим голосом:

— Анзельме, мене твоя пропозиція не здивувала. Я люблю тебе, хоч ніколи не думала стати твоєю дружиною. Але дивись, мій друже, я маю великі вимоги до того, чиєю дружиною мала б бути. Маю більші вимоги, ніж інші жінки. Ти обіцяв мені квіти й думаєш про це щиро.

Я можу й без квітів жити, і без музики. Я могла б обійтися без них і без багатьох інших речей, якби так мусіло бути. Але без одного не можу й не хочу обійтися: ніколи не можу навіть один день жити так, щоб у моєму серці не було музики. Коли маю жити з чоловіком, то він мусить бути таким, щоб його внутрішня музика гарно й ніжно згоджувалась із моєю, щоб його власна музика була чиста, співзвучна з моєю, як єдине його бажання. Можеш це зробити, друже? А тоді, правдоподібно, ти не будеш далі славним, не зазнаватимеш і почестей, твій дім затихне, а зморшки, що їх запримічую на твоїм чолі від кількох років, знову покриють його. Ох, Анзельме, чую, що так не піде. Дивись, ти такий, що мусиш завжди бачити нові зморшки на своїм чолі, мусиш завжди знайти нові турботи, а те, що я думаю, чим я і є, ти, звичайно, любиш і вважаєш за гарне, але воно для тебе, як і для більшості, тільки ніжна цяцька. Ох, слухай мене уважно: все, що сьогодні для тебе цяцька, для мене є самим життям, і таким мусіло б бути і для тебе. А все, чим ти трудишся і турбуєшся, для мене цяцька і мій глузд каже, що для нього не варто жити. Я вже не буду інакша, Анзельме, бо живу згідно із законом, який є у мені. А чи зможеш ти стати інакшим? Тільки тоді я могла б бути твоєю дружиною.

Анзельм мовчав, збентежений її волею, він же думав, що вона слабка і грайлива. Мовчав і зворушений недбало роздушував у своїй руці квітку, взяту зі столу.

Раптом Іриса лагідно взяла з його руки квітку, що було для нього, як тяжкий удар у серце. Вона усміхнулася ясно й ласкаво, немов несподівано знайшла дорогу з темряви.

— Маю думку, — сказала нишком і почервоніла, — ти будеш уважати її за особливу, за примху, але це не примха. Хочеш почути? Приймеш її, щоб вона вирішила за тебе і за мене?

Анзельм не розумів Іриси, глянув на неї, на її бліде стурбоване обличчя. Її усмішка подужала його, він набрав довір'я і погодився.

— Я хотіла б дати тобі задачу, — сказала Іриса і знову дуже споважніла.

— Кажи, маєш право, — скорився.

— Я говорю серйозно, це моє останнє слово. Чи сприймеш його, не торгуючись, так як воно виходить із моєї душі, навіть коли тепер не зрозумієш?

Анзельм обіцяв. Тоді вона, підвівшись, подала йому руку і сказала:

— Ти часто говорив мені, що коли вимовляєш моє ім'я, то завжди відчуваєш щось забуте, щось, що колись було важливе і святе для тебе. Це знак, Анзельме, який на протязі років притягав тебе до мене. Я також вірю, що ти згубив і забув у своїй душі щось важливе і святе, але воно мусить знову пробудитись, коли хочеш віднайти своє щастя і сповнити своє призначення. Прощавай, Анзельме! Даю тобі руку й прохаю: Іди й дивись, щоб ти віднайшов у своїм спомині те, що тобі нагадувало моє ім'я. І в той же день, коли ти віднайдеш, піду з тобою, як твоя дружина, куди схочеш, і твої бажання стануть моїми.

Оторопілий Анзельм хотів перебити їй мову, дати догану за цю примхливу вимогу, але вона своїм ясним поглядом нагадала йому його обіцянку і він замовк. Опустивши очі, взяв її руку, підніс до своїх уст і вийшов.

У своєму житті він брав на себе всілякі задачі й розв'язував їх, але жодна з них не була така особлива, така важлива й одночасно бентежна, як ця. День-у-день бігав навколо і до втоми мислив про неї, але завжди приходила година, коли він розпачливо і розгнівано прозивав цю задачу божевільною бабською примхою і в думках відкидав її від себе. Та потім щось глибоко в його душі протестувало, приходив якийсь дуже ніжний, таємний біль, з'являлося якесь дуже делікатне, ледвечутне нагадування. Цей ніжний голос, що був у його власному серці, визнавав правду Ірисі і вимагав того самого, що й вона.

Але така задача була надто тяжка для вченої людини. Він повинен був нагадати собі щось, що давно забув, повинен був віднайти знову єдину, золоту нитку з павутиння потонулих, проминулих років, повинен був схопити щось руками і принести своїй любці, щось, що було тільки завіяним пташиним голосом, налетом радости або суму в час слухання музики, що було тонше, більш тимчасове й більш безплотне, ніж думка, марніше, ніж нічне сновидіння, більш неозначене, ніж вранішній туман.

Деколи, коли він, сумуючи, все це відкидав від себе і відмовлявся від нього переповнений поганим настроєм, тоді на нього несподівано повівало щось, ніби подих із далеких городів і він шепотів ім'я Іриси десятки разів тишком, ніби граючи ним, подібно, як перевіряють звук на натягненій струні.

— Ірисо, — шепотів він, — Іриско, — і з ніжним подивом чув, що в ньому щось ворушиться, немов у старому, покинутому домі відчиняються без причини двері і калатає віконниця.

Перевіряв свої спомини, які — як йому видавалися — були в нього впорядковані, і тоді приходив до чудного й бентежного відкриття. Його скарб споминів був безмірно менший, ніж він будь-коли думав. Йому бракували цілі роки, що були порожні, як незаписані картки, коли він згадував їх. Ствердив, що треба чимало зусиль, щоб він міг виразно уявити собі образ своєї неньки. Цілком забув, як називалася дівчина, яку впродовж року переслідував жагучим сватанням. Згадав собаку, що його колись, бувши ще студентом, був купив жартома і деякий час тримав у себе. Довго думав, поки знову пригадав ім'я собаки.

Бідолашний сумно дивився із зростаючою журбою й острахом, яке знівечене й порожнє його життя позаду нього. Воно вже не належить йому, стало чуже і не має до нього жодного відношення, немов щось, що ми колись вивчили і знали напам'ять, а тепер із трудом пригадуємо пусті відламки й уривки. Почав писати, хотів рік за роком описати свої найважливіші переживання, щоб знову відтворити їх у пам'яті.

Але, де і коли були його найважливіші переживання? Тоді, як став професором? Як був доктором, учнем, студентом? Або те, що йому колись, у забуті, загинулі безвісти часи, ця або та дівчина припала на якусь хвилинку до вподоби? З переляком подивився вгору: це було життя? Це було все? І він ударив себе в чоло й мимохіть зареготався.

А час летів, ніколи не летів так швидко і так невблаганно, як тепер! Минув рік, а йому видавалося, що він стоїть ще на тому самому місці, як тоді, коли покинув Ірису. Проте за той час дуже багато змінилося, що кожен бачив і знав, крім нього. Він однаково став старшим, як і молодшим. Для своїх знайомих став майже чужим, люди з його оточення бачили його неуважним, вередливим і чудним, він набрав слави незвичайного чудака, вони жалували його, що він задовго залишався неодруженим. Траплялося, що забував про свої обов'язки, тоді даремно чекали на нього його учні. Бувало й таке, що, задуманий, він підкрадався вулицею, минав дім за домом, щоб занедбаним сурдутом у переході стирати порох із їх карнизів та ґзимсів. Дехто думав, що він почав пити. Іншим разом зупинявся по середині лекцій своїм учням, шукав слів, ніби щось обмірковував, по-дитячому перемагав серце, усміхався і продовжував тоном теплоти й зворушення, чим зворушував інших.

У безнадійній екскурсії понад пахощами й завіяними слідами далеких літ давно прийшла йому нова думка, але він сам про неї не знав. Йому видавалося все частіше й частіше, що поза тим, що він називав споминами, були ще інші спомини, подібно, як на старій помальованій стіні, за старими образами бувають заховані ще старіші образи, колись перемальовані. Хотів пригадати собі, наприклад, назву міста, в якому він, як подорожник, провів якусь кількість днів, або день народин приятеля чи щось інше, і коли малий проміжок минулого він перекопував і переривав як сміття, раптом спало йому на думку щось зовсім інше. До нього долинув подих, немов вітер квітневого ранку, або немов день вересневого туману, він втягав у себе пахощі, смакував смак, ловив незрозумілі ніжні почуття десь на шкірі, в очах, у серці... І йому ставало вільніше: Колись мусів бути день, блакитний, теплий або холодний, сірий або якийсь інакший, а сутність того дня заплуталась у нього й зависла, як темний спомин. Але цього весняного чи зимового дня, що його виразно нюхав і чув, він не міг віднайти в дійсному минулому, не було жодних імен ані чисел. Коли це було? Може, ще в студентські часи, а може в колисці, але він чув пахощі і відчував у собі щось живе, про що не знав і чого не міг назвати ні визначити. Іноді йому видавалося, що ті спомини сягають, мабуть, почерез його життя у минуле аж до якоїсь ранішої істоти, з чого він і сам сміявся.

Багато знайшов Анзельм у своїх безпорадних мандрівках крізь призму пам'яті. Багато знайшов такого, що його зворушувало і за-

хоплювало, а багато такого, що залякувало, викликало страх, але не знаходив того, що було пов'язане в нього з ім'ям Іриси.

Одного разу в муках незмоги знайти бажане, він відшукав знову свій рідний край, бачив ліси і вулиці, стежки й тини, стояв у городі свого дитинства і чув, як крізь його серце переливаються хвилі і він поринав у минуле, немов у сон. Сумний і мовчазний вернувся звідти. Оповістив себе хворим і звелів кожного відсилати додому, хто бажав до нього дістатися.

Все ж один чоловік прибув до нього. Це був його друг, якого він не бачив ще з часу сватання Іриси. Він прийшов і побачив Анзельма, як той сидів без догляду в своїй безрадісній пустелі.

— Вставай, — сказав він до нього, — ходи зі мною. Іриса хоче бачити тебе.

Анзельм аж підскочив:

— Іриса! Що з нею? О, я знаю, знаю!..

— Так, — відповів друг, — ходи зі мною! Вона хоче вмирати, давно лежить хвора.

Пішли до Іриси. Вона спокійно й убого лежала на своїй канапі, немов дитина, і ясно усміхалася побільшеними очима. Подала Анзельмові біленьку, легку, дитячу рученьку, що квіткою видавалася у його долоні, а її обличчя немов прояснилося.

— Анзельме, — запитала, — ти лихий на мене? Я поставила тобі тяжку задачу, але бачу, що ти залишився їй вірним. Шукай далі, йди тим шляхом так довго, аж осягнеш мету! Тобі видавалося, що йдеш ним для мене, а насправді йдеш для себе. Чи знаєш це?

— Я прочував, — відповів Анзельм, — а тепер знаю. Це довгий шлях, Ірисо, і я давно був би його пройшов, але не знаходжу поворотної путі. Не знаю, що буде зі мною.

Вона глянула йому в сумні очі, усміхнулася прояснено і відрадно, а він нагнувся над її тонкою рукою і довго плакав, аж його рука стала вогка від його сліз.

— Що буде з тобою? — Іриса повторила голосом, подібним до відгомону спомину. — Що буде з тобою? — не питай. Ти багато шукав у житті, шукав шани, і щастя, і науки, і мене шукав, своєї маленької Іриски. А все це тільки гарні образки, і вони покинули тебе, як і я сьогодні мушу тебе покинути. Зі мною таке саме було. Я завжди шукала, і завжди це були милі образки, що линяли, перецвітали. А тепер нема в мене жодних образів, вже не шукаю їх, я вернулась додому, ще один маленький крочок уперед і буду в себе, рідним краю. І ти також, Анзельме, дійдеш сюди і вже не матимеш жодних зморщок на чолі.

Іриска так поблідла, що Анзельм із розпачу крикнув:

— Ой, зажди, Іриско, не відходь іще! Залиши мені знак, що ти не покидаєш мене назавжди.

Вона кивнула голівкою, взяла із склянки і подала йому свіжо розцвілого блакитного коситня.

— Візьми цю мою квіточку, ірис, і не забувай мене. Шукай, шукай Іриски, а тоді прийдеш до мене.

Із сльозами в очах Анзельм тримав квітку в руках і так попрощався.

Коли друг прислав йому вістку, він знову прийшов і допоміг прикрасити її домовину цвітами й занести на цвинтар.

З того часу Анзельмове життя поламалося, потрощилося, здавалося, що йому годі прясти далі його нитку. Він відмовився від усього, покинув місто, уряд, і по ньому слід загинув. Тут і там його бачили, та ось він знову виринув у своїй батьківщині й перехилився через тин старого городу, але коли люди питали за Анзельмом і хотіли заопікуватися ним, він зникав.

Залишився йому дорогим коситень. Часто нахилявся над ним і коли довго вдивлявся у його чашу, йому видавалося, що з синюватого дна повівають пахощі і зроджується почуття всього минулого і прийдешнього, але засмучений відходив далі, бо не знаходив того, за чим шукав. Йому видавалося, що він немов прислухається біля напіввідчинених дверей і чує, як за ними віддихає наймиліша таємниця, і коли вже думав, що його прагнення ось-ось сповниться, двері знову зачинялися і вітер холодом проймав його самотність.

У снах із ним говорила мати, постать і обличчя якої він тепер чув так виразно і близько, як ніколи раніше.

Розмовляла з ним і Іриса, а коли він прокидався зі сну, — чув якийсь звук за нею, що не покидав його цілий день.

Був без сталого місця перебування, мандрував з країни до країни, спав у домах, спав у лісах, їв хліб або ягоди, пив вино або росу із листків кущів, нічого про це не знавши. Для багатьох він був юродивим або чарівником, одні його боялися, інші сміялися з нього, а ще інші любили його. Він безуспішно намагався бувати з дітьми й брати участь у їхніх чудних іграх, розмовляти з відламаною гілкою і камінчиком. Літа й літо пробігали повз нього, а він зазирав у чаші цвітів, дивився на струмок і на озеро.

— Образи, — говорив деколи сам до себе, — тільки образи.

Але в собі чув істоту, яка не була образом, ішов за нею, ця істота часом розмовляла з ним голосом Іриски і неньки, що розраджував його і збуджував надію.

Зустрічав чудеса, але вони не чудували його. І так одного разу він пішов у сніг по зимовому ґрунті, а його борода вкрилась льодом. Побачив, що в снігу струнко й гостро вип'ялась рослина ірис, на вершку якої була гарна самітна квітка. Тоді Анзельм нагнувся до неї й усміхнувся, бо знайшов те, що йому завжди і завжди нагадувала Іриска. Він знову пізнав свою дитячу мрію і між золотими ціпками бачив ясноблакитну жилковану дорогу, що веде до таємниці, до серця квіточки, у якій він знайшов істоту, яка перестала бути для нього тільки уявою.

І почалися нагадування, вели його сни і він зайшов у хатину, де були діти. Вони дали йому молока, він бавився з ними і почув від них розповідь, що в лісі у вуглярів сталося чудо. Там стоїть брама духів, яка тільки раз на тисячу років відчиняється. Анзельм уважно слухав і очарований милим образом пішов далі. Перед ним співала пташка у земнім чагарнику, її голос був незвичайний, солодкий, як голос покійної Іриски. Пішов за тим голосом, полетів, пострибав почерез струмок геть далеко в ліси.

Коли пташка замовкла і він уже не чув її і не бачив, зупинився і оглянувся. Стояв посеред глибокої долини в лісі, а під широким зеленим листям тихо пливла вода. Всюди панувала тиша. Але в його грудях далі співала улюбленим голосом пташка і гнала його вперед, аж врешті він опинився перед вузькою скелястою щілиною, що вела в надри гори.

Перед щілиною сидів старий чоловік, він підвівся, побачивши Анзельма, і крикнув:

— Зупинись, чоловіче, вернися! Це ворота духів. Хто зайшов у них, той уже не вернувся.

Анзельм подивився вгору, на скелясту браму, і побачив глибоку синю стежку. Обабіч брами щільно стояли золоті стовпи, а стежка опускалася вниз, немов вела в чашу величезної квітки.

В його грудях дзвінко співала пташка, він пішов повз сторожа в щілину, поміж золоті стовпи, ген у синю таємницю нутра. Це була Іриска, у серце якої він вдерся, і це був ірис у городі неньки, в блакитну чашу якого він вступив. А коли пішов назустріч золотим сутінкам, тоді всі спомини і все знання вернулися до нього. Він відчув руку Іриски, маленьку й м'яку, у його вухах звучали сердечно голоси кохання, дзвеніли, а золоті стовпи блискотіли так, як за весен дитинства. Все дзвеніло й сяяло.

І вернувся його дитячий сон, коли йому видавалося, що сходить у чашу, а за ним дибає і ковзається цілий світ образів. Він танув у таємниці, що була за всіма образами.

Почав тихо співати, а його стежка опустилася вниз у рідний край.

(З німецької мови переклав Іван СТАВНИЧИЙ. З його недрукованої посмертної літературної спадщини)

О. ПИТЛЯР

АМЕРИКАНСЬКІ МІРКУВАННЯ

*IX. Еміґранти — чи поселенці?**

Це питання обговорюється в нас давно, ще з самого початку нашої »нової« заморської еміґрації, себто із 40-их років. Мені здається, що перший поштовх до дискусії (хоч не вживаючи тих самих двох окреслень) дав тоді Богдан Галайчук у його статті проти еміґрантського »сидіння на валізках«.

Коли мова про дві назви — »еміґранти« й »поселенці«, то дискусія може видаватися зайвою балачкою на термінологічні теми, адже »як звав, так звав«, чи по-шекспірівськи кажучи »Уотс ін е нейм?«. Але насправді за кожним із цих двох термінів прихована основна різниця в нашому розумінні нашої власної ролі й призначення, в розумінні поняття насамперед *політичної* еміґрації. Саме слово »еміґрація« підкреслює країну, з якої ми вийшли, наше безперервне прив'язання до рідної батьківщини, її перше й виключне право до наших почуттів, до нашої громадянської й політичної роботи. Наше ставлення до нових країн може бути зовсім щире й льояльне, але ж цю льояльність можна порівняти, наприклад, до льояльности наших батьків до Австро-Угорської монархії. Бо ми самі, так само, як вони тоді, визнаємо себе одверто чимсь окремішнім і чужим для нашого оточення й цю окремішність хочемо зберегти й для наших дітей і внуків (чи це вдасться нам, залежить від багатьох факторів, а найбільше від нас самих). Ми, звичайно, *уподібнюємося* до оточення поведінкою, виглядом, культурою, але ми ніяк не інтеґруємося з новим, для нас чужим, суспільством. Залишаємося часткою інакшої, окремішної нації.

»Поселення« ж, навпаки, самою назвою кладе наголос на новій країні, країні поселення на вічний час, з усіма майбутніми поколіннями. Поселенці, очевидно, »не хочуть будувати України в Америці« (це автентичний і характеристичний вислів), але вони й не думають вертатися в Україну за жодних умов. Тому, логічно, мусять стати патріотами нової батьківщини, мусять з нею духово інтеґруватися, залишивши собі в кращому випадку деякі фолкльорні деталі — ось так само, як добрі російські патріоти »хохлацького« роду. Що більше, вони інтеґруються вже в першому поколінні, ще навіть не встигши асимілюватися. Повна асиміляція, інтеґрація і відчуженість від рідної батьківщини приходить повністю переважно в другому чи третьому поколінні.

Для ілюстрації подамо два приклади, начебто зовсім неспівмірні: політичних еміґрантів у Женеві довоєнного часу і поселенців у Нью-Йорку. Женевські українці були всі об'єднані, організовані й активні, хоч їх була тільки невелика горстка. Вони, без сумніву, засвоїли собі

*) Цю статтю було зачитано в нью-йоркському Літературно-Мистецькому Клюбі під час панелю на тему »Чи ми є політичною еміґрацією?«.

значно краще французьку мову, культуру й літературу, ніж загал наших нью-йоркських поселенців — культуру англійську чи американську. Але нікому з женевських емігрантів — ані тим з 1905-их, ані з 1920-их, ані з 1930-их років — не спадало на думку інтеґруватися з Францією, чи ображатися за критику Швайцарії. Навіть народжені на чужині юнаки, як ось Василько Бачинський чи Юрко Коновалець, були безсумнівними українськими, а не швайцарськими патріотами й уважали себе за політичних емігрантів. А наші поселенці тут, яких англійська мова й американська культура дуже, делікатно кажучи, обмежені, все ж вважають себе за американців, намагаються говорити й молитися по-англійськи й у відношенні до нової батьківщини вони більш безкритичні, ніж самий президент Річард Ніксон, вони просто — американські шовіністи.

Звичайно, ви скажете, але ж це не те саме, в Женеві зібралися люди культурні, політичні емігранти, а тут — заробітчани. Власне в цьому й річ, щоб ми, політичні емігранти з-перед тридцятьох років, зберегли себе як політичну емігрaцію, незвичайно важливу силу й політичний атут для нашої батьківщини, а не намагалися пристосуватися, навіть самою назвою, до поселенської, заробітчанської маси.

Власне в причинах і мотивах є засаднича різниця між поселенцями й політичними емігрантами. Поселенці поїхали в чужу країну добровільно шукати кращих життєвих умов, добрих заробітків, багатства й вигоди. Коли досягли своєї мети, вони вдоволені. Нова земля для них »добра«, краща від злиденного »старого краю«. Для них »ібі патрія, убі бене«, тому їхня справжня батьківщина не там — а тут.

А емігранти навпаки — не пішли на чужину, шукаючи багатства й вигоди, а втікаючи від національного гніту й політичних переслідувань. І гніт, і переслідування логічно пов'язані з їх національною чи політичною ідеєю. Наприклад, ми не мали б причини втікати, якби не були свідомими й політично чи громадсько активними українцями. Чи втікали національно неокреслені й політично неграмотні пинські поліщуки? Звичайно, ні, хоч пізніше може дехто з них і впав мимовільною жертвою тієї чи іншої сталінської »реформи«. Але ж ідея зобов'язує і проміняти її за високий життєвий стандарт тієї чи іншої »нової батьківщини« не дуже чесно й навіть не зовсім логічно. Бо чи не легше нам було б говорити чужою — скажімо, російською — мовою й стати відданими патріотами чужої — скажімо, совєтської — батьківщини у себе вдома, ніж тут ставати національними перевертнями на чужині? Ви скажете, — але ж там біда й злидні, а тут добробут. Ви навіть будете заспокоювати себе, підкреслюючи перебільшено оту біду-злидні в Україні, і гніватися, коли вам хтось скаже, що й там життєвий стандарт може піднестися. Але, власне, що з того: та ж ми з України виїхали не через життєвий стандарт, ми ж були залишалися в досить злиденній (особливо для нас) Польщі, а добробут колишньої царської Росії нас ніяк не робив русофілами. Та погляньмо правді увічі: прийнявши »поселенський« світогляд, ми стаємо просто новою хвилею заробітчан, високо кваліфікованих, краще платних, але з усіма консеквенціями такого наставлення для нас самих і для наших дітей.

Дехто пробує виправдувати цю нашу еміґрантсько-поселенську метаморфозу утилітарними, патріотичними арґументами. Мовляв, еміґрантів ніхто не любить і з ними не рахуються. А ставши поселенцями, активними громадянами нових країн, виборцями, ми можемо мати вплив у країні поселення і таким способом допомагати нашій батьківщині. Ось так, як жиди...

Але, чому ж тоді в тих країнах, де наша еміґрація залишається й по назві політичною, скажімо — в Австралії, її впливи в місцевій політиці більші, ніж там, де поселенців було сто разів більше і жили вони вчетверо довше, у США? Чому в тих самих Сполучених Штатах впливи росіян — одвертих і послідовних політичних еміґрантів (бо їхні т. зв. поселенці, це майже самі українці, та ще й »западники«), значно більші, ніж нашої, нібито великої поселенської групи? А жиди? Таж вони були й залишилися вічними еміґрантами, ніколи поселенцями не почувалися і нині ще, після двох тисяч років, є патріотами не Польщі, Німеччини чи Америки — а Ізраїля. А все ж їх політичні впливи — колосальні.

Дехто скаже, що поселенську назву й світогляд ми мусимо приняти, бо поселенців багато, а нас — політичних еміґрантів — мало. Це так само, як доказувати, що самостійники й політичні активісти дореволюційного часу в Україні повинні були пристосуватися до несвідомої народної маси, бо її була більшість. Або, що нинішні учасники українського резистансу повинні пристосуватися до навколишньої юрби з'їдачів хліба з її удаваним советським патріотизмом, мовним суржиком і політичною байдужістю...

Зрештою, чи поселенців, отих американців українського роду з українськими симпатіями дійсно так багато, чи їх більше від нас? Я колись працював над статистичним довідником українців у вільному світі й намагався навіть дістати інформації в державному статистичному уряді у Вашінґтоні. І ось, на основі моїх власних обчислень, у США може бути два мільйони людей українського роду. Але три четверті з них заявляють себе »росіянами« і навіть належать до російських чи »карпаторосських« церковних організацій. В державній статистиці вони творять левячу частину отих 2,2 мільйонів »американців російського походження«. Тільки до 200 тисяч вірних українських церков можна вважати потенціяльними українцями, але й багато з них мовно, культурно й товариcько зовсім інтеґрувалося з американцями.

Де ж та »маса«, до якої ми начебто повинні пристосуватися? І де поділося тих 80 чи більше тисяч нових, політичних еміґрантів, які прибули сюди на переломі 40-их і 50-их років? З того часу, наприклад, в австралійській статистиці кількість українців зросла з 16 до 35 тисяч, завдяки прибуткові молодого покоління. А політична еміґрація тут? Чи не розплилася, не розгубилася велика її частина завдяки такій вигідній, такій безпечній, та ще й патріотичній тутешній поселенській ідеології?

Леонід ПОЛТАВА

ПОЕЗІЯ ЛИЦАРСТВА

До 40-річчя літературної діяльности Ярослава Курдидика

Нью-Йорк — некоронована столиця Америки XX-го сторіччя. Немає й між найстарішими ньюйоркчанами ні одного, хто обійшов би всі площі, вулиці, завулки, всі причали, ущелини, горби й долини Нью-Йорку. Нью-Йорк — дім для майже восьми мільйонів людей, вихідців з усього світу. Це місто значно більше від багатьох европейських чи африканських держав. Влучіть радіоприймач і пробіжіться по невидимих хвилях: ви почуєте всі европейські мови і, самозрозуміло, українську.

Це колосальне місто, що не відрізняє дня від ночі. Розкинене над океаном, воно само обернулося у велетень-корабель. На якомусь поверсі того корабля живе й український Нью-Йорк. Він немислимий без українських церков, без УККА, без УВАН і НТШ, без ОМУА, без Народного Дому й Літературно-Мистецького Клюбу, без українських кредитівок, без крамниць-книгарень »Арка«, »Сурма«, »Еко« чи »Говерлі«, як і без Пластового Дому чи Дому ОУВФронту, де отаборилися й сумівці; немислимий без цукерні »Веселка« й мистецьких ґалерій К. Шонка-Русича, Слави Ґеруляк, Ольги Соневицької, хоча остання е тільки мистцем поширювати здобутки українського образотворчого мистецтва (до всього треба мати талант!). Український Нью-Йорк немислимий без прекрасної архітектури дому сл. п. Джуса на 5-ій авеню — Українського Інституту Америки, і без представників братських Союзів, без хору »Думка« і без Українського Оперного Ансамблю, як неможливий він і без першоякісних українських м'ясарень чи висилкової крамниці »Дельто« Р. Іваницького; годі його уявити собі без чудових будов українських шкіл — св. Юра на долині міста або св. Духа у Бруклині... Український Нью-Йорк — це цілий поверх у велетенському кораблі, це велике і складне господарство, яким треба вміло керувати, щоб не занепадало; треба вміло і вчасно залатувати дірки-пробоїни, бо не залатаєш — залле твій поверх, без особливої шкоди для велетенського міста-корабля, але на велику шкоду українським людям за океаном, та може ще більшу — українським людям в Україні, нашим відомим і невідомим Морозам. На Українському Нью-Йорку — як і на всій нашій вільній спільноті у світі — лежить нині особлива відповідальність далекого запілля.

Основа-основ українського Нью-Йорку — людина. Вона народилася тут, або припливла чи пролетіла над статуєю Свободи у цю країну закону Вашінґтона, оспіваного Тарасом Шевченком. Ніхто не знає ліку, але нині в Нью-Йорку живе щонайменше 50 тисяч українців. І щонайменше кожний третій із них — це ціла книга праці, щастя, болю і муки, зустрічей і розставань, надії і туги; майже в кожному з них — частинка нової історії України і нової історії Америки, континенту,

світу. Коли в 1960-их роках дала в Нью-Йорку свій перший концерт славетна оперна солістка Галина Андреадіс, прибувши з Аргентіни — її стоячи вітала заля і як мистця співу, і як частинку України; коли в Нью-Йорку в 1974 році дала свій перший концерт колишня солістка Київської опери, велика співачка Ганна Колесник, вибравши з чоловіком і родиною волю — її стоячи вітала заля, як мистця і як частинку України. Український Нью-Йорк немислимий без України, а Америці — для її могутности — потрібний кожний Нью-Йорк, крім того, в якому небезпечно вийти увечорі на вулицю...

Сила українського Нью-Йорку не тільки в його американському розмаху й організованості. Його основна сила — в Україні. І хоча місто вже втратило таких великих поетів, як Євген Маланюк або Тодось Осьмачка — їх не втратила Україна. І в цьому сила українського Нью-Йорку. Сила його ще й у тому, що він дивиться на світ власними очима, не позичаючи чужих. Навіщо позичати, коли за тобою рівними лавами вишикувалася тисячолітня історія? Якщо хтось бажає позичати, або запозичати, то від нас. За це не всім український Нью-Йорк »до смаку«. Ось один з українських поетів не позичав образів навіть у великого Роберта Фроста для власного бачення Нью-Йорку:

Стріляє сонце з ясних гаківниць,
Рокочуть сальви в середині міста —
Дими, як зграї перелетних птиць,
Злітають вгору, на дахи перісті...

Струнке стоять на стійці дерева́,
Готові затулити кожну рану...
Гармати в парках — спалена трава,
І руки врозкидь — чорні руки кранів...

Серпневий бій гримить у місті нині...
Насправді ж — будні, тільки нам, поетам,
Здається, що усе вже вигорить в пустиню,
Що по Нью-Йорку б'ють із мінометів.

Що стрільна рвуться в заломах вітрин,
Що петлі вулиць — то вузькі траншеї...

— Так бачить Нью-Йорк один із його восьми мільйонів жителів — український поет, письменник і журналіст Ярослав Курдидик.

За ним — 40 років не легкого творчого шляху: від Львова до Волги — через усю Україну, і з Києва до Нью-Йорку — через півсвіту.

Тисячі й тисячі людей у самому Нью-Йорку варті нашої уваги, але 40-річний творчий шлях — це особлива нагода для уваги.

*

Міцна, висока, кремезна постать; велике гарне обличчя, з рівними й чіткими лініями — давнім відлунням французького старовинного роду, в далекому минулому поєднаного з Україною.

Ярослав Курдидик. Фото з портрета, виконаного мистцем О. Танасовичем.

Ось уже 16 років кожного робочого дня Ярослав Петрович Курдидик поспішає вранці на працю. Здається, ніхто з українців не досягнув його посади — працівника в консуляті заокеанської держави, Республіки Південної Африки, де навіки отаборились горді нащадки бурів і англійських поселенців. Я. Курдидик працює там у відділі інформації.

Щоранку секретарка кладе на стіл світову пресу, найновіші газети із столичного міста Преторії, а поруч Ярослав Петрович кладе »Свободу«, »Шлях Перемоги«, »Гомін України« та іншу вільну пресу, крім обов'язкових американських видань.

Не проста річ із повним сумлінням працювати для далекої держави, а у вільний час — працювати для відродження своєї батьківщини. І де його взяти, того вільного часу, коли є стільки книжок, стільки друзів і знайомих, стільки концертів і вистав, стільки листів, а ще ж і звичайні хатні турботи... Але так було все життя, і хто-хто, а Ярослав Курдидик може з певністю сказати, що життя — це справді боротьба. Чи ж дивуватися, що деякі твори краще опрацьовані, а інші менше; що українська мова не така багата, як хотілося б; що на полицях у мешканні назбируються рукописи, яких так часто ніколи ще і ще раз переглянути... Аби Бог дав здоров'я, а часу буде більше, бо незабаром вже й пенсійний вік. Пенсійний вік? Авторові »Двох кулеметів« — збірки новель, що вийшли в 1954 році в Нью-Йорку, не легко повірити в це, адже життя починалося тільки вчора (до речі, це почуття властиве усім людям великої праці).

*

»Коли мені було п'ять років, я пішов за місяцем, що виплив за лісом. Малий, я ставав навшпиньки, щоб його досягнути і взяти в руки. Але він був високо, і я гірко плакав. Пам'ятаю, як мама обтирала мені сльози і потішала, що коли я буду сильний і великий, місяць сам прийде до мене аж у хату...« — читаємо в »Автобіографічному« Я. Курдидика (книжка »Етюди«, Торонто, 1955 р.).

Ярослав Курдидик народився у священичій родині на західніх областях України: о. Петра і Стефанії де Остої-Стеблецької. Цей рід посвоячений із відомими в Галичині родами — Петрушевичами, Колянківськими, Лопатинськими. Один із Петрушевичів тісно пов'язав себе з історією Америки: він брав участь у польському повстанні 1830 року проти Росії, потім подався до Франції і, як артилерист, згодом боронив Алямо... Рід Курдидиків, — як розповів брат поета, Анатоль Курдидик, — по батьковій лінії старого французького походження. Прапредок Кур де Дек (себто граф із Дек-у в Нормандії) потрапив на Україну десь у 15-16 сторіччі, після розгрому татарських напасників. Формально Галичина була тоді вільною, але насправді — під гегемонією Польщі, яка стягала для адміністрації багатьох фахівців. Тоді прийшли в Польщу, а переважно в Україну — в її західню частину — голляндці, французи, німці, які не лише полюбили »руський народ«, а згодом і самі стали його частиною. Між іншим, Анатоль Курдидик пише книжку »Історія мого роду«, де цій темі присвячено відповідне місце.

Четверо братів Курдидиків гідно несуть і розвивають заслуги свого роду: найстарший Анатоль — працівник »Діла« й »Неділі« у Львові,

потім »Поступу« у Вінніпезі, автор 11-ти книжок, працює над докладним оглядом української преси на замовлення Центру Українських Студій при Гарварді; Микола живе в Чікаґо, фахівець з ділянки електроніки; наймолодший Євген, з вищою торговельною освітою, працює в своїй ділянці в Торонті, де має найбагатшу бібліотеку з українського іконознавства усіма мовами.

Ярослав Курдидик народився в сорочці мистця. Він не даремно ще дитиною хотів дістати місяць. Все його цікавило змалечку, все вбирала чутлива душа, все карбувалось у пам'яті. Вражливий до несправедливости, він не міг стояти осторонь української справи. Ще бувши ґімназистом 5-ої кляси, Ярослав ухопив камінь у день 1-го листопада, щоб жбурнути ним в окупанта. Передягнений по-цивільному аґент »моцарства польскєґо« вхопив хлопця за руку, а необдумана безоглядна польська »політика« викинула юнака з ґімназії. Довелося студіювати поза рідною Галичиною, середню й вищу освіту здобувати у Польщі. Примани польського »старшого брата« не заплямили чистої душі: Ярослав Курдидик вернувся у Львів, і з 1933 року розпочав працювати спершу в щоденику »Час« (за редакцією Миколи Голубця), а з 1934 р. перейшов до пресового концерну Івана Тиктора »Українська преса«, де працював у »Новому часі«. Ще й перед 1933 р. він неперіодично друкував свої перші віршовані спроби, вістки, репортажі, статті, гуморески у поточній пресі, дописуючи до »Неділі«, журналу »Дзвони«, »Літопису Червоної Калини«, »Вогнів«; у гумористичних журналах »Зиз« і »Жорна« друкувався під псевдонімом »Славко«.

Там же, у Львові, Ярослав Курдидик став членом української Літературної Групи »12«, яка залишила свій слід в історії нашої літератури. Там же він цікавився також малярством і студіював у Мистецькій Школі у Львові, де діставали основи мистецьких знань відомі наші мистці, які згодом закінчили Академії: А. Павлось, Г. Крук, М. Левицький та інші. Але напружена, важка праця журналіста вимагала так багато енергії й часу, що довелося залишити образотворче мистецтво, завдяки чому виграла його сестра — українська література.

*

Друга світова війна.
Важкий обстріл військової колони.

»Люди поховались, і мені їх не жаль. Зате жаль стає вірних друзів-коней, що тягнуть на возах частину моєї долі. Вони, сполохані розривами стрілен, повертають трохи вбік з дороги і чекають на свою неминучу смерть«, — розповідає Ярослав Курдидик у новелі »Дні з болота і сталі« (збірка »Два кулемети«, видання Т-ва кол. Вояків УПА ім. ген.-хор. Т. Чупринки, Нью-Йорк, 1954 р.): »Якось кошмарно виглядає, коли у валці побиті всі коні. Маса червоного м'яса, перемішана із землею і сіном, жахає кожного, хто на неї гляне . . . Вони ніби кричать: »Ось де проходила війна!« . . Бо побитих людей ви ніби не зауважуєте.

Кожний вояк прилягає щільно до землі і ніби цілує її востанне... Вояк гине тихо й непомітно. Падає, на його місце підходить і стає інший... Подібний до нього і одностроєм, і душею, і терпінням... Як зеренце піску одне до одного. Лише ім'я в нього інше«...

Ще Бюффон писав, що »справжня філософія полягає в умінні бачити речі такими, якими вони є насправді«. Так їх бачив Я. Курдидик-письменник, якого доля повела битими шляхами Наддніпрянської України, ген аж до підніжжя гордого Кавказу і сивого Дону...

Як рідко кому з українських поетів під час другої світової війни, Ярославові Курдидикові довелося побувати навіть на бойовому крейсері. І ось читаємо в поетичному щоденнику нашвидку записані рядки:

...Ми знаєм: наші дні долею почислені,
Під ногами у нас — зелені вулкани,
Над головами — хмари й шнури повисли,
А бусоля вказує напрям — вперед, у незнане...

Команда. Наказ. І різкий гудок.
Хтось пронизливо свище крізь пальці;
Як чорти, до гармат і споруд біжимо,
Із серцем холодним, як сталь ця.

З натуги — насуплені брови,
Гарматні замки — як пащі;
Часом борт обмивається кров'ю,
Що забризкує з набоями ящик...

Читач, можливо, зауважить, що останній рядок у поезії »На крейсері« випадає із загального ритму, що в ньому є навіть неукраїнське слово »ящик«, замість »скринька«. Не було часу опрацьовувати деталі.

В одному з віршів, написаних у розпалі війни, Ярослав Курдидик назвав капрала Гітлера »деґенератом-кесарем«. Ганебна поведінка гітлерівських партайманів на Сході переходила всі межі. Вояк умирав, а партайман — »керував«, перетворюючи святу війну проти комунізму на ганебну війну за підкорення нових територій. Україна вже давно перестала бути »територією«! І саме про вояка-героя писав Ярослав Курдидик:

І в мент, коли довкола чорний жах
Гієною ранéною завиє,
І бачиш по очах
Твого побратима,
Що гаснуть, що гине, —
Не забудь, брате, у нього забрати
Ґвинтівку, набої, ручні ґранати!

І коли він не зміг їх кинути,
То ти —
Плюнь у долоню,

Кріпко затисни
І нею жбурни далеко —
Просто в супостата!

Немає сумніву, що Ярослав Курдидик своїх найвищих літературних успіхів досягнув саме в ділянці вояцької поезії і прози. В »Етюдах« читаєм у »Діялозі«:

»Малий синок мого брата плакав за порцеляновим коником, що впав на землю й розбився. Коли я заспокоїв його, хлопчик звів на мене добрі дитячі очі, в яких було повно сліз, і спитав: — А чи великі люди також плачуть? —Так, плачуть, але серцем, — відказав я«...

Або уривок із новелети »Велетні«:

»...Ми проїздили курними дорогами широких степів. За нами вслід повертали свої золоті голови соняшники... питали нас:
— До бою їдете? Щасливо!
За нами залишалися чорні, глибокі борозни, вирізані гусеницями потужних танків. Ці борозни зв'язували нас нерозривно з рідною землею. Із землею, що пила кров моїх найкращих друзів.
— Я щойно тепер зрозумів, чому ти така родюча, — промовляло моє серце.
Ми громили ворогів, засіваючи сталлю ґранат блискучий чорнозем. Ми хотіли, щоб ця сталь заплідніла землю — щоб родила вона сталевих велетнів.
І щоб ці велетні зробили Батьківщину могутньою, славною і вічною!«

У цій новелі немає слова »Україна«, але чому немає? — тому, що воно — в кожному слові твору. А це вже мистецтво. У не раз менше опрацьованих, але зворушливих поезіях з вояцького циклу — часто те ж саме, як ось у »Житніх колосках«, написаних поетом у Полтаві 1943 року:

Ми звичайні
Маленькі житні колоски.
У наших тонких тілах
Пульсує кров зелена, —
Ми свої довгі головки
Похилили в задумі
На землю, і ждéмо...

Просунулись по нас
Важкі, боєві авта.
Топтали нас вояцькі ноги,
Крізь нас вирізували дороги
Широкі гусениці танків...
. . .
Але у нас
Мов добавлялося від того
Сили!
Ось ми це все

Своїм зеленим тілом покрили,
Зрівняли все:
Вирви,
Окопи,
Навіть могили!..

Ми далі потай ростемо,
Ми лиш голівки похилили
В пошані перед Ним, Творцем,
Що дав нам стільки сили!

Як далекий підземний гуркіт, гомонять наступні рядки із »Вояцької дивізії«, ритмізована розповідь на межі поезії й прози:

Будемо кованими закаблуками дороги глибинно краяти і залізні мости розхитувати,
Крізь пульсуючі поля гнатися і перед грозою млосную кров із землею перемішувати,
Нас вітатимуть бурі, щоб біль піднімати надиби й озон жахом завантажувати,
А прощатиме обгоріле колосся, яке чорними пальцями вказуватиме: »Із фронту — до фронту!«
Це не гримітимуть гармати, то стрілятиме історія у блискавичне сторіччя...
І гукав овал неба: »Розкрийте груди і покажіть, що у вас не лише хоробрість, а й серце є і совість!

Серце і совість, ненависть до ворога — і безмежна, хвилююча любов до людини, такі характеристичні прикмети для вояцької поезії Ярослава Курдидика. І це не тільки »поетичний жест«. Любов до своєї людини і до своєї України перевищувала не раз і не двічі природний острах смерти, наказувала нехтувати загрозою польового суду й негайного розстрілу.

*

Ми провели з поетом кілька вечорів на побережжі Східньої річки в Нью-Йорку, осяяні далекими світлами міста-велетня, що здавалося на рухливому тлі темної води казковою колосальною декорацією.

Ярослав Курдидик обдарований талантом оповідача. Про кілька розповідей коротко тут згадаю (свого співрозмовця я просив обов'язково написати спогади, бо вони будуть вкладом і в літературу, і в нову історію боротьби проти Москви, зокрема про повне небезпеки передавання зброї для частин УПА тощо).

Восени 1941 року присланий німецький чиновник мав зірвати пам'ятник Тарасові Шевченкові у Полтаві (роботи І. Кавалерідзе). Вільно володіючи німецькою мовою, Ярослав Курдидик запитав, що той вояк робить, побачивши, що він уже просвердлив кілька дірок у камені,

щоб закласти динаміт. Виявилося, що німець дістав наказ зірвати в кількох місцях пам'ятники Ленінові! Не допомогли вмовляння, що це не той пам'ятник, що ще кайзерівська армія клала вінки перед пам'ятниками Кобзареві в 1918 році... Німецький вояк мав наказ »згори«. Та поки він продовжував своє діло, Я. Курдидик пішов до німецького штабу, що містився в Кадетському Корпусі, і там вияснив справу. Вояків-підривників негайно відкликали.

Харків. Зима 1941-42 року. Московсько-большевицькі окупанти, втікаючи, кинули промислове місто на невідкличну смерть від голоду й холоду. Від німецького командування годі було чогось очікувати, воно дбало про свою армію. Окремі вояки з Вермахту, також і старшини, приватно допомагали харків'янам. У Будинку спеціялістів, недалеко від Журавлівки, де жила переважно інтеліґенція, Я. Курдидик, за згодою одного старшини з Вермахту, наказав заінсталювати 10 кухонь, щоб було де й на чому варити теплу страву бодай для дітей. У великому механічному млині, також у млині в Мерефі, залишилося багато підгорілих після пожежі висівок, решток муки, зерна тощо. Увесь бльок на Садово-Куликівській вулиці одержував бодай ту муку, а також кам'яне вугілля для опалення кількох сотень помешкань. Німецький старшина повіз частину тієї »муки« та вугілля в Київ, а частину залишив своєму приятелеві Я. Курдидикові, що міг робити з тим добром, що хотів. Приходили й спекулянти, пропонували великі гроші. »Кажете, що ви — українець? — з люттю накинувся на них Я. Курдидик. — Ви негідні мати українське ім'я! Діти й хворі гинуть із голоду, а ви хочете на їхній біді спекулювати?!« — і спекулянти вилітали за двері...

— Найкращий Свят-вечір у моєму житті був на Садово-Куликівській у Харкові. Люди створили там комітет для розподілу харчів і вугілля, яке вдавалося діставати. Запросили мене на Свят-вечір. Ікона у великій залі, мала ялиночка, свічки... Я приніс їм на стіл усе, що мав у кімнаті... Співали колядок... Я говорив їм, що означає гасло »Брат — братові«, — розповідає поет, а на очах мерехтять сльози. — Це були золоті люди, і це був мій золотий Свят-вечір... За Харковом тоді гуркотів фронт...

Коли Я. Курдидик від'їздив далі на схід, жителі бльоку подарували йому »картину нашого маляра Рєпіна«. Це був рідкісний оригінал, акварeля, зображення українського ставка, природи. Картину він переслав братові в Німеччину, і там вона загинула, пропав по ній слід.

І ще один із багатьох спогадів із Наддніпрянщини.

— Я мав у житті ще одне незабутнє Різдво. У 1942 році в околиці Чернігова діяли т. зв. козацькі партизани. Це були українські загони, які боронили своє населення і від фашистів, і від комуністів (Москва тоді скидала з літаків червоних партизанів у Чернігівські ліси), не дозволяли молодь вивозити в Німеччину на працю в таборах »Ост«, не давали ні брунатним, ні червоним забирати останніх корів... Я був у

колоні, що везла з Харкова до Чернігова пошту. Чотирнадцять вантажних авт, охорона — українські харківські студенти, але узбіччями їхали й німецькі танкетки, що охороняли початок і кінець автоколони. Недалеко Чернігова нас засипало снігом. Сніговія така, що годі було щось побачити! Ми спали в якійсь самітній хатині, а вранці не знати було, де автомашини, так усе замело. Хлопці-студенти з охорони сказали мені, що приходила делеґація із села й запросила нас на Свят-вечір! Це було під селищем, як там казали, »посьолком«, під назвою »Красний промінь« і ще якимсь, уже не пригадую. Той район був у руках »козацьких партизанів«. Я передав, що приїдемо на Свят-вечір. Попрохав дозволу в старшини. Той не хотів відпустити, а потім погодився, бо чого в снігу сидіти? Але старшина-німець остеріг, що там можуть бути партизани... Годин через дві загули важкі трактори-»сталінці« і, під'їхавши до нас, розрили сніг, зачепили по 3 авта й потягли до селища. Німці з танкетками й кількома автами залишилися, де й були, а я із студентами і двома німецькими вояками, лужицькими сербами (вони досить добре розуміли по-українському) — поїхали у селище. Коли я заговорив по-українському, люди зраділи, кинулись вітатися, запрошувати, стали ніби рідними. Мої студенти сяяли від щастя, опинившись у теплих хатах між своїм народом. Свят-вечір ми зустрічали у великому будинку. Ох, напекли ж і наварили тоді жіночки!.. Гостювали ми там чотири дні, доки перемело. Коли прощалися, то деякі хлопці посумніли, а декотра з дівчат вже й плакала за тим, кого собі вподобала. Збиралися вже виїздити, коли до мене підійшов голова сільської управи, місцевий учитель, і сказав: »Якби ви не були українці, то з вас і пуху не лишилося б. Не забудьте, що цей Свят-вечір ви зустрічали у головному штабі козацьких партизан«. Ми рушили і, нарешті, ціла колона щасливо довезла пошту до Чернігова. Можете собі уявити, як забилося серце, коли місцеві інтеліґенти показали мені кілька гармат гетьмана Івана Мазепи!..

А я пригадую співрозмовцеві рядки з його поезії — з »Листа« до матері:

Будь гордою, нене. Твій син є на стежі,
Спи, рідна, спокійно, — я тут на сторожі,
І де ми баґнетом позначимо межі,
Не пройдуть ніколи полчища ворожі...

А також інші, з »Вояцького Великодня«, написані вже в Америці:

Лежимо в окопах, у важких шоломах,
Поруч — автомати, кулемет, набої.
Десь ген-ген далеко обізвались дзвони,
Легко сколихнувши розстрільню у полі...

»Христос Воскрес!« — кличе друг з-за рогу,
І пересторогу: »Лежи, не вставай!«...
Кружляли у небі весна і тривога,
І пахли: залізо... земля... і розмай...

*

Звичайно, гітлеризм переміг сам себе. Це вже занадто давня тема, і ми її залишимо. Хто намагається в XX-му сторіччі творити чи зберігати колонії, той обов'язково програє. У наш час Валентин Мороз справедливо остеріг Москву.

Розмовляємо... Ярослав Курдидик повністю орієнтується в українських і в світових подіях. І не лише зі службового обов'язку: допитливість, цікавість, швидка й точна орієнтація — це також його таланти. А передусім — гуманність. Дорога кожна своя людина, дорогий кожний кінь бойовий, дорогі навіть стоптані вояцькі чоботи, що пройшли півсвіту (в антології поезії про УПА »Слово і Зброя« поміщено цікавий твір Я. Курдидика під назвою »Баляда про вояцькі чоботи«).

Вояцькі чоботи давно замінені елеґантними черевиками, але ні душі, ні серця нічим не замінити. Навіть тут, в Америці, відносно добре заробляючи, Ярослав Курдидик не зібрав грошей на видання своїх творів. Все зайве й не надто зайве він роздав, роздарував, пожертвував. Ніжний у ліриці і такий же чутливий у житті, чутливий до людських злиднів чи горя. Поет і вояк.

У Америці в 1954 р. вийшла книжка Я. Курдидика »Два кулемети« — автентичні картини з боротьби леґендарної УПА, по-мистецькому змальовані письменником (літературно-мовна редакція Вячеслава Давиденка сприяла ще більшому успіху твору). Годі в ній без хвилювання читати такі новелети, як »Заповіт Юрка Синиці«. Повстанцеві відірвало ногу. Він спливає корв'ю, він умирає, та ще прохає, змагаючись із смертю: »Скажи хлопцям, щоб мамі скосили конюшину в городі. Та щоб не клали у великі копиці, бо спариться...« І вже на самому порозі відходу: »Скажи мамі, нехай не плачуть. Хай не голосять, бо сором, коли за вояком плачуть«. А поруч, прикрашена прегарними заставками М. Білинського, новелета »Змій«. Про людину? Ні, про коня, про повстанського коня. Він смертельно поранений, мучиться:

»Я підійшов до нього. »Змій« останками сили підвівся на передні ноги, підніс високо голову, ніби казав: »Стріляй! Я тобі більше й так непотрібний... Нехай гину від кулі так, як личить козацькому коневі!«... — І коли повстанець Петро показував згодом своє фото з автоматом, на коні, на улюбленому »Змієві«, Ярослав Курдидик помітив, як той загартований у походах і боях повстанець тихо заплакав.

Такий же він гуманіст і в книжці »Етюди« (В-во »Наша Слава«, Канада, 1955 р.). Гуманіст і патріот. Етюд »Рідні слова« закінчується так:

»...На чужих кладовищах кричать з малих похилених хрестів рідні наші слова:

— Навіщо ви нас тут виписали? На глум? !. Ми стоїмо тут роками, але ніхто й не гляне на нас... А ми говоримо про душі і вчинки тих, які привезли нас сюди, щоб зберегти від ворога. Тільки мала жменька слів рідних — недобитих і поранених, як чота вояків, можливо, по-

вернеться додому... Стануть вони на порозі рідної землі, обтрусять пилюгу з одежі і промовлять сильно і гордо:

— Ех, коли б ти знала, Батьківщино, які то нам доводилося зводити нерівні й важкі бої! Коли не віриш — подивися!

І простелять їй під ноги покривавлений і пошматований прапор, на доказ, що залишилися їй вірні«.

Вірним собі залишився і автор лицарських поезій та прози нашого часу. На жаль, до нині не видані його новелі »Ідеалістки«, три збірки мініятюр — »Маки на бункерах«, »Степи і міста«, »Дні на палітрі«; дві збірки білим віршем, з циклу вояцької лірики »Залізні барди« і »Духм'яна оркестра«, а також збірка гуморесок »Сорокаті будні« (Я. Курдидик іноді друкується під псевдонімом Максим Булька). Письменник є членом СУЖ і АДУК, але вони, звичайно, не мають фондів на публікацію творів.

Тепер, після пережитих автором днів минулого, сповнених великою романтикою боротьби й боїв, нормальним людським страхом і холоднокровною відвагою в боях із ворогом, — у 40-річчя творчої праці треба б подумати про нові видання. Та ще перед тим письменник має все впорядкувати, відредаґувати, попрацювати спільно з мовним редактором (не можуть не датися взнаки середня й вища освіта — польською мовою, а в Америці на постійній праці — виключно англійська). Невдовзі вже й пенсійний вік, і хоч доведеться жити скромніше, та все ж буде значно більше часу для себе, як поета й письменника, і як журналіста. Ярослав Курдидик час від часу публікує у »Свободі« синтетичні огляди, головно на військово-політичні теми.

*

У Я. Курдидика-поета — цікаві метафори, а метафора головна ознака поетичного мислення, ознака таланту. У нього своя, особлива ритміка, досить часто не витримана до кінця. Вона нагадує колони вояків, що маршують вперед, то рівно, то вигинаючись, то заламуючись. Поетові притаманний довгий рядок, і тоді часом у нього вірш майже переходить у прозу (а проза не раз, завдяки внутрішній ритміці, стоїть на межі поезії). Тематика творів Я. Курдидика дійсно багата. Чимале місце в його 40-річному дорібку займає лірика, філософські роздуми над життям; однак — найбільшим дотепер осягом Ярослава Курдидика, як поета і письменника, є саме вояцька поезія, чи, точніше сказавши — лицарська поезія. Вона тематично перегукується з далеким »Словом про Ігорів полк«, із Мазепиним »же през шаблю маєм право«, із козацькими піснями типу »Ой, гук, мати, гук«; у ній навіть ритміка часто така ж вільна, як у козацьких думах.

Саме в лицарській поезії (а Україні в наші часи так потрібно лицарів духу і чести!) і є найвизначніший успіх Ярослава Курдидика, поета і письменника-патріота, соборника і гуманіста, того, хто сказав нам так по-новому і по-своєму:

Стакатта перепелів ми позамінюємо зенітками, а тріолети солов'їв
— кулеметами,
Нам уже шили вояцькі чоботи, коли ми ще малими по вигонах
бігали,
А танки в заранні літ борознили стежки у засвіти, де рішалась
нова історія,
І гукав овал неба: — Розкрийте груди і покажіть, що у вас не
лише хоробрість, а й серце є і совість!

Вітаючи Ярослава Курдидика із творчим 40-літтям його творчости, годі не зацитувати на закінчення його поезії »Творцеві«:

У зеленотьмяних келіях сосон,
Де тіні ченцями шепочуть молитви,
Де мохом столітнім розпростерся сон,
Де в глибу землі приховалися битви, —

Там серед поляни стоїть мудрість дня
І, уклонившись, мовчки Творця просить,
Просить покірно, щоб Він прийняв
Нашу найбільшу з усіх філософій:

Віру в Тебе, Боже, і добро Твоє,
У все, що створив і творити будеш,
У все, що так щедро нам передаєш,
І чого не бачуть маловіри-люди.

Нью-Йорк, 1974 р.

ЧИТАЙТЕ! ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ! ПОШИРЮЙТЕ!

Суспільно-політичний тижневик

ГОМІН УКРАЇНИ

Видає Видавнича Спілка »Гомін України« з обм. порукою в Торонті, 140 Bathurst St., Канада.

ГОМІН УКРАЇНИ — заступає позиції революційно-визвольної боротьби і наголошує потребу усунення з нашого національного світогляду ворожих ідей та шкідливих впливів на справу визволення.

ГОМІН УКРАЇНИ — подає вісті з життя українців в Канаді і цілому світі, а зокрема найновіші вісті з життя в Україні.

ГОМІН УКРАЇНИ — містить сторінки літератури і мистецтва, молоді, жіночих об'єднань, спорту і т. д.

ГОМІН УКРАЇНИ — містить оголошення, реклями підприємств, помагає в розшуках рідних і знайомих.

Передплату у Великій Британії приймає:

Українська Видавнича Спілка
200, Liverpool Road, London, N.1. 1LF

З РЕЗОЛЮЦІЙ СЬОМОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВАКЛ

В ОБОРОНІ УКРАЇНИ, ЇЇ ПРАВА НА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

У *час, коли* визвольний націоналізм в Україні та в інших країнах, поневолених російським колоніяльним режимом, постійно зростає, зокрема серед молодої ґенерації, що бореться проти комунізму, совєтизму, русифікації та плекає національно-історичні традиції на всіх ділянках діяльности і боротьби, в той час, згідно з документацією американського сенату (»Гірінґс« з 1-го березня 1973 р.) — »український націоналістичний рух став найсильнішим в СССР« і є смертельною небезпекою для російської імперії і комуністичної системи; і

У *час, коли* російські окупанти, користаючи з договорів із США, Німеччиною та іншими країнами вільного світу, які визнають статус російських загарбництв у світі, — зміцнили сталінський терор і національно-культурний ґеноцид в Україні та в інших поневолених націях; і

У *час, коли* Україна бореться проти російського імперіялізму й комунізму за свою національну самостійність і стоїть у першій лінії оборони свободи світу —
Сьома Конференція ВАКЛ-у постановляє:

1) Запротестувати і засудити національний і культурний ґеноцид в Україні, знищування націоналістичних борців (як ось Івана Чайку, Петра Ковальчука, Василя Мальчука, Михайла Сороку, Антона Олійника), брутальні вбивства визнавців Христа (вояка Івана Мойсеєва) і культурних діячів (мисткиню Аллу Горську), запроторювання інтелектуалістів і взагалі патріотів до каґебістських т. зв. психолікарень (проф. Л. Плюща, А. Лупиноса, поетів З. Красівського, О. Терелю, ген. П. Григоренка) на необмежений час, запроторювання в тюрми і концтабори й на заслання у Сибір українських культурних діячів (більшість яких засуджено на 10-15 років, як ось Валентина Мороза, історика, який після 5 років ув'язнення знову засуджений на 15 років, а тепер жорстоко тортурований у Владимирській тюрмі; Ігоря Калинця, поета, та його дружину Ірину Стасів-Калинець, учительку й поетесу; Івана Світличного, аспіранта літератури і літературного критика; Надію Світличну-Шумук, філолога; Данила Шумука, що після 27-річного ув'язнення знову засуджений на 15 років; Юрія Шухевича, сина Головного командира Української Повстанської Армії, ген. Романа Шухевича-Чупринки, що після 20-річного ув'язнення засуджений на чергових 15 років; Івана Геля, студента, що після 3-річного ув'язнення знову засуджений на 15 років; Михайла Осадчого, професора університету і поета, що після двох років важкої праці в концтаборі вдруге засуджений на 10 років ув'язнення; Євгена Пришляка, засудженого на 25 років ув'язнення; Євгена Сверстюка, письменника; Ірину

Сеник, що після 10-річного ув'язнення знову засуджена на 11 років; Ніну Строкату-Караванську, мікробіолога; Василя Стуса, поета; Вячеслава Чорновола, що після 3-річного ув'язнення засуджений вдруге на 12 років; українського націоналіста О. Більського, засудженого на 19-му році життя, осліплого під час 35-річного ув'язнення; воїна УПА І. Ільчука, що засуджений на 25 років концтаборів; української патріотки Марії Пальчак, засудженої на 25 років; Святослава Караванського, письменника, що засуджений на 30 років ув'язнення і концтаборів, тепер тортурований у фабриці політури скла, та 300 інших українських інтелектуалістів, між якими є і брат В. Чорновола, схоплений органами КҐБ).

2) *Апелювати до урядів націй вільного світу,*

а) щоб дали свою політичну і моральну підтримку боротьбі України й інших поневолених націй в СССР за відновлення їхніх незалежних держав; і

б) гостро засудити та разом з ними вимагати ліквідації всіх концтаборів; вимагати звільнення всіх в'язнів, засуджених за їхні національні, політичні й релігійні переконання; вимагати негайної заборони вживати хемічних і медичних засобів для ломання волі людини, включно з психіятричними методами, що їх застосовують супроти політичних і релігійних в'язнів, щоб примусити їх скласти покаянні заяви; гостро засудити і вимагати заборони запроторювати в'язнів-борців за національні і людські права до психолікарень; вимагати припинення переслідування віруючих у Бога та діячів культури, які захищають саму суть і духовість своєї нації, без чого вона заникає; вимагати припинення русифікації, змішування народів і депортації; і

в) вимагати усунення російських окупаційних сил і комуністичного апарату терору з України та інших поневолених націй в СССР і сателітних країнах; і

г) вимагати привернення національного суверенітету Україні та іншим народам, поневоленим російським імперіялізмом і комунізмом в СССР та сателітних країнах; і

3) *Апелювати до публічної опінії світу,* в тому й до Церков, гуманітарних, політичних, молодіжних, комбатантських і студентських організацій, до інтелектуалістів, відзначених нагородою Нобля, до масових медій, щоб відверто підтримували українських культурних діячів і борців за національну самостійність та людські права; створити міжнародний культурно-політично-робітничо-гуманітарний фронт людей у вільному світі для захисту українських інтелектуалістів і патріотів взагалі, домагатися встановлення вільного профспілкового руху в поневолених націях, боротися за рівні права народів і людини, які визнає ввесь світ; і

4) *Дати повну піддержку* »*Закликові* допомогти Україні«, що продістався на Захід і був надрукований у лондонському щоденнику »Дейлі Телеґраф« 16-го серпня 1973 р.

РЕЗОЛЮЦІЯ АБН ПРО НАРОДИ, УЯРМЛЕНІ СОВЄТСЬКО-РОСІЙСЬКИМ ІМПЕРІЯЛІЗМОМ І КОМУНІЗМОМ

Тому, що російські окупанти, опинившись під тиском боротьби за національне визволення і державну незалежність поневолених в СССР і сателітних державах націй та побоюючись, що поневолені ними народи повстануть і виникнуть революції, — потребують підтримки вільного світу, щоб поборювати поневолені народи; і

Тому, що російські окупанти поборюють усіма засобами всі вияви визвольних націоналізмів поневолених ними націй і намагаються створити т. зв. »совєтський« нарід шляхом »злиття народів« у єдину російську наднацію; і

Тому, що російські шовіністи й імперіялісти намагаються знищити національні культури та замінити їх т. зв. совєтською культурою (себто, російською), силою русифікують всі ділянки творчого життя поневолених націй та плянують зліквідувати навіть т. зв. національні республіки, утворюючи сім економічних районів, безпосередньо підпорядкованих Москві; і

Тому, що в окупованих країнах систематично проводять ресталінізацію і все більше застосовують брутальний терор, розстрілюють націоналістів, а національні розрухи здушують силою, зокрема посилюють терор супроти працівників культури і борців за національну самостійність та людські права; і

Тому, що засуджують культурних працівників на 15-річне ув'язнення (напр., в Україні) в тюрмах і концтаборах суворого режиму або на довічне запроторення до психолікарень (напр., проф. Л. Плюща і поетів З. Красівського та О. Терелю), а КҐБ застосовує найбільш диявольські методи, щоб зламати опір в'язнів, для чого вживає хемічних та інших нелюдських засобів (напр., у випадку В. Мороза, С. Караванського, Д. Шумука, Ірини Калинець, Ірини Сеник, С. Кудірки, Л. Лук'яненка, Кандиби, П. Григоренка, Стефанії Шабатури); і

Тому, що з одного боку все жорстокіше переслідують практикування релігії, а з другого боку накидають неросійським народам російську церкву кремлівського режиму, ієрархія якої служить безбожницькому російському імперіялізмові; і

Тому, що головна мета всіх ініційованих Москвою міжнародних конференцій безпеки, в тому й т. зв. Европейських конференцій безпеки та роззброєння, є забезпечити Москву від повстань поневолених в СССР і сателітних країнах народів, які боряться проти російської окупації, та забезпечити їй базу для чергових завоювань, —

VII-ма Конференція Світової Антикомуністичної Ліґи постановляє:

1. Дати повну підтримку національно-визвольним рухам поневолених в СССР і сателітних країнах націям та іншим народам, що опинились під тоталітарними комуністичними режимами, у їхній боротьбі за відновлення своїх демократичних національних самостійних держав.

2. Підтримувати право кожної нації встановлювати свій державний, суспільний і політичний лад, творити свої культурні цінності, практикувати свою власну релігію, здійснювати свої суспільні ідеї, згідно із своїми власними історичними традиціями та власною свобідною волею.

3. Гостро запротестувати і засудити русифікацію, концепцію так зв. совєтського народу, національного й культурного народовбивства, руйнування історичних традицій та історичних пам'ятників поневолених націй, денаціоналізацію і нищення релігії, що веде до занепаду культури й до варваризації життя, позбавлення його героїзму й гуманности, бо людям відбирається їх традиційне коріння.

4. Особливо рішуче запротестувати й засудити підступні вбивства й розстріли борців за національну незалежність, ув'язнювання, запроторювання до тюрем, концтаборів і психолікарень культурних працівників та борців за національні й людські права, вживання варварських хемічних засобів для зламання їх опору, щоб вирвати від них покаянні заяви, переслідування християнства, ісламу, юдейської релігії і буддизму, віри в Бога взагалі, здушування з допомогою збройного насильства прагнень народів до незалежности і свободи.

5. Звернутися із закликом до:

а) урядів вільних націй світу висунути домагання до Загальної асамблеї Об'єднаних Націй розглянути справу топтання урядом СССР Хартії ОН і Загальної декларації прав людини, зокрема у трактуванні культурних діячів, та переслідування в СССР борців за національні й людські права;

б) публічної опінії, в тому й до різнорідних організацій, організувати в цілому світі протестні акції на захист усіх переслідуваних;

в) урядів і парляментів вільного світу, щоб вони висунули, як передумову будь-яких переговорів з СССР, здійснення права націй, поневолених в СССР і в сателітних країнах, на їхню національну незалежність, а також домагання, щоб уряди вільних держав не роззброювалися в ситуації, коли большевицькі напасники зброяться.

6. Підтримувати Закон про поневолені народи ч. 86-90 з 17 жовтня 1959 р., схвалений Конґресом США, який піддержує визвольну боротьбу за національну самостійність України, Литви, Латвії, Польщі, Угорщини, Білорусії, Туркестану, Азербайджану, Грузії, Вірменії, Північного Кавказу, Естонії, Болгарії, Румунії, Чехії, Словаччини, Хорватії, Албанії, В'єтнаму, Кореї і всіх інших націй, поневолених в СССР і в сателітних країнах, або над якими панують тоталітарні комуністичні режими (Куба); підтримати діяльність американського сенатора Джексона, який домагається у Конґресі права для членів усіх поневолених народів свобідно виїхати з СССР; підтримати резолюцію ч. 106 американської Палати репрезентантів з 9-го січня 1973 року, запропоновану конґресменом Данієлем Дж. Фладом, про встановлення спеціяльного комітету в Конґресі США для справ поневолених народів.

7. Перестерегти вільний світ від небезпечних наслідків т. зв. Конференції европейської безпеки і Конференції для роззброєння, а та-

кож від будь-яких угод з СССР, що мають за мету — скріпити панування Москви над поневоленими народами та створити передумови для поширення російської загарбницької експансії на ще вільну частину світу.

ЩОБ НЕ БУЛО ЗАПІЗНО!

Кожний день приносить тривожні вістки про нову хвилю переслідувань і арештів українських патріотів і діячів української культури в Україні.

Слідкуючи за цими подіями, не трудно збагнути, що Москва прямує до цілковитого знищення українського народу, до скреслення України з карти світу, раз назавжди.

Московські провідники послідовно йдуть у тому напрямі. Їхня сучасна тактика є у відвертанні зовнішнього світу від можливої політики визволення засобами політичної боротьби й психологічного терору, заманювання урядів вільного світу до »відпруження« (»детант«) і торговельних договорів, з одночасовим нищенням всього того, що можна було б назвати засадами чи передумовами визволення.

Отже шляхом чисток, доктринального вишколу молоді, русифікації, систематичного виголоджування, нищення родини, перевантаження фізичною працею, закріпощення селян, фальшування культури та історії, нищення релігії і моралі, масового виселювання до таборів примусової праці й масового перемішування народів — вони організують та проводять свідоме і систематичне народовбивство (ґеноцид). Мета тієї народовбивчої програми — викреслення з історії різних народів та етнічних груп і асиміляція їх у совєтському, себто московсько-колоніяльному моноліті, при чому особливий наголос кладеться на Україну. Кремль спирається на заложенні, що коли народи перестануть існувати, вони вже не зможуть боротися за свою свободу.

Як досі, — українська нація протиставляється затіям ворога, спираючись на вічні духові українські вартості, що дають їй силу до опору, до боротьби. Україна мала завжди свідомість відмінности своїх культурних вартостей та своїх прав, і з істоти тієї відмінности вона черпала силу і витривалість. Почуття відрубности, окремої духовости давало силу вдержатись українській культурі, ставало джерелом наснаги й готовости на жертви і не допускало, щоб після якогось там з черги наступу ворога-ката розплистись у московсько-імперському етнографічному морі.

В світлі тієї аналізи бачимо, що й нищення українських підпільних Церков та нищення пам'яток культури, книжкових і архівних фондів,

арешти культурних діячів і виселювання цілих українських сіл у глибину російської колоніяльної території, переселювання москалів в Україну — це явища того самого порядку, це відтинки тієї самої дії, яка змагає до цілковитого винищення українства, перекреслення української нації назавжди. І з другого боку, маємо докази на те, що свідоме українство цю загрозливу ситуацію бачить, що воно, шукаючи опертя на згадані духові українські вартості, які скріплюють силу його опору — ладне боротися аж до загину.

І саме ця постава українського народу, його боротьба, його жертви й страждання — нас, що живемо у вільному світі, подвійно зобов'язують.

Висловом розуміння цього нашого зобов'язання є протестні акції проти жорстоких переслідувань окупанта-ката, що їх час від часу проводить українська спільнота в усьому світі.

У зв'язку з цим ставимо питання: Чи на цих протестах маємо покінчити нашу дію на захист України і її нескорених дітей, чи навпаки, ці протестні маніфестації мають стати вихідною плятформою до широко закроєної, всебічної, постійної акції у тій самій свідомості, що »перед кожним з нас — різка альтернатива: бути або сином свого народу, або його лукавим наймитом і мародером«, як говорять до нас невгнуті сили з України, борючись проти московської окупаційної сваволі.

Очевидно, що ми протестуємо! Але ми часто протестуємо словами, в почутті виконання громадських повинностей, подібно як державний муж в обличчі прикордонного інциденту, а не так, як протестує син проти поневіряння матері. І хай ніхто не говорить, що не можемо зробити більше. Не тільки можемо, а й маємо суворий обов'язок!

Зміцнім наше почуття, що треба від кожного з нас великого зусилля, великої жертви, великого напруження, щоб, коли не можемо нашу Матір рятувати фізично, принаймні могли ми спричинитись, щоб усі у світі дізналися про її страждання і боротьбу! Ось такого почуття, коли йде про український загал, а не про жертовні одиниці — у нас не досить! А воно мусить бути!

Свята українська кров, пролита в обороні Батьківщини, кличе нас до переродження, до зміни нашої моральної постави! Мусимо бути не всихаючою галузкою народу, а живою і сильною частиною України, незаступимим органом в організмі нашої нації!

У висліді такої аналізи й міркувань про майбутній розвиток української самостійницької політики виникла ідея створити Українську Фундацію Волі, що ставить своїм завданням, шляхом придбання потрібних фондів, вможливити українському суспільству в вільному світі розгорнення широкого допоміжного фронту боротьби за Самостійну Соборну Українську Державу. Першим головою Української Фундації Волі у США був покійний д-р Нестор Процик, а тепер очолює її дирекція у проводі з д-ром Степаном Галамаєм.

Закінчивши успішно вступну організаційну працю, затвердження статуту, реєстрації в стейтовому й федеральному урядах як фундації,

що звільнена від податків, і пожертви, вплачені до фундації — звільнені від федерального прибуткового податку, Українська Фундація Волі саме тепер приступає до широкозакроєної збіркової акції. Найближчою метою, яку поставила собі Фундація Волі України — це уфундування українського інформаційного центру в Америці та радіостанцій і окремих книжкових видань тощо.

На здійснення таких плянів потрібні великі фонди. Одначе Українська Фундація Волі переконана, що кожний свідомий українець розуміє, що допомога Україні у визвольній боротьбі проти московського ката-окупанта — вимагає непересічних жертв. Тут йде не про окрушки з багатозастеленого стола заможних еміґрантів, а про маніфестацію своїх почувань до страждаючої Батьківщини.

Тому, коли завтра збірщики Української Фундації Волі постукають до ваших дверей, або пошта принесе вам її заклик — не вважайте їх черговою напастю на ваш гаманець, а довгожданою і благословенною нагодою вияву вашої участи у змагу за незалежність України. І не зволікайте, не надумуйтеся довго, бо завтра може бути запізно!

Управа
Української Фундації Волі

Листування й пожертви слати на адресу:

Ukrainian American Freedom Foundation, Inc.,
315 East 10th Street,
New York, N.Y., 10009
U.S.A.

Від Редакції »В. Ш.«

Тому, що Українська Фундація Волі у США є складовою частиною Фонду Оборони України, цей Заклик однаковою мірою важливий для всіх країн поселення українців, у яких розгортається акція за створення мільйонового ФОУ.

ПРИЄДНАЛИ НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ »ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ«

1) п. *Ілько Рожак* (США) 5
2) п. *В. Макар* (Канада) 3
3) п. *В. Заставний* (Аргентіна) 2
4) п. *Г. Цебрій* (США) 1
5) п. *О. Мерцало* (Канада) 1
6) п. *Д. Ткачук* (Австралія) 1
7) п. *В. Фокшан* (Австралія) 1

Всім правдивим активним Приятелям »Визвольного Шляху« щиро дякуємо за приєднання нових передплатників. Хто черговий?

СЛ. П. ІВАН ВАРАНИЦЯ

(Замість некрологу)

28-го квітня 1974 р. в Торонті (Канада) помер на 77 році життя редактор *Іван Ваpаниця* — провідний діяч ОУН, багатолітній член керівних органів ЛВУ, співредактор »Гомону України«, публіцист і визначний суспільно-політичний діяч.

Покійний — син Поділля, народився 18 червня 1897 року в Кузьмині. Ціле Його життя — було життям вояка-борця за державну незалежність України, тому й належить до тих людей, що й після смерти назавжди залишаються не тільки в пам'яті родини і найближчих друзів, а й цілого народу, якому вони присвятили себе повністю.

Як український патріот-націоналіст, Покійний відзначався особливою характерністю й вимогливістю насамперед до самого себе, безкомпромісовістю на ідейному й політичному фронті боротьби з окупантами України. Високі принципи й тверді вимоги життя і діяльности українського націоналіста в нього не були пустими фразами, а невід'ємною частиною його життя, його світогляду й характеру, формованого й загартованого на фронтах визвольної боротьби і державного будівництва України 1918-1921 років, а згодом у підпільній праці й боротьбі УВО і ОУН.

Коли наші Визвольні змагання 1917-1921 років, у яких Покійний брав участь, закінчилися поразкою, Йому простелився важкий шлях незламного борця. Спочатку польські табори для інтернованих вояків армії УНР, потім повернення на Наддніпрянську Україну із спеціяльним завданням, ув'язнення московськими окупантами-опричниками і втеча на західні області України, підпільна праця в УВО й ОУН, друга світова війна, відновлення української державности Актом 30 червня 1941 р., боротьба ОУН і УПА з нацистськими наїзниками і врешті друга московсько-большевицька навала на українські землі.

Тоді почалась мандрівка Покійного у далекий від України чужий світ — Словаччина, Австрія, а з 1948 року Канада. З 1953 року жив у Торонті, де розгорнув свою працю в Організаціях Українського Визвольного Фронту. Понад 20 років свого життя віддав »Гомонові України«, як постійний його співредактор, з березня 1953 р. — його управитель, а згодом до квітня 1958 р. — головний директор, потім член Дирекції, а в останні роки свого життя — голова Контрольної комісії Видавництва. Вклав багато праці в розбудову книжкового відділу Видавництва, був організатором і редактором багатьох вартісних націоналістичних видань, постійно друкував свої статті в »Гомоні України« та іншій націоналістичній пресі, зокрема на програмово-ідеологічні й політичні теми.

А разом із тим проявляв велику активність в Організаціях Визвольного Фронту, особливо як член Головної управи Ліги Визволення

України, у громадському, культурному й політичному житті, насичуючи своє оточення самостійницько-визвольним, націоналістичним змістом життя і боротьби за права і волю поневоленої України.

В Організації Українських Націоналістів (ОУН), як провідний її член, а в останні роки як член Головної Ради ОУН, Покійний відзначався прямолінійністю і безкомпромісовістю у визначуванні ідеологічних і програмових позицій ОУН, рішуче відкидав будь-які намагання засмічувати націоналізм різними т. зв. модерними і прогресивними, а одночасно розкладовими ідеологічними й програмовими елементами.

Похоронили сл. п. Івана Вараницю 1-го травня ц. р. на цвинтарі »Проспект« у Торонті. Це була немов своєрідна маніфестація пошани і вдячности Покійному за його жертовну працю для свого народу. Співав чоловічий хор »Прометей« (під керівництвом мґра В. Кардаша), брали участь у похороні (між багатьма українськими православними і католицькими священиками) Владика Михаїл, голова Проводу ОУН Ярослав Стецько, що промовляв над могилою, та багато інших діячів, зокрема Організацій Визвольного Фронту.

Вічна Йому пам'ять! А його Родині складаємо найглибші співчуття.

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД »ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ«

Австралія:

Український Культурно-Товариський Клюб у Ліджомб (голова Клюбу — О. Кошарський, секретар — С. Добровний) — 200 ав. дол.; О. *Гаврилів* — 2 дол. 50 центів.

США:

Ярослав Курдидик — 20 дол.; *М. Ґурський* — 10 дол.; *К. Булъван* — 7 дол. 50 ц.; *Б. Казанівський* — 6 дол.; *В. Повзанюк* — 5 дол.; *М. Озарук* — 5 дол.; *В. Голод* — 5 дол.; *В. Тхір* — 5 дол.; *Й. Дацків* — 5 дол.; по 2 дол.: П. Станько і В. Кухта.

Канада:

С. Цвях — 5 дол.; *М. Чорнопиский* — 5 дол.; *А. Завальницький* — 5 дол.; *П. Дубас* — 5 дол.; *С. Космина* — 5 дол.; *мґр Я. Головач* — 5 дол.; *д-р С. Ґамула* — 5 дол.; *мґр А. Стебельська* — 5 дол.; *М. Романюк* — 3 дол.; *С. Стасишин* — 3 дол.; *М. Лебедь* — 3 дол.; М. Шанайда — 2 дол.; І. Канюка — 2 дол.; Д. Стецок — 1 дол.

Велика Британія:

І. Михальчук (Ґенсборо) — 5 ф.; *проф. В. Шаян* (Лондон) — 4 ф. 50 п.; *С. Савків* (Брадфорд) — 3 ф.; *П. Стасюк* (Челмсфорд) — 2 ф. 50 п.;

П. Смерека (Карлай) — 2 ф. 50 п.; *І. Парубочий* (Фелікстов) — 2 ф.; *В. Романович* (Норріятон) — 2 ф.; *І. Гинда* (Ковентрі) — 2 ф.; *В. Войчук* (Брадфорд) — 2 ф.; *С. Ковалик* (Дербн) — 1 ф. 50 п.; *Й. Сколя* (Айлсбери) — 1 ф.; *Г. Керничний* (Брадфирд) — 1 ф., *С. Стрільбицький* (Салсбури) — 1 ф.; *М. Волошинович* (Волвергамптон) — 1 ф.; *І. Кебус* (Лондон) — 1 ф.; *П. Орищук* (Лютон) — 1 ф.; *Т. Дуда* (Брадфорд) — 1 ф.; *М. Прахідний* (Бедфорд) — 1 ф.; *П. Шиманчук* (Дербн) — 1 ф.; *М. Литвиненко* (Гайдок) — 1 ф.; *М. Шутка* (Брадфорд) — 1 ф. 30 п.; *М. Шеретюк* (Честирст) — 1 ф., *П. Панчак* (Брадфорд) — 1 ф.; *П. Фучко* (Брадфорд) — 1 ф.; по 50 п.: В. Мандрика (Едінбург), В. Щербатюк (Лій), Т. Зарічний (Айлсбери), С. Сахарук (Лондон), М. Мацилюс (Бедфорд); по 50 п. (всі з Брадфорду): І. Лихолат, М. Олеськів, Д. Гарай, О. Здолинн, П. Маштаїр, П. Панчак, Г. Чабан, М. Галай, Ф. Ярецький, Г. Марків, Г. Маштаїр, С. Солодуха, Т. Лапчак, М. Луцяв, П. Грона, В. Крук, М. Сизишин, Д. Василик, Г. Мельничук, Д. Іванишкий, С. Данкович, Г. Керничний, С. Настан, В. Ковалець, П. Василюк, О. Мельник, М. Попович, О. Когут, В. Гук, Т. Олеськів; 25 п.: І. Свобода (Балдок).

Інші країни:

М. Кловик (Німеччина) — 50 км.; *С. Майстер* (Німеччина) — 50 км.; З. Терешкун (Німеччина) — 5 км.

Мтр О. Тюшка (Австрія) — 15 дол.

І. Ворон (Аргентіна) — 30 н.п.; по 10 п.п.: інж. І. Райтарівський (Аргентіна), Т. Крайник (Аргентіна), М. Василик (Аргентіна), Е. Стрийнюк (Аргентіна), Ясінський (Аргентіна), Береська (Аргентіна), мтр Я. Улицький (Аргентіна); В. Козіцкі (Аргентіна) — 5 н.п.

Всім Жертводавцям, зокрема Українському Культурно-Товариському Клюбові в Ліджомб (Австралія), щиро дякуємо.

Від Редакції:

Через брак місця, ми змушені були перекласти продовження праці П. Гоя «Дипломатичні взаємини України з Москвою» і щоденника О. Воропая «Англія зблизька» — до наступного випуску «Визвольного Шляху».